

ONTHULLING VAN JOHANNES

1.1. Onthulling¹ van Jezus Christus, die gegeven heeft aan hem God, om te tonen aan de heerdienaren* van hem wat noodzakelijk is te geschieden met ijl, en (die) hij getekend heeft afzendend door de werkbode* van hem voor de heerdienaar van hem Johannes, 2. die betuigde de inbreng* van God en het getuigenis van Jezus Christus zoveel hij zag. 3. Gelukgewenst* de voorlezer² en de hoorders van de inbrengen van de profeten en de behoeders van het daarin geschrevene*; het tijdvak* is immers dichtbij.

*Gr. doulos=Hebr. NgèBèD

*Gr. angelos=Hebr. MáLæAàK

*Gr. logos = Hebr. DáBáR

*Gr. makarios=Hebr. ÀèSh'RéJ

*Gr. graphein = Hebr. KátàB

*Gr. kairos=Hebr. NgéT(tij(d))

4. Johannes aan de zeven geroepenschappen³ die in Azië (zijn): goede-gunst* aan-jullie en vrede vandaan van hem die geschiedt en die geschiedde en die komt⁴, en vandaan van de zeven beluchters* die (zijn) voor de vertegenwending⁵ van zijn troon, 5. en vandaan van Jezus Christus, de getuige, de getrouwe,

*Gr. charis=(hier)Hebr. ChèSèD

Gr. pneuma = Hebr. RuWàCh

¹ Hier staat het Griekse woord 'apokalupsis', dat is afgeleid van het werkwoord 'apokaluptoo'. Het is in de Griekse vertaling van TeNaKh, de LXX de vaste vertaling van het Hebreeuwse GáláH, dat het beste met 'ontmantelen' kan worden vertaald. Deze notie dient bedacht te worden, ook al volgen we hier de Griekse woord samenhang en vertalen met 'onthulling'.

² Dit Griekse woord wordt vrijwel altijd met 'lezen' vertaald. Letterlijk betekent dit woord echter 'her-kennen' en daaruit wordt duidelijk, dat het bij lezen gaat om het herkennen van lettertekens. Ons woord 'lezen' is verwant met het Latijnse 'legere' en dat betekent 'verzamelen' en ook daaruit wordt duidelijk, dat het bij lezen gaat om het verzamelen van tekens tot woorden en zinnen – 'lezen' is een heel werk in oude culturen. In het Hebreeuws wordt het werkwoord QáRàA, dat eigenlijk 'roepen' betekent, gebruikt voor 'lezen', en hier wordt duidelijk, dat alle lezen oorspronkelijk hardop lezen is, omdat pas via het horen woorden en zinnen duidelijk worden. Lezen is nooit stil lezen, maar 'uitroepen' ofwel 'vóór-lezen'. Voor deze vertaling is hier gekozen, al is het jammer dat de in het Grieks zo duidelijke samenhang met 'kennen', 'volkènnen' niet bewaard blijft en evenmin de in het Hebreeuws zo duidelijke samenhang met 'roepen'. De vertaling 'voorlezen' is ook daarom gekozen, omdat in de LXX dit Griekse woord de vertaling is van het Hebr. QáRàA in teksten, waarin het om het uitroepen van geschreven teksten gaat.

³ Hier staat in het Grieks het woord 'ecclesia', dat meestal met 'gemeente' wordt vertaald. In dit Griekse woord staat echter het woord kaleoo centraal en dat betekent 'roepen'. Een 'ec-clesia' bestaat uit mensen die ergens vandaan weggeroepen zijn, een 'geroepenschap'.

⁴ Met deze omschrijving doelt Johannes vrijwel zeker op de naam JHWH. In die naam is het werkwoord HáJáH te herkennen, dat 'geschieden' betekent (en door het Nederlandse werkwoord 'zijn' niet adequaat wordt weergegeven). Dat geldt ook voor de aanduiding 'de komende'.

⁵ Het Griekse woord enoopion is in de LXX de vertaling van het Hebr. PáNíeJM, dat meestal met 'aangezicht' wordt vertaald, maar niets met 'zien' te maken heeft, maar met 'toewenden'. In TeNaKh vertalen we het daarom met 'vertegenwending'. Het Griekse woord heeft wel met 'zien' te maken. Het functioneert in het NT echter als het woord PáNíeJM in het Hebreeuws. Daarom vertalen we dit Griekse woord in het NT eveneens met 'vertegenwending'.

de **vóórstelling**⁶ van de lijfdoden⁷
en de voorganger van de koningen
van het land.

Aan hem die ons bemint*
en ons heeft **los gemaakt**
van onze **vervaardingen***
met zijn bloedstorting⁸, -
6. en hij maakte van ons
een koningschap⁹,
priesters voor God
en voor de hem omvamende*;
- aan hem de dunkzwaarte*
en de kracht tot in de werelddagen*
van de werelddagen*.
amen.

*Gr. agapaoo=Gebr. AáHàB

*cit.ps.130:8

* Gr. patèr = Hebr. AàB

* Gr. doxa = Hebr. KáBóWD

* Gr. aioon = Hebr. NgóWLám

* Latijn: in saecula saeculorum

7. Zie hij komt met de wolken*
en zien zal hem alle oog
ook zij die hem **doorboord hebben**^{10*}
en de borst stoten zich bij hem
alle stamstaven¹¹ van het land.

* Dan.7:13

* Zach.12:10

Ja, amen.

8. Ik geschied (als) de alpha en de omega,

⁶ Het Gr. woord protokos betekent letterlijk 'eerstgeborene'. Het is in de LXX de vertaling van het Hebr. BeKhoR, dat ook altijd met 'eerstgeborene' vertaald wordt, maar waarin het woord 'geboren worden' of 'baren' niet te horen is. In het Hebr. gaat om 'voorstel-zijn', om de 'vóórstelling'. Letterlijk staat hier in deze tekst dus: vóórstelling van de nekroi – zie voor de betekenis van dit woord hieronder. Het woord 'vóórstelling' verwijst naar Psalm 89:28, waar dit van David wordt gezegd. De LXX (ps.88:28) vertaalt daar het Hebreeuwse BeKhóWR eveneens door het Griekse 'protokos'. David wordt daar bovendien genoemd "de opperste (NgèL'JóWN) voor-de-koningen-van~het-land"; in de LXX de 'hupsèlos'; bij Johannes de 'archoon'.

⁷ Hier staat dus in het Grieks 'nekroi'. Een woord dat de basis is van het Nederlandse woord 'neurologie'. Het betekent 'doden', maar mag niet gelijk gesteld worden aan 'gestorvenen'; daarvoor gebruikt het Grieks het woord thanatos en het Hebreeuws het woord MéT. In de LXX wordt het Hebr. woord MéT alleen dan met het Griekse nekros vertaald, wanneer het gaat om het gestorven lichaam en niet zozeer om de gestorven *medemens*. Daarom vertalen we nekros met 'lijfdode'..

⁸ Het Griekse woord haima kan net als het Hebr. woord Dám (dat letterlijk 'iets roods' betekent – zie de Nederlandse woordenlijst bij 'roods') ook de redenen aanduiden, waardoor bloed zichtbaar wordt, nl. verwonding, of wel bloedvergieting / bloedstorting. Het gaat ook in deze tekst om een *daad*, en niet om het vocht zelf. Daarom is de vertaling 'wassen' in de Statenvertaling hier tendentius..

⁹ 'Koningschap' dient hier net zo verstaan te worden als 'manschap'.

¹⁰ In de oude Griekse vertalingen van het OT door Aquila en Theodotion is dit Griekse woord de vertaling van het Hebreeuwse DábàQ = doorboren. In de LXX wordt dit Hebreeuwse woord met het Griekse katorcheoo = verguizen vertaald. In de Hebreeuwse tekst slaat het niet op *hem* die zij doorboord hebben, maar op *mij* die zij doorboord hebben en zo staat het ook nog in de Statenvertaling, maar in de nieuwere vertalingen is meestal voor de eerste versie gekozen en wordt in de Hebreeuwse tekst een (zeer) kleine verschrijving aangenomen. De keuze van Johannes voor de vertaling van Aquila of Theodotion betekent, dat deze vertalingen hem bekend zijn geweest en dat hij de vertaling van de LXX bewust heeft vermeden.

¹¹ Het Griekse woord phulè betekent eigenlijk stamgeneratie en later ook volksstam. Het is in de LXX meestal de vertaling van een van de volgende drie Hebreeuwse woorden: 1. MâThThèH, dat 'strekker', of letterlijk nog 'rekter' betekent omdat het is afgeleid van een werkwoord dat '(uit-)rekken' betekent – het herinnert aan ons woord 'scepter'; 2. MiSh'PoCháH = familie, 3. ShèBèTh = stamstaf. In de pericoop van Zach.12:10-12 is het de vertaling van MiSh-PoCháH = familie. In Zach. gaat het om de families in het land rond het huis van David. In deze tekst uit de Onthulling lijkt het erop dat deze tekst wordt toegepast op alle families van de aarde.

zegt de machtiger*, God,
die geschiedt en die geschiedde en die komt,
de in alles sterke*¹².

*Gr.kurios=Hebr.AæDónÀJ

9.Ik, Johannes, de broeder van jullie
en medebondgenoot* in de beëngdheid**
en in het koningschap en
in het erbij blijven van Jezus
geschiedde op het eiland Patmos
vanwege de inbreng* van God
en het getuigenis aangaande Jezus.

*Gr.pantokrator = Hebr.ShàDàJ

κ-2

*Gr.koinonos=Hebr.ChàBBÉR

[**Gr.thlipsis=Hebr.TsáRáH

10.Ik geschiedde in beluchting
op des machtigers dag,
en ik hoorde achter mij een stem groot
als van een trompet¹³ die zegt:

*Gr.logos=Hebr.DáBáR

11.Waarop je let, schrijf't
tot een staafboek* en stuur't op
voor de zeven geroepenschappen,
naar Ephese en naar Smyrna
en naar Pergamon en naar Thyatira
en naar Sardis en naar Philadelphia
en naar Laodicea.

*Gr.biblion=Hebr.SéPhèR

12.En ik keerde mij toe naar
het letten op de stem die praatte
met mij; en mij toegekeerd hebbend
zag ik zeven zevenlampen*¹⁴ van goud,
13. en in het midden van de zevenlampen
een gelijkende op een stichtzoon van een
menselijke¹⁵, aangekleed tot op de voeten
en omriemd tot bij de borsten met een riem
van goud¹⁶.

*Gr.luchnia = Hebr.MeNóWRáH

¹² Zie Amos 3:13, daar is het Griekse pantokrator de vertaling van het Hebreeuwse ShàDàJ, dat is afgeleid van een werkwoord dat 'overweldigen' betekent. ShàDàJ kan het beste naar analogie van 'geweldige' met 'overweldigende' worden vertaald. De Joodse vertalers van het OT hebben dit Hebreeuwse woord weergegeven met een combinatie van twee Griekse woorden: 'panto' = in alles, en 'kratos' dat in de LXX de vertaling is van het Hebreeuws NgoZ, dat 'sterkte' betekent. Wij volgen hen in deze beslissing in het Nederlands.

¹³ Het Griekse woord salpingx is in de LXX overwegend de vertaling van het Hebreeuwse woord ChætsoTseRáH=trompet, maar ook van ShóWPhàR = klaroen. Vanwege de context van het eerste woord is hier voor 'trompet' gekozen..

¹⁴ Voor de beschrijving van de MeNóWRáH zie Ex.25:31-35. Zowel in het Grieks als in het Hebreeuws is het woord 'lamp' het kernwoord. Ook het Nederlandse woord 'lamp' is eigenlijk een Grieks woord, lampas, en dat is het beste met 'toorts' te vertalen. De gebruikelijke vertaling 'kandelaar' (eigenlijk een Latijns woord, nl. de verlenging van het woord candela = was-/vetkaars; ook het Neder. Woord 'kaars' is de verbastering van een Latijns woord nl. charta en dat is een opgerolde strook papyrus, die kortstondig licht geeft) laat het woord 'lamp' niet horen en bovendien betekent dat woord volgens van Dale kaarsen- of lampen-houder en het gaat nu om wat direct licht kan geven.

¹⁵ Zie Dan.7:13, waar volgens de LXX staat: en zie met (in een andere versie: op) de wolken van de hemel geschiedde hij komende als een zoon van een mens (huios anthropou). Dan.7:13 is in het Aramees geschreven en de letterlijke vertaling luidt: ziet mèt wolken-van de hemel als-stichtzoon-van een-menselijke in-aantocht geschiedt-hij.

¹⁶ Zie Ez.9:2 en 11 volgens de LXX, waar in vs 2 staat: (En zes mannen) en één man aangekleed tot op de voeten en een riem van saffier op zijn lendenen; en in vs 11: En zie de man die aangekleed is tot op de voeten en geriemd met een riem op zijn lendenen en hij gaf bescheid (apokrino) ...De Hebreeuwse tekst dient hier als volgt

14. Maar zijn **eerstedeel*** en de haren **wit als wol*** wit als **sneeuw**¹⁷

en de ogen van hem als een vlam van **vuur**¹⁸,

15. en de **voetebenen van hem**

gelijk aan **witkoper**¹⁹

als in een haard verbruurd,

16. en hebbende in de rechter hand van hem

zeven sterren, en uit de mond van hem

een zwaard tweesnijdend scherp uitgaande,

en het aanzien* daarvan zoals

de zon schijnt in haar kracht*.

17. En toen ik zag hem, viel bij zijn

voeten als een lijfdode*. En hij legde

zijn rechter op mij, zeggend:

ontzie je niet*, ik geschied

(als) **de eerste en de laatste**²⁰

en de levende;

18. en ik geschiedde (als) lijfdood*

en zie levend geschied ik

in werelddagen van werelddagen;

en ik heb de sleutels²¹ van het sterven*

en van de oergroeve*.

19. Schrijf nu wat jij ziet,

en de (dingen) die geschieden

die aanstaande zijn om te geschieden

na deze²².

* Gr.kephalè = Hebr. RaóWSh

*Gr.erion = Hebr. TsèMèR

*Gr.opsis=Hebr.MàR'AèH

*cit.Richt.5:31

*Gr.nekros

* cit.Jes.44:2

*Gr.nekros

*Gr.thanatos=Hebr.MáWèT

*Gr.hadès=Hebr.SheaÓWL

vertaald te worden: (en-kijk-hier zes menselijken . . .) en-een-manmenselijke~een-één-enkele in-het-midden-van-hen een-kleed-van linnen en een-kokervat-van de-boekstaver bij-de-heupen-zijner. In vs 11 staan dezelfde woorden. Johannes heeft hier de tekst van de LXX beter in zijn herinnering dan die de Hebreeuwse tekst. Maar hier klinkt ook Dan.10:5 door. Daar lezen we in de LXX zowel als in de Hebr. Tekst (hier dus geen Aramees) over een man in een linnen kleed en met een **gouden** riem.

¹⁷ Zie Dan.7:9

¹⁸ Zie Dan.10:6

¹⁹ Zie ook Dan.6:10

²⁰ Hier wordt Jes.48:12 geciteerd. In de LXX wordt deze tekst als volgt uit het Hebreeuws vertaald: "ik geschied de voorste (prootos) en ik geschied tot in werelddag". De Hebreeuwse tekst luidt (letterlijk vertaald, zie BAND II): "ik(ben)~hem ik eerder dusdanig ik westenlater". Het laatste Hebreeuwse woord wordt in de LXX meestal met het Griekse 'eschatos' vertaald. De vertaling van Jes.48:12 hier in Openbaringen blijft dus dicht bij het hebreeuws dan de vertaling van de LXX.

²¹ Het Gr.woord 'kleis' komt van het werkwoord 'kleioo'= sluiten. Ook het Nederlandse woord 'sleutel' komt van 'sluiten'; een sleutel is dus een 'sluiter' en daar kan een 'slot' bij horen.

²² Deze bewoordingen herinneren in de eerste plaats aan die in Jes.48:6, maar dan wel zoals de LXX de Hebreeuwse tekst daar vertaalt, nl.: ". . . ik maak nieuwe dingen vanaf nu, **wat aanstaande is om te geschieden**". De Hebreeuwse tekst (Jes.48:6b en 7a) luidt letterlijk vertaald (zie BAND II): ". . . horen doe ik jou maandnieuwigheden vanaf nu en-behoed-gebleven (dingen) en-niet volkènnen jullie. Nu worden zij volzuiverd (van BÀRÁA, dat meestal met 'scheppen' wordt vertaald, maar het is afgeleid van een woordstam die 'zuiver' betekent, het gaat in dit woord niet om 'maken' zonder meer, maar om kwalificerend maken: 'volzuiveren', zie voor een uitvoerige argumentatie in OP NAAR JHWH DIE VAN ISRAËL, een onderzoek naar psalm 25, Maastricht 2007, in deel II) en niet vanaf-dan . . . ". Ook hier blijkt hoezeer de LXX ingang gevonden heeft reeds in de periode dat het NT geschreven werd. Deze bewoordingen herinneren ook aan die in Dan.2:28 en vs 45.

20. Het geheimenis van de zeven sterren,
die jij ziet op mijn rechter (hand),
en de zeven zevenlampen van goud.
De zeven sterren geschieden (als)
de-bodewerkers* van de zeven
van de zeven geroepenschappen*
en de zevenlampen geschieden (als)
de zeven geroepenschappen.

*Gr. anngelos=Hebr. MælæAàK

*Gr. ekklesia

2.1. Aan de bodewerker
van de geroepenschap in Ephese
schrijf:

κ-3

Dit zegt die sterk vat de zeven
sterren in de rechter van hem,
die voortschrijdt in het midden van
de zevenlampen van goud.

2. Ik volkèn jouw werken en de arbeid
en het erbij blijven van jou,
en dat je geen kracht hebt
om te tillen kwaden, en dat
je beproefd hebt die zeggen
van zichzelf afgezonden
(te zijn) en niet (zo) geschieden,
en dat je bevonden hebt hen
leugenaars.

3. En het erbij blijven heb je,
en je hebt't getild door mijn naam
en geen kwaad gemaakt.

4. Maar ik heb op jou tegen
dat je je minne van eerst
weggeduwd hebt.

5. Maak je indachtig nu hoe
je gevallen bent, en verander van
besef en maak de werken van eerst.
Maar indien niet, ik kom naar je
en ik zal bewegen de zevenlamp van jou
vandaan van haar plaats,
indien jij niet van besef verandert.

6. Maar dit heb jij, dat jij beweigert
de werken van de Nicolaïten,
die ook ik beweiger.

7. Die oren heeft moet horen
wat de beluchter zegt aan de geroepenschappen.

Aan de overwinnaar zal ik geven hem
**te eten vandaan van de houtboom
van het leven, die geschiedt
in de schutse van God**^{*23}.

*Gr. paradeisos=Hebr. GàN

²³ Het Griekse woord 'paradeisos', dat in het Nederlands als 'paradijs' geschreven wordt, is eigenlijk een Perzisch woord, dat een dieren- c.q. jachtpark aanduidt. Maar letterlijk 'omwalling' betekent. We komen het

8. En aan de bodewerker van de geroepenschap in Smyrna schrijf:

dit zegt de eerste* en de late** die als lijfdood geschiedde en leefde.

*Gr. prootos=Hebr. RéAShieJT
 [**Gr. echatos=Hebr. AáChàR

9. Ik volkèn van jou de beëngdheid* en de armoede* - maar rijk geschied je - , de smadelijke bewering* vandaan van wie zeggen zelf (als) Judeeërs* te geschieden en niet (zo) geschieden, maar (als) een synagoge van de lasteraar*.

*Gr. thlipsis=Hebr. TsàR

*Gr. blasphemìa

* Joden

*Gr. satanas = Hebr. SsáThán

10. Heb geen ontzag voor wat je aanstaande bent om te lijden. Kijk aanstaande is de lasteraar* om te werpen vandaan van jullie in bewaring opdat jullie **beproefd*** worden en jullie zullen hebben een beëngdheid **van tien dagen**²⁴. Geschied getrouw tot het sterven*, en ik zal geven aan jou de krans* van het leven.

*Gr. diabolos = Hebr. SsáThán

*Gr. peirazoo=Hebr. NáSáH

*Gr. thanatos=Hebr. MáWèT

*Gr. stephanos=Hebr. NgáThàR

11. Wie oor heeft moet horen, wat de beluchter* zegt aan de geroepenschappen. Wie overwint wordt zeker niet onrechtmatig behandeld* vanuit het tweede sterven.

*Gr. pneuma=Hebr. RuWàCh

*of: lijdt (niet) onrechtmatig

12. En aan de bodewerker van de geroepenschap in Pergamum schrijf:

Deze(dingen) zegt hij die heeft Het zwaard tweesnijdend scherp:

13. Ik volkèn waar jij neerhuist: waar (is) de troon* van de lasteraar. en jij vat sterk mijn naam en niet heb je genegeerd mijn vertrouwen ook in de dagen van Antipas mijn getropuwe getuige, die vermoord werd bij jullie, waar de lasteraar neerhuist.

*Gr. thronos=Hebr. KiSSéA

woord (nl. PaR'DéS) op enkele plaatsen in de Hebreeuwse bijbel ook tegen, o.a. Pred.2:5. In de LXX is het gekozen als vertaling van GàN, dat 'omschutting' betekent: 'schutse' en zoals in Gen.2 vaak verbonden is met de naam AéDèN (Eden). De schrijver verwijst hier naar Gen.2:9 en 3:22 en 24.

²⁴ Hier wordt herinnerd aan Dan.1:12. Daniël, die met nog drie andere Judeeërs de gevangenen zijn van Nebukadnezar in Babel, vraagt daar de beambte van koning Nebukadnezar om hem zijn drie vrienden gedurende **tien dagen te beproeven** met een wel erg mager dieet, omdat zij geen onrein voedsel willen gebruiken. Deze verwijzing is van betekenis voor de interpretatie van deze tekst in de brief aan Smyrna.

14. Maar ik heb tegen jou weinige (dingen), dat je hebt daar die sterk vatten het leraarswerk van Bileam, die leerde aan Balak om te werpen een struikelblok* voor de stichtkinderen van Israël om te eten idooloffers en te hoereren²⁵.

*Gr. skandalon=Hebr. KèSèL

15. Zo heb ook jij hen die sterkvatten de lering van de Nikolaïten gelijkelijk: verander nu Van besef.

16. Maar indien niet, ik kom naar jou met vlijt en zal in't brood geraken*²⁶ met hen met het zwaard* van mijn mond*.

*Gr. polemeoo=Hebr. LáChàM

*Gr. romphaia=Hebr. CháRèBh

*Gr. stoma=Hebr. PhèH

17. Hij die oren heeft moet horen wat de beluchter zegt tot de geroepenschappen.

Hem die overwint zal ik geven van het manna²⁷ dat verscholen is, en ik zal geven aan hem een witte vóórstemsteen²⁸ en op de vóórstemsteen een nieuwe naam²⁹ geschreven, die niemand volkènt tenzij die hem aanneemt.

18. En aan de bodewerker van de geroepenschap in Thyatira schrijf:

Deze (dingen) zegt de stichtzoon

²⁵ Deze woorden verwijzen naar de geschiedenis van Bileam, die verteld wordt in Num.22-24. Maar zijn naam wordt in Num.31:16 ook in verband gebracht met de geschiedenis van Israëls ontrouw in Sittim in Num.25.

²⁶ Het Griekse woord 'polemeoo', dat we ook in het Nederlandse woord polemiek herkennen, betekent 'oorlog voeren'. Het is in de LXX de vaste vertaling van het Hebreeuwse LáChàM, dat als LèChèM klinkt in de naam Beth-LèChèM. Dat woord betekent 'brood', maar het werkwoord waarvan het is afgeleid wordt met 'oorlog voeren' vertaald. Dat is minder vreemd dan het lijkt, want het is vergelijkbaar met de achtergrond van het Nederlandse woord 'brood'. Dat heeft met 'broddelen' te maken en in het Vlaams is 'broderij' een woord voor 'ruzie;' en 'strijd', letterlijker: 'in elkaar (doen) geraken'. In deze vertaling laten we bij dit woord de Griekse achtergrond los en kiezen voor de Hebreeuwse, ook omdat de etymologie van ons begrip 'oorlog' nogal gecompliceerd is en daardoor onduidelijk is en een bijna mythische klank heeft. Het gaat om 'slaags raken'.

²⁷ Johannes verwijst hier naar Ps.78:24. Daar wordt de geschiedenis uit Exodus 16 verteld, als Israël er geen vertrouwen in heeft, dat het in de woestijn eten en drinken zal hebben en JHWH hen manna geeft en water uit de rots. De bewoording van Johannes verschilt echter volledig van die in de LXX (Ps.77:24).

²⁸ Het Griekse woord psèphos komt behalve hier alleen nog voor in Hand.26:10; een daarmee samenhangend werkwoord alleen in Hand.1:28.

²⁹ Nu verwijst Johannes naar Jes.62:2, waar over Sion gezegd wordt: (letterlijk volgens de Hebreeuwse tekst – zie BAND II) "en de naties zien jouw gerechtigheid al al-af-de-koningen jouw zwaarte; en geroepen wordt voor jou een naam nieuw die de mond van JHWH aan't inboren is". Dat hier naar deze profetie verwezen wordt, maakt waarschijnlijk, dat deze geroepenschappen nog vrijwel geheel Joods zijn. Ook in Jes.65:15 klinken vergelijkbare woorden.

van God die heeft **de ogen**
als een steekvlam van vuur
en zijn voeten gelijkend
op koperwit³⁰.

19. Ik volkèn van jou de werken
en de minne en het vertrouwen
en de bediening en het er-bij blijven
van jou en de werken van jou
de latere meer dan de eerdere.

20. Maar ik heb tegen jou,
dat jij aflat van de vrouw
Izabel, die zegt zelf profetes
(te zijn), en zij leraart en
omtuimelt* mijn heerdienaren**
om te hoereren* en te eten
idooslachtgaven³¹.

*Gr. planaoo=Hebr. TáNgàH
[**Gr. doulos=Hebr. NgèBèD
*Gr. porneuoo=Hebr. ZâNâH

21. En ik heb gegeven aan haar
tijd opdat zij verandert van besef,
en niet wil zij van besef veranderen
vandaan van haar hoererij.

22. Zie ik werp haar in een vlij-bed
en de echtbrekers* samen met haar
in grote beënging*, indien zij niet
van besef veranderen vandaan
van de werken van haar,

*Gr. moicheuoo=Hebr. NáAàPh
*Gr. thlipsis=Hebr. TsáRâH

23. en ik haar borelingen vermoord
in gestorvenheid³².

En volkènnen zullen alle
geroepenschappen* dat ik geschied
(als) die naspeur de nieren*
en de harten³³;
en ik zal geven aan jullie

*Gr. ecclesia=Hebr. QáHàL (Kehille)
*Gr. nephros=Hebr. KeLieJâH

³⁰ Deze woorden verwijzen naar dan.10:6. In de LXX zijn er twee versies overgeleverd. Met geen van beide is de tekst hier volledig in overeenstemming. Een letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst toont ook kleine afwijkingen daarvan. Het lijkt op een citaat uit het hoofd.

³¹ Hier wordt gerefereerd aan Num.25:1 e.v. waar in de LXX dezelfde woorden gebruikt worden. Daar wordt verteld, dat de Israëlieten met Moabitische vrouwen hoereerden en deze hen uitnodigden voor hun slacht -/ offerfeesten. Daarbij dient bedacht te worden, dat vrouwen in een volstrekt afhankelijke positie verkeerden en dus waarschijnlijk gedwongen werden en dat zij seksueel de kwetsbaarste zijn. De uitnodiging voor hun maaltijden kan heel bedoeld zijn geweest als een vorm van toenadering. Ook het oordeel over deze Izabel is niet hard.

³² Hier wordt hoogstens bedreigd en in ieder geval niet uitgevoerd! Maar misschien zelfs niet bedreigd: kinderen die uit deze verhoudingen geboren worden zijn in alle opzichten kwetsbaar, zowel lichamelijk als qua levensomstandigheden: ze hebben eigenlijk geen leven.

³³ Deze woorden zijn ontleend aan Psalm 7:10. Daar worden de harten eerste genoemd en daarna de nieren, zoals ook in de Nederlandse uitdrukking, die overigens aan de bijbel ontleend is. De omkering laat duidelijk zien, dat nieren en hart als het om ons doen en laten gaat van het hetzelfde niveau zijn. We zouden zowel deze tekst uit Openb. als de psalm misverstaan door uit te gaan beeldspraak. Want ook de lijfelijke nieren en het lijfelijke hart (ja de pomp dus) zijn hier bedoeld, omdat zij de zetels zijn van acties, die wij psychisch noemen en in de hersenen situeren. Hun lichaam(-sopvatting – maar het is veel meer dan een ‘opvatting’: het is hun toenmalige werkelijkheid!) is hier dominant en niet de onze. Niet alleen in deze tekst, maar in de gehele schrift.

ieder volgens jullie werken³⁴.

24. Maar jullie zeg ik en de overigen die in Thyatira (zijn), zovelen niet hebben dit leraarswerk, die niet volkènnen de diepe (dingen) van de lasteraar*, zoals zij zeggen: niet werp ik op jullie een andere lastzwaarte.

*Gr. satana=Hebr. SháTán

25. Intussen wat jullie hebben, vat't sterk totdat ik kom.

26. En wie overwint en wie behoedt tot de-al-afheid de werken van mij, ik zal geven aan hem bevoegdheid over de naties³⁵,

27. en hij weidt hen met een stamstaf van ijzer³⁶, als de gereistukken van de vormer worden zij gebroken*,

*Gr. suntriboo=Hebr. SháBàR

28. zoals ook ik aangenomen heb van de kant van de mij omvamende, en ik zal geven aan hem de ster van de ochtend*.

*Gr. prooi=Hebr. BoQèR

29. Die heeft oren, moet horen wat de beluchter/ing zegt tot de geroepenschappen.

3.1. En aan de werkbode van de geroepenschappen in Sardes schrijf:

κ-7

Deze (dingen) zegt die heeft de zeven beluchtingen(ers) van God en de zeven sterren:

Ik volkèn van de werken, dat de naam hebt dat je leeft, en lijfdood ben je.

2. Geschied waakzaam en ondersteun het overige dat aanstaande is te sterven, Niet immers heb ik bevonden van jou de werken volledig gemaakt voor de vertegenwending van mijn God.

3. Wees indachtig* hoe jij 't hebt aangenomen en hebt gehoord, hoed't en verander van besef. Indien jij nu niet waakzaam bent,

*Gr. mnè moneuoo=Hebr. ZáKhàR³⁷

³⁴ Hier worden meerdere teksten ukit TeNaKh geciteerd.

³⁵ Deze regel is een citaat uit psalm 8., volgens de bewoordingen van de LXX; daar volgt 'tot zijn wettig aandeel' (klèronomia), terwijl bij Johannes 'bevoegdheid' (exousia) volgt.

³⁶ De tweede regel citeert vs 9, eveneens letterlijk volgens de LXX. Maar het eerste woord van psalm 8:9 in de Hebreeuwse tekst luidt: "jij-bent-aan't-verpletteren". Hebreeuwse tekst luidt (letterlijk vertaald, zie BAND III.1) als volgt: "ik-ben-aan't-geven-toch naties in eigendom (=NáChàLáH); jij-bent-aan't-verpletteren-hen met-een-stamstaf-van ijzer; als gerei-van een-vormer ben-jij-aan't-verspetteren-hen."

³⁷ Zie de Nederlandse woordenlijst.

Ik zal komen als een dief, en zeker niet volkèn jij welke ure ik komen zal bij jou.

4. Maar jij hebt weinige namen in Sardes, die niet bevuild hebben hun klederen, en zij zullen omschrijden samen met mij in witte, omdat zij waardig geschieden.

5. Die overwint zal omworpen worden met witte klederen, en zeker niet zal ik **wissen** de naam van hem **uit het staafboek van het leven**³⁸, en ik zal gelijkgevend spreken over zijn naam voor de vertegenwending van de mij omvamide en voor de vertegenwending van zijn werkboden.

6. Die oren heeft, moet horen, wat de beluchting/er zegt tot de geroepenschappen.

7. En aan de werkbode van de geroepenschappen in Philadelphia schrijf:

Deze (dingenb) zegt de heilige, de waarachtige, die heeft **de sluit**³⁹ van David, die opent en niemand zal sluiten, **die sluit en niemand opent**⁴⁰.

8. Ik volkèn van jou de werken: zie ik heb gegeven voor de vertegenwending van jou een deur geopend, die niemand de kracht heeft om te sluiten;

omdat jij kleine kracht hebt en behoed hebt van de inbrengh en niet geloochend hebt mijn naam.

9. Zie ik geef vandaan uit de synagoge van de lasteraar, van hen die zelf

κ-8

³⁸ Deze woorden verwijzen naar meerdere teksten uit TeNaKh. Allereerst moet dan Ex.32:32 genoemd worden. De LXX gebruikt hier dezelfde woorden als Johannes. De vertaling van de Hebreeuwse tekst (zie BAND I) luidt als volgt: "(Mozes zegt tot JHWH) en-welnu ware't-datjij-hoog-heen-aan't-dragen-bent de-verwaarding-hunner; en-ware't-geenszins wis-mij dan vandaan-van-het-staafboek-jouwer. En-voorts-zegt JHWH tot MoShèH; wie verwaardt-voor-mij ben-ik-aan't-wissen vandaan-van-het-staafboek-mijner." Dezelfde bewoordingen in een vergelijkbare context vinden we in psalm 69:69. Tenslotte moet Dan.12:1 het slot genoemd worden: ". . . in dat tij(d) is-aan't-ontkomen het-genotenvolk-mijner al-af-wie-gevonden-wordt opgeschreven in het-staafboek."

³⁹ = sleutel (?).

⁴⁰ Hier wordt Jes.22:22 geciteerd, vrijwel letterlijk volgens de LXX en deze volgt hier de Hebreeuwse tekst op de voet, Deze hele passage van Jes.22:15-25 is een profetie aangaande een zekere Eljakim, een heerdienaar van de koning in Jeruzalem. Op hem wordt de verantwoordelijkheid voor de toekomst van Davids koningschap gelegd. Met dezelfde woorden wordt hier door Johannes Jezus aangewezen als degene die garant staat voor de toekomst van Davids koningschap.

zeggen (als)Judeeërs(Joden)
te geschieden en (zo) niet
geschieden maar liegen;
zie ik maak hen (zo)dat
zij zullen komen en toebukken
voor de vertegenwending van
de voeten⁴¹ van jou, en zij
zullen volkènnen, dat
ik heb bemind jou⁴².

10.Omdat jij behoedde de inbreng*
van mijn erbij blijven, zal ook ik
jou behoeden uit de ure van de beproeving
die aanstaande is om te komen op
het gehele behuisde (land)
om te beproeven die neerhuizen
op het land.

*Gr.logos = Hebr.DáBáR

11.Ik kom ijlings, vat sterk wat je hebt,
opdat niemand neemt jouw krans.

12.Die overwint, ik zal maken van hem
een staander* in het tehuis** van mijn God,
en daaruit zeker niet komt hij nog weg
en ik zal schrijven op hem de naam
van mijn God, en de naam van de stad⁴³
van mij God, die van het nieuwe Jeruzalem,
dat neertreedt uit de hemel vandaan
van mijn God, en de naam van mij de nieuwe.

*Gr.stulos=Hebr.NgóWMéD; **Gr.naos
[=Hber,HéLKáL

13.Die oren heeft moet horen wat
de beluchter zegt tot de geroepeschappen.

14.En aan de werkbode van de geroepenschap
in Laodicea schrijf:

κ-8

Deze (dingen) zegt de amen, de getuige
trouw en waarachtig, de vooraangaande*
van de schepping van God:

*Gr.archè=Hebr.RéAShieT=
[eerste(ling)

15.Ik volkèn de werken van jou, dat jij
noch koud geschiedt noch gistend*;

*Gr.zestos(van zeoo = Hebr.RáTàCh

⁴¹ Deze woorden refereren aan verschillende teksten in TeNaKh. In de Griekse tekst van Jes.49:23 staan woorden die ook bij Johannes voorkomen; proskunèsoesin (zij zullen toebukken) en podoi (voeten). Daar wordt gezegd, dat koningen en vorsten van de naties zich zullen bukken voor Israël. In Jes.60:14 wordt verteld over het 'komen' (het woord is dit keer niet ontleend aan de LXX, maar een andere vertaling) en over 'het aanbidden van de voeten' (en deze bewoordingen vinden we ook in de hebreeuwse tekst, maar de LXX heeft die tekst met ander Griekse woorden vertaald). In Psalm 86:9 staat weer het woord proskunèsoesin (toebukken) met als onderwerp de volken. Het is opvallend, dat Johannes hier deze teksten toepast op zijn Joodse medechristenen(?), die zich laten voorstaan op hun Jood/Judeeër –zijn op een manier, die de ecclesia in Philadelphia aantast.

⁴² Deze woorden zijn ontleend aan psalm 86:9, maar ook aan Jes.43:4. Onderwerp in beide teksten is die-JHWH-van-Israël. Johannes voert hier een dispuut op het scherp van de snede met Joden! Het Messiasschap van Jezus verdeelt Israël's praxis tot op het bot, maar alleen omdat het een appèl doet op geheel Israël. Dit appèl sluit geheel Israël in. Wanneer wij het lezen, verstaan we het alleen dan, wanneer we beseffen hoe het Messiasschap van Jezus ook de praxis van de ecclesia van nu tot op het bot verdeelt. Want de vraag van toen is de vraag van nu: wat is messiaanse praxis?

⁴³ Deze woorden herinneren aan Ez.48:35, waarmee het hele boek van deze profeet eindigt; daar wordt volgens de Hebreeuwse tekst (niet in de LXX) de naam van die stad genoemd: die-JHWH-van-Israël geschiedt daar.

nuttig dat je koud geschiedde of heet.

16. Omdat je lauw geschiedt en noch heet noch koud, ben ik aanstaande jou te braken uit mijn mond.

17. Omdat jij zegt dit: rijk* geschied ik en ik heb mij verrijkt⁴⁴, en geen behoefte heb ik, en niet volkèn jij dat jij geschiedt (als) de overweldigde* en gratie behoevende* en arm** en blind* en naakt**,

18. geef ik raad aan jou op de markt te kopen van mij goud vervuurvlamd uit vuur, opdat jij rijk wordt, en gewaden wit, opdat jij (die) om je heen werpt en niet te voorschijn komt de schande* van jouw naaktheid, en zalf met kleefsel jouw ogen, opdat jij kijkt.

19. Zovelen als ik liefheb* wijs ik terecht* en onderricht ik**⁴⁵, beijver je dan en verander van besef.

20. Zie ik sta bij de deur en ik bons*. Indien iemand hoort naar mijn stem en opent de deur, ik zal inkomen tot hem en broodmaal hebben* samen met hem en hij samen met mij.

21. Wie overwint, ik zal geven aan hem neer te zitten samen met mij op mijn troon*, zoals ook ik overwonnen heb en neerzit samen met de omvamende van mij op zijn troon.

22. Hij die oren heeft, moet horen wat de beluchter zegt tot de geroepenschappen.

4.1. Na deze (dingen) zag ik en zie een deur geopend in de hemel en de stem* de eerste die ik hoorde als van een klaroen* die praatte met mij, zeggend: treed omhoog naar hier

*Gr. plousios=Hebr. NgáShàR

*Gr. talaipooros=Hebr. SháDuWD

*Gr. eleeinos=Hebr. CháNuWN, **Gr. [ptoochos=Hebr. DàL]*Gr. tuphlos= [Hebr. NgíWWéR, Gr. gumnos=Hebr. [NgáRóWM.

*Gr. aischunè=Hebr. BuWSh.

*Gr. phileoo=(naast agapao) Hebr.

*Gr. elegchoo=Hebr. JáKàCh, **Gr. [paideuoo=Hebr. JáSàR

*Gr. krouoo=Hebr. DáPhàQ

*Gr. deipneoo=Hebr. LèChèM

*Gr. thronos=Hebr. KiSSéA

*Gr. salpingos=(hier)Hebr. ShoPhàR

⁴⁴ Deze regel verwijst naar Hosea 12:9. In de Griekse tekst van de LXX staat alleen het woord 'ik heb mij verrijkt', maar in de Hebreeuwse tekst staan ook de voorafgaande woorden: 'rijk geschied ik'. De hele passage in Hosea gaat over Efraïm. Ook wordt daar de hele geschiedenis van Jakob kort verteld. De nadruk valt op het falen van Jakob en Efraïm en op de rol van de profeten die Israël in Gods Naam tot de orde roepen. Johannes schrijft hier in dezelfde geest de aan de Christelijke gemeente van Laodicea. Ook hier blijkt dat reeds in het NT de profetische teksten van TeNaKh de basis vormen voor profetische vermaningen. Wat ooit gezegd moest worden tot Israël moet weer gezegd worden: ook de ecclesia kuriakè laat een geschiedenis van falen zien.

⁴⁵ Een verwijzing naar Spr.3:12, waarbij zowel in de Hebreeuwse tekst als in de Griekse van de LXX het woord 'terecht wijzen (of brengen)' ontbreekt.

en ik zal tonen aan jou wat **noodzakelijk geschieden zal**⁴⁶ na deze (dingen).
 2.Regelrecht geschiedde ik in beluchting, en zie een troon was gelegen in de hemel, en op de troon een neerzittende⁴⁷.
 3.En de neerzittende gelijk in aangezicht aan een steen de jaspis en de sardonix; en een regenboog in een singel om de troon gelijk aan het aangezicht van smaragd.
 4.En in een singel om de troon vier en twintig tronen en op de tronen vier en twintig ouderen⁴⁸ neerzittend omgeworpen met witte gewaden en op hun eerstdelen kransen van goud.
 5.En vandaan van de troon **gaan heen bliksemen* en stemmen** en dreundonders***⁴⁹ en zeven toortsen van vuur brandend voor de vertegenwending van de troon, welke geschieden (als) de zeven beluchters van God.
 6.En voor de vertegenwending van de troon als een zee⁵⁰ van glas gelijk aan kristal; en bij het midden van de troon en in een singel om de troon vier levende wezens⁵¹ beladen met

*Gr.astrapè=Hebr. BáRàQ; **Gr.phoonè
 *Gr.brontè=Hebr. RâNgàM; [=Hb.QóWL

⁴⁶ Deze woorden komen letterlijk voor in de Griekse tekst van Daniël 2:29 en 45. En daarmee plaatst de schrijver zijn eigen visioen in verband met de droom van Nebukadnezar, die door Daniël werd verwoord en uitgelegd.

Wat we verder gaan lezen in zijn verslag van het visioen gaat dus over de geschiedenis.

⁴⁷ Deze paar woorden verwijzen naar Ezechiël 1:26. De troon die Ezechiël ziet ontwaart hij boven de kapporet (het verzoendeksel), dat in zijn visioen gedragen wordt door vier gevleugelde wezens en over de ark heen staat. Boven op de kapporet is het leeg in de stenen tempel, het is het centrum van het heilige der heilige, het is ook de DeBieJR, 'aanspraakplaats' volgens de SV, die daarmee de samenhang met het hebreeuwse woord DáBÁR laat horen, ofqwel: 'inbrengplaats'. Geen godenbeeld dus!! Leeg, omdat de Naam in de helftenhemel troont. En zo verwijst deze kapporet ook naar de hemelse troon bij Ezechiël. Hij herhaalt dit beeld nog een sin Ez.10:1.

Ezechiël neemt hier het visioen van Jesaja in Jes.6:1 en 2 op.

⁴⁸ Zij vertegenwoordigen de mensheid, d.w.z. de twaalf stammen van Israël en de uit twaalf geledingen bestaande geroepenschap uit de naties en zij staan de rond e troon en worden geregeerd (Miskotte, Hoofdsom blz.78) en zij vertegenwoordigen deze regering, door die te dienen en te bezingen.

⁴⁹ Deze woorden verwijzen zowel naar Ez.1:13 als naar Ex.19:16. De laatste tekst plaatst dit vizioen van Johannes in de context van de openbaring bij de Sinai. Terecht merkt K.H.Miskotte hier op (in Hoofdsom der Historie, Callenbach Nijkerk 1945 blz.80), dat deze woorden aankondigen, "dat wij in de geschiedenis geworpen worden".

⁵⁰ De zee (Gr.thalassa, Hebr.JáM) staat voor de wereldzeeën en die duiden op de geschiedenis Miskotte, Hoofdsom bl.78). Maar hier is deze geschiedenis geen verwarrende en onberekenbare chaos, maar een glashelder verloop. De zee is hier geen symbool van goddelijke ongenaakbaarheid en helderheid (zo Dr./G.Quispel in Het geheime boek der Openbaring, Amerongen 1979, blz. 50). Het visioen biedt geen zicht op een geheime goddelijke sfeer, maar op onze eigen, maar al te bekende, werkelijkheid.

⁵¹ Dikwijls wordt dit Griekse woord, zooion, (hier) met dieren vertaald. Dat gebeurt ook met het Hebreeuwse woord, waar het de vertaling van is: CháJáH, maar in beide woorden klinkt het woord 'leven' door; het gaat om levende wezens (SV), die (toch) geen mensen zijn. In oude culturen, waartoe ook de cultuur gerekend dient te worden die uit de bijbelse teksten naar voren komt, liggen menselijk leven en dierlijk leven veel dichter bij

ogen van voren en van achteren.

7. En het levende wezen het eerste (is)gelijk aan een **leeuw***, en het tweede levende wezen (is)gelijk aan een **os*** en het derde levende wezen hebbende de vertegenwoordiging van een menselijke en het vierde levende wezen (is)gelijk aan een **adelaar*** die vliegt.

*Gr. leon=Hebr. LáBieJ

*Gr. moschos= (hier)Hebr. ShuWR

*Gr. aetos=Hebr. NèShèR

8. En de vier levende wezens, **één-enkele voor één-enkele** van hen hebbend **elk zes vleugels in een singel**⁵² en binnenin **beladen met ogen**⁵³ en rust hebben zij niet dagen en nachten zeggend: **heilig, heilig, heilig machtiger God in alles sterke**⁵⁴, die geschiedde en die geschiedt en die komt.

9. En wanneer geven de levende wezens dunkzwarte en waardering en dankzegening aan **die neerzit op de troon de levende in de werelddtijden**⁵⁵ der werelddtijden, vallen de vier en twintig ouderen voor de vertegenwoordiging van die neerzit op de troon en bukken toe* voor die leeft in de werelddtijden der werelddtijden, en zij werpen hun kransen voor de vertegenwoordiging van de troon, zeggende:

*Gr. proskuneoo=Hebr. SháCháh

11. Waardig geschied jij, de machtiger en de god van ons, aan te nemen de dunkzwarte en de waardering en de kracht, omdat jij geschapen hebt⁵⁶ del-al-afheid*

*Gr. ta panta = Hebr. HáKâl.

elkaar dan in de moderne culturen. Het wezenlijke van dieren is dat zij, net als de mensen, levende wezens zijn. Ook Ezechiël gebruikt dit woord. En deze vier levende wezens komen weer overeen met degene, die bij Ezechiël de kapporet dragen. Zij vertegenwoordigen de hele levende have van de aarde. Met het woord 'natuur' moeten we voorzichtiger zijn dan Miskotte (Hoofdsom blz. 78) is.

⁵² Dezelfde woorden staan in Jesaja 6:2, volgens de Griekse tekst van de LXX.

⁵³ Deze woorden staan in de Griekse tekst van Ez. 1:18

⁵⁴ De eerste vier woorden zijn ontleend aan Jes. 6:3. Maar in plaats van het Griekse pantokrator staat daar Sabaoth, maar in heel veel andere teksten vertaalt de LXX dit Hebreeuwse woord wel met pantokrator. In de Hebreeuwse tekst staat JHWH TseBáAóWT.

⁵⁵ Dezelfde woorden in een vergelijkbare context staan in Jes. 6:1, Ps. 47:9 en Dan. 6:27.

⁵⁶ Het Griekse woord 'ktizoo' is in de LXX vaak de vertaling van het Hebreeuwse BâRáA, maar zeker niet altijd en opvallend genoeg ook niet daar we het allereerst verwachten in Gen. 1. Daar kiest de LXX voor het Griekse 'poicoo' dat gewoonlijk met 'maken' wordt vertaald, maar meer inhoudt dan 'fabriceren', het is mooi maken, goed maken (denk aan het met dit werkwoord verwante zelfstandig naamwoord 'poiësis', dat wij kennen alles 'poëzie') en staat daarom dichtbij het Hebreeuwse BâRáA, waarin het stamwoord 'zuiver' doorklinkt en dat daarom met 'zuiver stellen' of 'volzuiveren' kan worden vertaald. Omdat in het NT wel vrij consequent voor het Griekse 'ktizoo' gekozen is als vertaling van het Hebreeuwse BâRáA, gebruiken we in deze veronderlandings hier wel het woord 'scheppen'. Ook in het Nederlands is dit geen ondubbelzinnig woord (zie de Nederlandse woordenlijst). Beide woorden, zowel het Griekse ktizoo als het Nederlandse 'scheppen' dienen te worden verstaan vanuit het Hebreeuwse BâRáA.

en zij door jouw wil geschiedden en geschapen werden⁵⁷.

5.1. En ik zag op de rechter (hand) van die neerzit op de troon een **staafboek* beschreven van binnen en van achteren afgezegeld met zeven zegels.**

κ-11

*Gr.biblion = Hebr.SéPhèR

2. En ik zag een werkbode sterk aankondigend met een stem groot: Wie (is)waardig te openen het staafboek en los te maken zijn zegels?

3. En niemand had de kracht in de hemel noch op het land noch daarbeneden te openen het staafboek noch om het te bekijken.

4. En ik weende* veel, omdat niemand waardig werd bevonden om te openen het staafboek noch het te bekijken.

*Gr.klaioo=Hebr.BáKáH

5. En een-één-enkele* vandaan van ouderen* zegt mij: ween niet; zie overwonnen heeft de **leeuw** die(is)vandaan van de stamstaf* **Juda**⁵⁸, **de wortel**⁵⁹ David, zal openen het staafboek en zijn zeven zegels.

*Gr.eis=Hebr.AèCháD

*Gr.presbuteros=Hber.ZáQÉN

*Gr.phulè=Hebr.ShèBhèTh

6. En ik zag in het midden van de troon en van de vier levende wezens en in het midden van de ouderen **een lam*** staande als

κ-12

*Gr.arnion= Hebr.

⁵⁷ Hier dient de lezer gewezen te worden op de indrukwekkende passage over deze tekst van Prof. Dr. K.H.Miskotte in zijn "HOOFDZSOM DER HISTORIE" (Callenbach Nijkerk 1944), dat wij telkens bij deze vertaling van dit bijbelboek betrekken. Het gaat om bl. 80 –88. We kunnen hier slechts enkele citaten geven:

*"Achter het gebeuren zingt de Kerk, zingt de natuur **altijd** altijd, altijd"*(blz.80).

*"**Hèt zingt!** . . . er is herrie in de file (voor de groentenwinkel), . . . Woorden bezwijken voor de kleine pesterijen en voor de grove nihilistische strategieën- wie houdt het uit? Vlucht niet in de natuur, vlucht niet in de ziel, maar hoor het apostolische woord, dat zegt: de schepping zingt."*(blz.81)

"Zoals wij zeggen: 'het regent' en 'het sneeuwt', zoo moogen wij zeggen van het diepste wezen der dingen: het zingt".(blz.83)

*"Waarom is deze Heilige het **waardig**? Omdat Hij de macht heeft? Nee . . . vanwege zijn "genade" en zijn "gerechtigheid"*.(blz.83)

"Hijzelf is begonnen aan een groot Wereld-Pinksteren, zeer verborgen en toch waar". (blz.84)

"Stel, dat het "god-zijn" van god Is: het onder-druk-zetten van alle leven, totdat wij eindelijk bogen . . . wij zouden deze God voor een afgod moeten houden". (blz.84)

"Van binnen uit loven, prijzen, bewonderen, mooi vinden, mooi houden . . . de zin het leven is gesteld in den lof Gods".(blz.85).

"Dat ik het 'hooren' mag is een onuitsprekelijke troost. Er wordt gezongen: "het zingt"". (blz. 86)

⁵⁸ Voor het eerst in Gen.49:9 (de zegening van Jakob) wordt over Juda gesproken als een leeuw.

⁵⁹ Een verwijzing naar Jes.11:1 en 10, waar over de wortel van Isaï wordt gesproken.

een afgeslachte*⁶⁰, hebbende zeven horens en zeven ogen die geschieden (als) de zeven beluchters van God, afgezonden naar al-af het land⁶¹.

7.En het kwam en nam uit de rechter die neerzit op de troon⁶².

8.En toen hij nam het staafboek⁶³, vielen de vier levende wezens en de vier en twintig ouderen voor de vertegenwoordiging van het lam, hebbende ieder een cister*⁶⁴ en een sprenkelschalen* van goud beladen met verwalmingen*⁶⁵, die geschieden (als) de gebeden⁶⁶ van de geheiligden
9.en zij zingen een zang nieuw⁶⁷ zeggende:

Waardig geschied jij te nemen het staafboek en te openen zijn zegels, omdat jij afgeslacht bent* marktgekocht hebt voor God met jouw bloed* vandaan van al-af stamstaf en tong en volk en natie,

10.en jij hebt gemaakt hen (tot) een koningschap (-rijk) en priesters⁶⁸ en zij zullen koningen op het land.

11.En zie, en ik hoorde de stem van werkboden velen omsingelende de troon en de levende wezens en van de ouderen, en hun boekstaving* geschiedde tienduizend van tienduizenden en duizenden van duizenden⁶⁹,

12.zeggende met een stem groot:

*Gr.sphazoo= Hebr.SháChàTh

*Gr.kithara=Hebr.KiNÓWR

*Gr.phiala=Hebr.MiZ'RóWQ

*Gr,thumiam=Hebr. QáThàTh

*Gr.sphazoo=Hebr.SháChàTh

*Gr.haima=Hebr.DáM = roods

*Gr.arithmos=Hebr.MiS'PháR

⁶⁰ Deze woorden verwijzen naar Jes.53:7 en komen overeen met de tekst van de LXX.

⁶¹ Hier wordt verwezen naar Zacharja 4:10, over het vijfde visioen van Zacharja.

⁶² Hier wordt verwezen naar jes.6:1, naar de Griekse tekst in de LXX.

⁶³ Miskotte wijst ons voor de interpretatie de volgende weg: "Christus heeft de wereldregering niet overgenomen"(blz.113 o.c.).Gód regeert. Maar God regéért, zoals wij ons voortstellendat het Lam zou moeten regeren, nl. in overeenstemming met zijn liefde . . ." (blz.114 o.c.)

⁶⁴ = cyther.

⁶⁵ Van wierook.

⁶⁶ Deze woorden verwijzen naar Psalm 141 vs 2, in de Griekse vertaling van de LXX (Ps.140:2).

⁶⁷ Deze woorden verwijzen o.a. naar Psalm 33:3, in de Griekse vertaling van de LXX (Ps.32:3).

⁶⁸ Deze woorden verwijzen naar Ex.19:6, waar de Griekse vertaling van de LXX spreekt van een 'basileion hierateuma' = een koninklijk priesterschap en de Hebreeuwse tekst van een Mál'KuWT KoHæNieJM = een koningschap(-rijk)-van priesters. Johannes volgt hier de Hebreeuwse tekst nauwkeuriger van de LXX, maar interpreteert die anders door de plaatsing van het Griekse 'kai' = 'en'. Deze interpretatie kan het gevolg zijn van de verbinding met wat staat in Jes.61:6: "En-jullie: priesters-van die-JHWH-van-Israël zijn-jullie-aan't-geroepen-woorden".

⁶⁹ Deze woorden verwijzen naar Dan.7:16

Waardig geschiedt het lam dat
afgeslacht is om te nemen de kracht
en de rijkdom en de wijsheid
en de sterkte en de waarde en de
dunkzwaarte en inzegening*.

*Gr.eulogia=Hebr.BeRáKháH

13.En al-af het geschapene⁷⁰ dat
in de hemel en op het land en beneden
het land en op de zee [geschiedt]
en de al-afheid daarin, hoorde ik
zeggen:

aan die zit op de troon en aan het lam
de inzegening en -de waarde en de dunkzwaarte
en de kracht tot de werelddagen van de
werelddagen.

14.En de vier levende (wezens) zeiden:
Amèn en de ouderlingen vielen en zij
bukten toe*.

*Gr.proskuneoo=Hebr.SháCháH

6.1.En ik zag, toen geopend had het lam
één van de zeven zegels, en ik hoorde
één-enkele van de vier levende wezens
zeggen als met de stem van gedreun:

κ-13

2.kom, en ik zag, en zie een paard wit⁷¹
en die neerzit op hem hebbend een boog,
en gegeven werd aan hem een krans
en hij kwam weg overwinnend en opdat hij
overwon⁷².

3.En toen geopend werd het tweede zegel,
hoorde ik van het tweede levende wezen
dat zegt: kom.

κ-14

⁷⁰ Het Griekse begrip 'ktisma', dat is afgeleid van 'ktizoo', dat we in het NT met 'scheppen' vertalen, maar eigenlijk geen equivalent heeft in het Hebreeuws van TeNaKh, komt in de LXX niet voor. In het Hebreeuwse denken en in de Hebreeuwse taal ontbreken dergelijke abstracta voor de aanduiding van totalen. Dat blijkt al direct in de uitleg die na dit woord volgt.

⁷¹ De paarden herinneren aan het visioen van Zacharia in Zach.6:1-3. Het eerste woord van dit vers 'kom' is niet gericht tot Johannes, maar tot dit eerste paard. 'Kom uit' of 'Kom op' (Zie Miskotte o.c. blz.130, maar ook G.Quispel in HET GEHEIME BOEK DER OPENBARING, Amerongen 1979, voortaan Quispel o.c.). De vier paarden vertegenwoordigen de vier krachten die een chaotische wereldgeschiedenis veroorzaken. Op deze wereldgeschiedenis inclusief die van Israël krijgt Johannes zicht in de volgende hoofdstukken. En dat zicht is een doorzicht op het heil dat deze onstuitbare ontwikkelingen onderbreekt en het lam is de vertegenwoordiger van dit heil. De uitleg van G.Quispel (o.c. blz.55) dat hier een ophanden zijn de oorlog met de Parthen wordt aangekondigd (voorspelt) moet worden afgewezen. Het zijn de zegels van de geschiedenis, van het verleden die opengaan en niet die van een al dan niet nabije toekomst. Over die toekomst gaat het pas in het laatste deel van dit bijbelboek. Miskotte legt de betekenis van dit witte paard pas uit na de andere paarden. Hij gaat ervan uit dat dit witte paard de vredeskrachten vertegenwoordigt, die temidden van alle destructie ook meedoen, maar een geweld ten goede uitoefenden. Hier gaan we niet mee met Miskotte Wel met zijn visie dat het in deze teksten om een zicht op de wereldgeschiedenis gaat..

⁷² Het is de zucht naar winnen, steeds weer winnen; de zucht naar winst. En om te kunnen winnen moet er gevochten worden. Vechten is mooi, de winnaar wordt toegejuicht. De winnaars bepalen het gezicht van de wereldgeschiedenis. Wie kan daar iets tegen in brengen? Moet dat dan? Ja dat moet voor wie eenmaal het lam voor ogen heeft.

4. En wegkwam een ander **paard vuurrood**⁷³,
en aan die neerzit op hem gegeven werd
aan hem om te nemen de vrede weg
van het land, en opdat zij elkaar
zullen afslachten*, en gegeven werd
aan hem een zwaard groot⁷⁴.

*Gr. sphazoo = Hebr. SháChàTh

5. En toen hij geopend had het derde
zegel, hoorde ik van het derde levende
wezen die zegt: kom. En ik zag en zie
een **paard zwart**, en die neerzit op hem
hebbend een juk in zijn hand.

κ-15

6. En ik hoorde als een stem in het midden
van de vier levende wezens die zegt:
een maatbeker tarwe van een denarius⁷⁵
en drie maatbekers gerst van een denarius;
en met de olie en de wijn zul je niet
onrechtmatig doen⁷⁶.

7. En toen hij geopend had het vierde zegel,
hoorde ik de stem van het vierde levende
wezen, die zegt: kom.

κ-16

8. En ik zag en zie een **paard geel-groen**⁷⁷ en
die neerzit bovenop hem, aan hem de naam
sterfte* en de **oergroeve****⁷⁸ volgt samen met
hem, en gegeven werd aan hen bevoegdheid
op het vierde van het land, **om te vermoorden
met een zwaard en met honger en met sterfte
en door het jachtwild van het land.**⁷⁹

*Gr. thanatos = Hebr. MáWèT; *Gr. aidès
[=Hebr. SheAóWL

9. En toen hij geopend had het vijfde zegel,

κ-17

⁷³ Zie weer Zach.6:1-3.

⁷⁴ Dit is de menselijke onmacht om de vrede (lang) te bewaren; we kunnen niet tegen vrede en maken die ongedaan; we kiezen voor het gevaar van een driegende vernietiging, we willen ons maar al te graag bewapenen en de rechtmatigheid daarvan bewijzen we met onze eigen agressiviteit. Het gaat niet om een rood paard, maar om een *vuurrood* paard: 'purros' in het Grieks, en daarin is het woord 'pur'= vuur te horen. Zacharja spreekt van AæDáM, het rood dat zowel aan bloed herinnert (DaM in het Hebreeuws) als aan de roodling (AáDáM in het Hebreeuws). Het is bloedrood paard. Er wordt wederzijds afgeslacht, dat is wat er in een oorlog gebeurt en de reden? Menselijke bloeddorstigheid en niets anders. Ook hier leest Quispel een voorspelling van de Parthische oorlogen. Maar ook die oorlog, al zou die hier mede bedoeld worden, behoort tot een patroon van geweld, dat de mensengeschiedenis kenmerkt de eeuwen door. Oorlogen behoef je niet te voorspellen, die kun je voorzien. En het vuurrode paard symboliseert dit in de geschiedenis zo herkenbare patroon.

⁷⁵ Een gangbare Romeinse munt

⁷⁶ Het lijkt hier om schaarste te gaan, waar rantsoenering bij hoort. Het kan ook om inflatie gaan. Voor beide behoef je geen voorspellende gave te hebben, die zijn te voorzien en kenmerken evenzeer de mensengeschiedenis.

⁷⁷ Ofwel: vaal.

⁷⁸ Beide woorden komen voor in Hos.13:14, waarin de profeet aankondigt, dat Efraïm (= de tien stammen, ook wel Israël genoemd) zal worden overgelaten aan de gevolgen van hun dienst aan kwade bezittende machten I (Baäls) en afkeer vandie-JHWH-van-Israël. Ook de volgende tekst bevat citaten van de profeten Ezechiël (5:12, 14:21, 33.27 en 20:5) en Jeremia(14:12 en 15:3), met dezelfde strekking.

⁷⁹ Zowel de profetische teksten als deze tekst gaan over mensen, die te keer gaan. Miskotte schrijft dit (in 1944!!): "*Het betekent dat het 'beest' in mensen loskomt. . . Dan triomfeert het goddeloze leven, het gewetenloze drijven, en niemand is er tegen opgewassen. Geweld, krachtpatserij, domme overmacht, machtswellust – zo stormt het voort. Mijne vrienden, dat is óók wereldgeschiedenis.*"

zag ik beneden onder de slachtplaats de lichaamzielen van die verzegeld zijn door de inbreng van God en door het getuigenis dat zij hadden.

10. En zij schreeuwden met grote stem, zeggende: **Tot wanneer, heer heilig en waarachtig, oordeel jij niet en zet jij (niet) recht* de bloedstorting**⁸⁰ van ons vanwege hen die neerhuizen op het land?

*Gr. ekdikēō = hier Hebr. NāQàM⁸¹

11. En gegeven werd aan hen aan elk een wit gewaad*, en gezegd werd aan hen

*Gr. himation = Hebr. ShàL'MáH

dat zij zullen rusten nog een kleine tijd*, totdat volledig waren ook hun mede-heerdienaren en hun broederverwanten, die aanstaande zijn om gedood te worden zoals ook zij.

*Gr. chronos

12. En zie toen het geopend had het zesde zegel, en een turbulentie* groot geschiedde, en de zon geschiedde zwart als een zak van haar*, en de maan geschiedde geheel als bloed,

*Gr. seismos = Hebr. SheAàR

*Gr. trichinos + Hebr. SheNgàR

13. en de sterren van de hemel vielen⁸² naar het land, zoals een vijgenboom* afwerpt haar wintervijgen⁸³ door een grote wind in turbulentie* gebracht, 14. en de hemel wordt afgezonderd

*zie Jes. 34:4

*Gr. seioo (seismos) = Hebr. SeNgàR

⁸⁰ De eerste woorden herinneren aan Zach. 1:12 en Psalm 79:5: “Tot wanneer heer”. De LXX heeft hier in beide teksten ‘kuriē’, hier staat het Griekse ‘despotēs’, een woord dat in de LXX zelden voorkomt. De volgende woorden verbinden de voorgaande met woorden uit Deut. 32:43, waar gesproken wordt over het ‘wraak oefenen op de benauwers’. In II Kon. 9:7 wordt gesproken over het wreken van de bloedstorting van de pprofeten door Izebel ten tijde van Achab. Het gaat hier over een hele geschiedenis van bloedstorting van rechtvaardigen, te beginnen bij Kaïn (Gen. 4:10) tot de tegenwoordige tijd toe. Prachtig schrijft Miskotte hierbij (en tegelijk die psalmen waarin vergelijkbare bare schreeuwen om wraak te horen zijn): “Alleen buitenstaanders – en dat zijn we meest allemaal in de meeste uren van ons leven – verstaan niet hoe innerlijke vrede en drang naar vergelding samengaan. . . . Zij wij wel rechte strijders als we religieus zo stil worden? Staan we wel voor God? (o.c. blz. 143)

⁸¹ Dat betekent ‘wreken’; maar het is even vaak de vertaling van Hebr. PáQàD. dat te vertalen is met “zich bemoeien met’ in gunstige en ongunstige zin. We laten in onze vertaling de concordantie in het Grieks horen en dus de samenhang met het Griekse woord ‘dikē’, dat we rechtzetting vertalen.

⁸² In deze verzen wordt naar meerdere teksten uit de profeten verwezen: Jes. 13:10, een tekst uit de profetie over de ondergang van Babel door de komst van de Meden. Deze ingrijpende historische gebeurtenis wordt door Jesaja voorzien en in een visioen beschreven in een taal die de kracht en de impact van deze omwenteling wil overbrengen. De tijd waarop die omwenteling plaats vindt wordt aangeduid als de *dag van die-JHWH-van-Israël*. Het gaat hier dus niet over het einde van de totale geschiedenis, maar over het einde van een concrete geschiedenis en het begin van een nieuwe. Dat geldt dus ook voor deze passage in de Onthulling van Johannes. Dat het, hoe sterk deze beelden ook zijn, altijd gaat om historische gebeurtenissen, blijkt ook uit Jes. 50:3, Ex. 32:7 en Joël 3:3 (andere telling: 2:30). De bewoordingen verraden in alle gevallen duidelijk bekendheid met de Griekse tekst van de LXX. Van de OTische teksten waarop in de volgende verzen wordt gezinspeeld, geldt het zelfde; we vermelden ze terzijde.

⁸³ Die zelden rijp worden.

als een staafboek (dat) opgerold*(wordt),

*zie Jes.34:4 en noot bij Hebr.1:12
OP 6,7

en al-af gebergte en eiland worden
vandaan van hun plaatsen* bewogen.

*Gr. topos = Hebr. MáQóWM

15. en de koningen van het land*

*zie Ps.2:2, Jes.24:21,

en de groten en de vooraangaanden

over duizend en de rijken en de
vermogenden en alle heerdienaar

en onslagene **schuilen in de grotten***

*zie Jes.2:10

en in de klippen* van de bergen,

*Gr. petra = Hebr. SèLàNg

16. en zij zeggen tot de bergen en

de klippen: valt op ons en verschuil*

*zie Hos.10:8

onsvandaan-van de vertegenwending*

*Gr. prsoopon=Hebr. PáNieJM

van die **neerzit op de troon*** en vandaan

*zie Ps.47:9, Jes.6:1

van de walgtoorn van het lam,

17. omdat gekomen is de grote dag van

de walgtoorn* van hen, en wie heeft de

*zie Joël3:4; Zef.1:14,15

kracht staande te blijven?*

*zie Joë2:11; Mal.3:2.

7.1. Na deze zag ik vier bodewerkers

staande op de vier wendehoeken* van

het land, hard vattend de vier winden*

van het land, opdat niet belucht een wind

op het land noch op de zee noch op alle

boom.

*Gr. goonia = Hebr. PieNNÁH

*zie Ez.7:2; Dan.7:2; Zach.6:5
r.49:36

2. En ik zag een andere werkbode, omhoog

treidend vandaan van het opstijg-oostenvroege*

*Gr. anatolè = Hebr. MieZ'RàCh en
[QèDèM

van de zon, hebbend een zegel van

de levende God, en hij schreeuwde

met een stem groot tot de vier winden,

aan wie gegeven werd te schenden*

het land en de zee, zeggend:

*Gr. adikein = Hebr. RáShàNg

3. Schendt niet het land noch de zee

noch de bomen, totdat wij verzegelen*

de heerdienaren van onze God op hun

voorhoofden.^{84*}

*Gr. sphragizoo = Hebr. CháTàM

4. En ik hoorde de boekstaving van

de verzegelden, honderd vier en veertig

duizendtallen⁸⁵ verzegelden vandaan van

*Gr. metoopon = Hebr. MàTsèàCh

κ-19

⁸⁴ In deze woorden wordt Ez.9:4 en 6 geciteerd. Ezechiël beschrijft hier het visioen over de definitieve ondergang van Jeruzalem door de troepen van Nebukadnezar na een laatste rebellie van de Judeeërs. Alleen een rest wordt overgelaten en deze rest, waarover ook bij de andere profeten gesproken wordt, wordt bij Ezechiël aangeduid met de *verzegelden*. Wat Johannes hier te zien krijgt gaat over eenzelfde definitieve ondergang voor hetzelfde Jeruzalem, die in Johannes' dagen op handen is. Opnieuw is hier de Griekse tekst van de LXX herkenbaar.

⁸⁵ Het Griekse woord chiliaris is in de LXX de vaste vertaling van het jhebreeuwse AálLèPh, dat we in TeNaKh vertalen met kuddetal, omdat de basis is het woord 'kuddedier' (vooral rund). Het werd ook de naam van de eerste letter van het Hebr. Alfabet (en via het Phoenicisch van het Griekse en Latijnse alfabet); de vorm van de letter herinnert ook van de vorm van het dier. Zowel het Hebreeuwse als het Griekse woord wordt meestal met 'duizend' vertaald, maar het gaat hier zeker niet om een precies afgrensbaar aantal, maar een juist niet precieze, maar nog wel overzichtelijke hoeveelheid. De verzegelden krijgen om zo te zeggen geen nummertje, netzo min in Ezechiël als in Openbaringen. Het getal duidt een hoeveelheid aan die toekomst heeft.

alle stamstaf* van de stichtkinderen van
van Israël⁸⁶.

*Gr.phulè = (hier) Hebr. ShèBèT
OP 7

5. Vandaan van de stamstaf Juda twaalf duizendtallen verzegelden,
vandaan van de stamstaf Ruben twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Gad twaalf duizendtallen,
6. vandaan van de stamstaf Asèr twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Nephtalim twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Manassè twaalf duizendtallen,
7. vandaan van de stamstaf Simeon twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Levi twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Isaschar twaalf duizendtallen,
8. vandaan van de stamstaf Zaboulon twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Josèph twaalf duizendtallen,
vandaan van de stamstaf Benjamin twaalf duizendtallen verzegelden.

9. Na deze (dingen) zag ik en zie
een krioelmenigte, waarvoor
niemand de kracht had die te
boekstaven*, uit alle naties
en stamstaven en volken en
tongen, staande voor de vertegen-
wendiging* van de troon en voor de
vertegenwending van het lam
om geworpen hebbend gewaden* wit,
em palmen* in hun handen.
10. En zij schreeuwen met een stem
groot zeggende:
de bevrijding* aan onze God,

κ-20

*Gr.arithmeoo=Hebr.SáPhàR

*Gr.enoopion = Hebr.LiPh'NéJ

*Gr.stolè = Hebr.ShàL'MàH

*Gr.phoinix = Hebr.TáMàR

⁸⁶ De nadruk, die hier valt op de naam Israël, wordt nog eens sterk bevestigd door de rij van de namen van de stamvaders van het concrete volk Israël. Johannes ziet hier de *verzegelden* van zijn eigen volk, en zij komen uit de geschiedenis van dit volk tot nu toe. Deze twaalf duizendtallen uit de twaalf stammen zijn de gedoopten in de wolk en de zee (om Paulus' woorden te gebruiken) en het gaat hier niet om de zogenoemde Jodenchristenen – al is het beter om te spreken van christelijke Joden. Ook die dienen hieronder gerekend te worden, maar het getal (geen aantal!) staat voor het Israël van de TeNaKh. Daarom staan hier de namen van alle twaalf stammen zo uitdrukkelijk vermeld, dus ook van de tien stammen uit wie hoogstens enkele families resteren, want de toenmalige Joodse gemeenschappen bestonden uit Judeeërs en daarbij Benjaminieten. Het gaat hier ook niet om de uiteindelijke terugkeer van de 10 stammen, laat staan om de speculaties (zo o.a. G.Quispel), dat zij de kerk uit de heidenwereld vormen. Op de huidige kerkenfamilie past de naam Israël niet meer, in tegendeel. G.Quispel (met vele anderen) schrijft, dat voor Johannes deze Joodse Christenen het 'ware Israël' vertegenwoordigen – en dat ligt heel dicht bij de term de 'ware kerk'. De vervangingstheologie ligt nog altijd op de loer. Of we dat betreuren? Het tegendeel lijkt eerder het geval te zijn. En dat roept de vraag op, of onze huidige kerkenfamilie überhaupt wel in één adem kan worden genoemd met deze honderd vier en veertig duizend uit de stammen van Israël. Opvallend is, dat Miskotte in zijn "Hoofdsom der historie" deze namenrij in zijn vertaling overslaat en er nauwelijks wat over schrijft. Overigens moet ook bij het woord 'duizend' beklemtoond worden, dat dit geen rekenmachinegetal is, maar een slechts globaal begrensde gemeenschap aanduidt, te vergelijken met het Hebreeuwse AálLèPh (waarvan het Griekse chilia trouwens de vertaling is), dat letterlijk 'kuddetal' betekent. Dus ongeveer de omvang van een kudde schapen of runderen. Dit is geen visioen over een (verre) toekomst, dit is een visioen van het Israël naar de Schrift. Dit Israël naar de Schrift draagt het actuele Israël met zich mee, zoals de tempel naar de Schrift met zich mee draagt en de gestalte is van de Messias. Maar het Israël naar de Schrift draagt het actuele Israël met al zijn falen, met het niet (kunnen) aannemen, dat de gestalte van de Messias naar de Schrift historisch, lijfelijk verschenen is in Jezus van Nazareth. Het is het Israël van Ezechiël 37.

die neerzit op de troon⁸⁷

Op 7

en aan⁸⁸ het lam.

11. En al-af de werkboden* stonden in omsingeling* van de troon en van de ouden* en van de vier levende wezens en zij vielen voor de vertegenwending* van de troon op hun vertegenwending*

12. en zij bukten toe* voor God, zeggende:

op trouwe*
de inzegening*
en de dunkzwaarte*
en de wijsheid*
en de dankzegening*
en de waardering*
en de kracht*
en het vermogen*

voor onze God tot in de werelddtijden* van de werelddtijden, op trouwe.

13. En toe boog zich* een één-enkele* uit de ouden zeggend aan mij: deze die omworpen zijn met de witte gewaden, (als) wie geschieden zij en vanwaar kwamen zij?

14. en ik sprak tot hem: machtiger mijns jij volkènt ('t). En hij sprak tot mij: deze geschieden (als) de komenden uit de beënging* de grote⁹⁰ en zij

*Gr. anggelos = Hebr. MàLeAàKh

*Gr. kuklos = Hebr. SáBieJB

*Gr. presbuteros = Hebr. ZàQéN

*Gr. proskuneoo = Hebr. ShàChàT

*Gr. amèN = Hebr. AámèN

*Gr. eulogia = Hebr. BeRáKháH

*Gr. doxa = Hebr. KâBhóWD

*Gr. sophia = Hebr. ChâK'MáH

*Gr. eucharistia (niet in de LXX)

*Gr. timè⁸⁹

*Gr. dunamis = Hebr. KoàCh

*Gr. ischus = Hebr. ChàJiel

*Gr. aioon = Hebr. NgóWLáM

*Gr. apokrinoo = Hebr. NgáNáH

*Gr. eis = Hebr. AèChàD

*Gr. Thlipsis = Hebr. TsáR

⁸⁷ Deze woorden verwijzen in de eerste plaats naar Jes.6:1, volgens de bewoordingen van de Griekse tekst in de LXX (die hier de Hebreeuwse tekst op de voet volgt), en in de tweede plaats aan Psalm 47:9. waar dezelfde woorden voorkomen in de Griekse vertaling van de LXX (Ps.46:9). Jes.6 beschrijft een visioen van die-JHWH-van-Israël (want die NAAM valt in Jes.6!) en Ps.47 zingt een lied en daar staat in het Hebreeuws het woord 'God', al komt ook de NAAM daarin voor. Vooral in Psalm 47 (46) worden met de naties ('heidenen') genoemd, over wie God regeert; in Jes.6 wordt de profeet geroepen om tot Israël te gaan.

⁸⁸ De meeste vertalingen luiden hier 'van het lam' evenals hier voor 'van God'. Het gebruik van de derde naamval hier wijst op de vertrouwdheid met de Hebreeuwse taal bij Johannes. Daar wordt het desbetreffende voorzetsel 'Le' in dergelijke samenhangen ook steeds met 'van' vertaald (B.v. de psalmen van David, Hebr. LeDáWieD). Maar met het Nederlandse 'aan' vermijden we het puur bezittelijke 'van' en beklemtonen dat iets 'een zaak is van'; en daarmee doen we het Hebreeuws meer recht en dus ook deze Griekse tekst.

⁸⁹ Zowel het werkwoord 'timaoo' als het zelfstandig naamwoord 'timè' komen in de LXX vaak voor, maar als vertaling van ruim 15 woorden, zonder dat er een uitspringt. We houden daarom voor het NT de concordantie vast door het daar overal met 'waarderen', 'waardering' en 'waarde' te vertalen, in onderscheid met 'waardig' dat in het Nederlands een andere strekking heeft en in het Grieks overeenkomt met 'axios', dat in de LXX nauwelijks voorkomt.

⁹⁰ Deze twee woorden verwijzen naar Dan.12:1. Daar ziet Daniël in een visioen hoe onder de leiding van Michaël uit een **grote beënging** velen van Israël zullen opstaan, ook van diegenen die al gestorven in het stof liggen; allen die in het staafboek geschreven staan. Het is een visioen over de toekomst en Daniël moet het opschrijven en meteen verzegelen. Met deze verwijzing wordt duidelijk, dat bij de krioelmenigte (Grieks 'ochlos', een woord dat ook gebruikt wordt voor de menigte rond Jezus in de evangeliën) die niemand tellen kan niet uitsluitend om niet-Joden gaat. Ook in deze aanduiding gaat het om Joodse Torahgemeenschappen met hun grote kring van belangstellenden, en wel om diegene die èn op Jezus als de Messias van Israël (en dus als koning van de volkerenwereld) vertrouwen èn een Messiaanse levenswijze praktiseren met de bergrede als basis.

bewalkten* hun gewaden⁹¹

*Gr.plunoo = Hebr.KáBàS⁹²

OP 7

en zij maakten wit* deze in het bloed van het lam⁹³.

*Gr.leukos = Hebr.LeBáN

15.Daardoor geschieden zij voor de vertegenwending van de troon van God en zij dienen hem dagen en nachten in zijn tehuis*, en hij die neerzit op de troon zal tenten bij hen.

*Gr.naos = hebr. HéJKáL

16. Niet zullen zij honger hebben* nog en niet zullen zij dorst* hebben nog, en zeker niet zal vallen op hen de zon en geen enkele schroeidroogte*.⁹⁴

*Gr.peinaoo = Hebr. RáNgàBh

*Gr.dipsaoo = hebr. TsáMáA

17.Omdat het lam dat boven op het midden van de troon (is) **hen weidt* en hen op weg zal leiden tot de bron van wateren van leven.**⁹⁵ En **wissen⁹⁶ zal God al-af traan uit hun ogen⁹⁷.**

*Gr.kauma = Hebr. ChoRèBh

*Gr.poemainoo = Hebr. RáNgáH

⁹¹ Dezelfde woorden staan in Gen.49:11 en ze worden gezegd door Jakob als hij aan het einde van zijn leven zich tot Juda richt. In de tweede helft van vs 11 staat, dat Juda *“bewalkt in-wijn het-kleed-zijner en-in-het-roods(bloed)-van-rozijnen een-hemd”*.

⁹² Het gaat in dit woord vooral om de beweging van slaan, wringen etc., en ‘walken’ en ‘bewalken’ (vgl het Engelse ‘to walk’) zijn daarvoor de oude Nederlandse woorden (zie Van Dale). Woorden als ‘wassen’ en ‘spoelen’ zijn te veel verbonden met water. En bewalken kan ook met zand of zout.

⁹³ Hier dient de uitleg van G.Quispel vermeld te worden. “Veel martelaren waren nog niet gedoopt . . .dit bloed (gestort in arena’s en pogroms) gold als doopwater en hun bloedbad als doop. . . . Bij de doop ontvangt iemand witte kleren, ook de martelaren. . . . Het is hun bloed en toch is het bloed van Christus en het is hun lijden en toch is het doodstrijd van Christus” (o.c. blz.63). Ook dit is geen visioen van een (verre) toekomst, maar een visie op de actualiteit: zij die omgebracht worden, vanwege hun levenswijze, omdat die vanwege hun integriteit de agressie wekt van de heersende elite en de heersende macht, zijn de eigenlijke winnaars. Belangrijk zijn ook de opmerkingen van K.H. Miskotte over de vraag in hoeverre slachtoffers niet ook zelf geïnfecteerd raken door het kwaad dat hen wordt aangedaan. Daarom is het beeld van bebloede kleren, die zij wit maken zo veelzeggend.

⁹⁴ Deze regel verwijst naar Psalm 121:6.

⁹⁵ Hier wordt vrijwel geheel Jes.49:10 geciteerd en in bewoordingen die ook in de LXX staan. Jes. 49 begint met de tweede profetie aangaande de Knecht des Heeren en vervolgt vanaf vs 8 met de belofte aangaande een keer in het lot van Israëls gevangenen en het weer onthuld worden van wie in de duisternis verborgen zaten. Ook hier gaat het om Israël, het Israël waarbij mensen uit de naties zich mogen aansluiten. Het is een belofte waarvan de vervulling binnen de historie, die het perspectief van de historie is.

⁹⁶ Hier staat het Griekse werkwoord ‘exaleiphoo’, dat letterlijk ‘wegstrijken’ betekent; het is hier de vertaling van het Hebreeuwse MácháH, dat ‘wissen’ betekent.

⁹⁷ Hier wordt Jes.25:8 geciteerd, in van de LXX afwijkende bewoordingen. In de LXX staat (letterlijk vertaald): *“En wederom wegneemt God al-af traan vandaan-van al-af vertegenwending”*. De letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst luidt (zie BAND II): *“. . . en-afwist de-machtiger-mijns die-JHWH-van-Israël de-traan vandaan-van-op al-af-vertegenwending”*. Deze passage in Jes. 25 begint met de beroemde regel: *“Endan-maakt die-JHWH-van-Israël de-omschaarde voor-al-af-de-genotenvolken op-de-berg (nl.)deze, een-srinkmaal met-oliën, een drinkmaal met wegvangst(most).”* Het is het visioen van een volkerenwereld (NB hier staat het Hebreeuwse woord Ngám = genotenvolk en en nergens het woord GóWJ = natie!) die zich om Israël en de berg Sion vergadert voor een maaltijd. We onderstrepen hier wat Miskotte zegt: *“ de onmogelijkheid om de hoofdstukken van de apocalyps als opeenvolgende tijdperken van de geschiedenis te lezen. Aan het eind van Op.6 . . . zijn wij reeds aan het einde. En aan het slot van Op.7 zijn wij even ver als later in Op.21. waar ook letterlijk staat: “God zal ook alle tranen van hunne ogen afwissen”. . . . de hoofdsom der historie wordt tot aanschouwing gebracht”(blz.182,183).* Ook wat Miskotte op blz.183,184 en 185 schrijft brengt ons bij de

8.1.En toen het(lam) geopend had het zevende zegel⁹⁸, geschiedde er een zwijgen* in de hemel ongeveer een halve ure⁹⁹.

*Gr.sigao = Hebr.CháRàSh

2.En zie de zeven werkbode, die voor de vertegenwending van God stonden¹⁰⁰, en gegeven werden aan hen zeven klaroenen*.

*Gr.salpingx = Hebr.ShoPhàR

3.Een andere werkbode kwam en hij stond bij de slachtse*¹⁰¹ hebbend een witgeurv* van goud, en gegeven werd aan hem veel **verwalmingen***, opdat hij zal geven de **gebeden** van al-af de geheiligden op de slachtse van goud voor de vertegenwending van de troon¹⁰².

*Gr.thusastèrion=Hebr.MieZ'BàCh

*Gr.thumiama=Hebr. QeToRèT

boodschap van dit bijbelboek. De eeuwige vrede is geen “Nirwana. *Het is een leven dat men verheugd leven zou kunnen noemen, van arbeid . . . van regeren, . . . van wonen*”. Het is niet het einde van de geschiedenis, laat staan het einde van de wereld; de vrede is geen zaak voor **na** deze wereld, maar belofte binnen deze wereld. TeNaKh is de context van het hele NT en zeker van dit laatste bijbelboek, en niet een speculatief schema over een geheimzinnige voor-tijd, een maar al te bekende historische tijd en een sprookjesachtig hierna (maals). TeNaKh informeert ons niet over wat **buiten** de tijd (beter: tijden) ligt; daar hebben wij mensen niets mee te maken. Onze plaats is binnen de tijden. Het gaat in de geschiedenis om de voltooiing van de geschiedenis. En die voltooiing is niet ooit, maar is op handen. Het is dat, wat met de ommekeer van de naties tot volken die zich rond Israël scharen, die gedoopt willen zijn en de maaltijd vieren, realiteit zal worden en al te voorschijn aan het komen is – want reikt de ecclesia kuriakè niet reeds tot zover het oog komt en het oor geruchten kan opvangen? Helaas heeft de christianisering van de oecumene aan het begin van de 4de eeuw niet geleid tot een wereldwijde messiaanse communiteit rond Israël, c.q. de Judese Torahgemeenschap, maar tot een machtsinstituut, dat zich tegenover de Joodse Torahgemeenschap opstelde en gemene zaak maakte met imperia. De apocalyps **was** een troostboek voor een martelaarskerk, zoals Miskotte hier terecht vaststelde, maar **is nu** een profetische aanklacht en oproep om als kerkenfamilie met die messiaanse communiteit, met die “bergrede-gemeenschap” dus, alsnog eindelijk een begin te maken, tot heil van Israël, van de mensheid, ja van onze bedreigde planeet.

⁹⁸ Ook de bladzijden 186 e.v. van Miskotte helpen om te ontkomen aan een vorm van sensationeel lezen en dat juist omdat al zijn beschouwingen hier doortrokken zijn van de gruwelen van de tweede wereldoorlog. NB: “. . . *het zevende zegel wordt – hier – nog niet geopend!*”.

⁹⁹ Bij ‘ure’ moet niet aan 60 minuten worden gedacht. De opmerking van Quispel (blz. 62), dat een stilte van een half uur erg lang is, gezien de lange duur van twee minuten stilte, is daarom te modern. Een halve ure, is lang, is korter dan een half tij. Er wordt gezwegen en dat is ‘veelzeggend’: wat achter het zevende zegel opgeborgen ligt, wordt nog niet onthuld. Ook in de volgende verzen nog niet.

¹⁰⁰ Terecht identificeert Quispel deze met de zeven beluchters (‘geesten’) uit Openb.1:4, die tezamen de Heilige Beluchter (Geest) aanduiden. Maar de opvatting van Quispel, dat deze Geest “ambivalent”, d.w.z. zowel positief als negatief is” (blz.65), wijzen we hier af, omdat de hoofdstukken die nu volgen o.i. een andere strekking hebben.

¹⁰¹ Terecht stelt Quispel, dat het om het kleine wierookaltaar gaat, dat in het heilige van de tempel staat.

¹⁰² De vet gedrukte woorden verwijzen b.v. naar Psalm 141:2: (letterlijk vertaald, zie BAND III.1): “*Vastzo-is het-zich-uitspreken-van-mij een-verwalming voor-de-vertegenwending-jouwer*”. Ook hier wijst Miskotte ons de weg: het gaat hier over het gebed, het bidden van een gemeenschap en daartoe behoort zeker Israël, de Joodse Torahgemeenschap, ook diegenen daarvan die in Jezus niet de Messias van Israël erkennen – zeker toen betekent dat *nog niet*, want dat is op termijn op zijn minst waarschijnlijk te achten. En dat gebed wordt bepaald niet alleen gevuld met particuliere vragen, nee het bestaat voor net overgrote deel uit het zich uitspreken in psalmen door Joden en Jodengenoten, allen Messiasbelijders, in liederen door de tijden heen, waarin het leed en de vreugde gedeeld worden over alle kloven van tijd en plaats heen. Dat gebed wordt ‘verwalmd’ en met witgeur omhoog gestuurd. Daarin de hoogte worden ze door wolken opgevangen en komen ze met de regen en de dauw weer naar de mensen toe (zie Miskotte blz.194). Zo “regeren de gebeden der heiligen mede de wereld”

4. En omhoog trad de rook van de **verwalmingen*** voor de gebeden van de geheiligden uit de hand van de werkbode voor de vertegenwending* van God.

*Gr. thumiama=Hebr. QieToRèT

5. En de werkbode nam het **witgeurv*** en laadde dat vandaan van het vuur van de **slachtplaats***¹⁰³ en wierp (het) naar het land en er geschieden **donderdreunen*** en **stemmen**** en **bliksemen***¹⁰⁴ en turbulentie**.¹⁰⁵

*Gr. libanootos=Hebr. LeBóWNáH

*Gr. thusastèrion=Hebr. MieZ' BàCh

*Gr. brontè=Hebr. RáNgàM; **Gr. phonè

*Gr. atrapè=Hebr. BáRàQ [=Hb. QóWL

**Gr. seismos = Hebr. SheNgàR

6. En de zeven werkboden hebbende de zeven klaroenen maakten zich gereed opdat zij zullen klaroenen.

7. En de eerste klaroende:¹⁰⁶

κ-22

En er geschiedde **hagel*** en **vuur** gemengd in bloed* en het werd geworpen naar het land¹⁰⁷ en het derde van het land brandde neer en het derde van de houtbomen brandde neer, en al af het polgraskruid* geelgroen* brandde neer.

*Gr. chortos = Hebr. NgéShèB

*Gr. chlooros = Hebr. JáRéQ

8. En de tweede werkbode klaroende: en als een berg groot van vuur brandend¹⁰⁸ werd er geworpen naar de zee.

κ-23

9. En (toen) stierf het derde van de schepselen die in de zee (zijn), wat heeft lichaamzielen en het derde van de vaartuigen zij werden door-verdorven.

10. En de derde werkbode klaroende:

κ-24

(Miskotte. blz.191). En nog voor de zeven werkboden op hun klaroenen gaan blazen, verschijnt eerst deze *andere* werkbode. Hij vertegenwoordigt de "gebedsmacht van een heel volk" (Miskotte). En die brengt een en ander teweeg!

¹⁰³ De vetgedrukte woorden in vs 4 en 5 verwijzen naar teksten in Lev.(16:12) en Ez.(10:2).

¹⁰⁴ Deze woorden verwijzen naar Ex.19:16.

¹⁰⁵ Het is weer Miskotte die deze teksten op indrukwekkende wijze heeft toegelicht (Blz.194 – 197. Enkele citaten: *De gebeden der heiligen komen op de aarde terug, verwekken daar oordelen, zoodat deze oordelen de terugkeerende gebeden der heiligen zijn*(194) . . . *dat er temidden van de machten der wereld geheel verscholen het gebed leeft, sterker dan alle overleg der mogendheden . . .* (194) *Wij hebben gebeden om het Rijk. En zoo komt het Rijk*(195) *De keerzijde van dit alles is, dat de kerk dan ook geen ander wapen heeft, dan alleen het gebed; dat de kerk dan ook niet politiek ingeschakeld is, dat zij geen andere kleur bekent dan de kleur van het Rijk*(196) . . .

¹⁰⁶ Ook voor de hoofdstukken over de zeven werkboden ('engelen) die op de klaroen blazen, wijst Miskotte de lezers o.i. de juiste weg. Ook hier gaat het – en nu voor de tweede keer – om de wereldgeschiedenis vanaf het – vage – begin tot dan toe (blz. 197 e.v.) als opeenvolging van plagen. Het blazen op de zeven klaroenen volgt in de geschiedenis niet op het openen van de zeven zegels, zoals Quispel suggereert - wel in het vizioen.

¹⁰⁷ De woorden roepen Joel 3:3 en Ez.38:22, waarin het gericht over schending en ongerechtigheid wordt aangekondigd, op, maar ook Ex.9:23-26, waar een van de slagen over Egypte beschreven werd.

¹⁰⁸ Deze woorden roepen Jer.51:25 op en dat maakt duidelijk dat het gaat om een 'berg van verderf', die wordt weggedaan – eindelijk – enwel, in dit vizioen van Johannes, in de zee, omdat hij het associeert met een andere plaag over Egypte in Ex.7:20.

En(toen) viel vanuit de hemel een ster¹⁰⁹ groot brandend als een toorts, en hij viel op het derde van de rivieren en op de wellen van de wateren.

11.En de naam van de ster wordt gezegd Apsinthus (te zijn), en(toen) geschiedde het derde van de wateren tot apsint¹¹⁰, en velen van de mensen stierven vanwege de wateren omdat zij bitter* geworden waren.¹¹¹

12.En de vierde werkbode klaroende: en geslagen werd het derde van de zon en het derde van de maan en het derde van de sterren, opdat verduisterd werd het derde van hen en de dag niet tevoorschijn zou doen komen het derde van haar en de nacht evenzo.

κ-25

13.En ik zag en ik hoorde één-enkele adelaar vliegend in het hemelmidden zeggende met een stem groot: wee, wee, wee de neerhuizenden op het land vanwege de overige stemmen van de klaroen van de drie werkboden die aanstalten maken om te klaroenen.

9.1.En de vijfde werkbode klaroende: en ik zag een ster uit de hemel gevallen op het land, en gegeven werd aan hem de sleutel van de bronput van de oerpoel*.

κ-26

2.En hij opende de bronput van de oerpoel*. En omhoog trad een rook uit de bronput als rook van een oven* groot, en verduisterd werd de zon¹¹³ en de waainevel* vanwege de rook uit de bronput.

*Gr.abussos=Hebr.TeHóWM

*Gr.kaminos = TeNóWR¹¹²

*Gr.aèr

3.En uit de rook kwamen uit

¹⁰⁹ Deze woorden verwijzen naar Jes.14:12 en daar lezen we dat deze ster de overweldiger van de naties is, en naar Dan.8:10, waarin ook over een rebel tegen Gods heerschappij wordt geprofeteerd.

¹¹⁰ Ofwel alsem, een bittere plant.

¹¹¹ Bij dit vers schrijft Miskotte: *De natuurlijke levensliefde. . . wordt aangevochten . . . het derde deel van de wateren wordt tot alsem. . . Het gewone leven is onmogelijk geworden Al de mensen die in de automatischen vooruitgang geloofd hadden en zagen dat hij uitbleef, zijn bitter geworden, . . . gevangen in een gestolde woede . . . uit hen juist worden gerecruteerd de rampzaligen die bukken onder een zogenáámd lot. . . onder een zogenáámdde god, een leider. (199, 200).*

¹¹² Of: Aramese AætóWN in Daniël

¹¹³ Deze woorden roepen Gen.19:18 op, waar de ondergang van Sodom en Gomorra vermeld wordt, maar ook Ex.19:18 en daar wordt over de verschijning van die-JHWH-van-Israël op de berg Sinaï verteld, en tenslotte Joël 2:2 en 10, waarin het gaat over de dag dat God gericht oefent over kwaad en onrecht.

sprinkhanen op het land, en
gegeven werd aan hen bevoegdheid
zoals bevoegdheid hebben
de skorpioenen van het land¹¹⁴.

4.En gezegd werd aan hen,
dat zij niet onrechtmatig zullen
behandelen het hofgras van het land
en niet al-af het geelgroen* en niet
al-af houtboom, tenzij de menselijke
die niet hebben het zegel van God
op de voorhoofden*.

*Gr.Choorol = Hebr.JáRÉK

*Gr.metoopon = Hebr. MàTséàCh

5.En gegeven werd aan hen opdat zij
niet zouden vermoorden hen,
maar opdat zij zouden worden
gefolterd vijf maanden. En de
foltering van hen als de foltering
van een skorpioen, wanneer hij
raakt een menselijke.

6.En in die dagen zullen zoeken
de menselijken gestorvenheid
en zeker niet ¹¹⁵ zullen zij vinden hem,
en zullen begeren* te sterven
en weg vlucht de gestorvenheid
vandaan van hen.

*Gr.epithumoöo = Hebr. CháMàD

7.De gelijkenisbeelden van de
sprinkhanen* (zijn) gelijk paarden
gereedgemaakt tot broderij*,
en op de eerstedelen* van hen
als kransen gelijk aan goud; en
de vertegenwendingen* van hen
als vertegenwendingen van menselijken.

*Gr.polemos=Hebr. MiL'CháMáH¹¹⁶

*Gr.kephalè = Hebr. RAÓWSh

*Gr.prosoopon = Hebr. PaNíeJM

8.En zij hadden haren als de haren
van vrouwen, en de tanden van hen
geschiedden als (die van)leeuwen,
9.en zij hadden borstwapenen als
borstwapenen van ijzer*, en de stem
van hun vleugels als de stem van
oprijtuigen* van paarden vele,

*Gr.sidèros = Hebr. BàR'ZèL

*Gr.harma = Hebr. MèR'KáBáH

¹¹⁴ Miskotte legt deze passage uit (blz.200 e.v.) als een actuele realiteit ten gevolge van 'wat in de lucht zit' aan 'giftige gassen', die de publieke opinie beheersen (201), 'erotomanie', 'órde met alle middelen' en evenzeer – of nog erger – de zogenaamde heilssymbolen: fascisme, hamer en sikkel, hakenkruis. "en dat allemaal zonder dat iemand het vreselijke ervan merkt". Quispel actualiseert hier ook, maar dan naar de politieke situatie tijdens Johannes' leven en die werd gestempeld door de verschrikkelijke Parthische oorlogen van de Romeinen. Een reeks van beelden herleidt Quispel direct naar de Parthische oorlogsvoering. De Romeinen handden in die decennia de grootste moeite met deze Parthische legers.

¹¹⁵ Deze woorden herinneren aan die in Job.3:21, volgens de Griekse tekst van de LXX>

¹¹⁶ Dit hebreeuwse woord wordt (net als het Griekse polemos) met 'oorlog' of 'strijd' vertaald, maar in dit woord is het Hebreeuwse woord LèChèM herkenbaar als stamwoord en dat wordt altijd met 'brood' vertaald. Maar wat is 'brood'? Dit Nederlandse woord is verwant met b.v. 'broddelen'; het is eigenlijk met elkaar / ineen wringen, in elkaar verward raken.

lopend naar broderij¹¹⁷.

10.En zij hebben staarten*
gelijk aan skorpioenen en
prikkel, en in hun staarten
hun bevoegdheid om
onrechtmatig te behandelen de
mensen vijft maanden.

*Gr.oura = Hebr. ZàNéBh

11.Zij hebben bij hen (als)koning
de werkbode van de oerpoel*,
zijn Hebreeuwse naam Abaddoon¹¹⁸
en in het Grieks heeft hij de naam
Apolluon¹¹⁹.

*Gr.abussos = hebr.TeHóWM

12.Het ene wee is weggekomen,
er komen nog twee weeën na deze.
13.En de zesde werkbode klaroende;
en ik hoorde een stem een één-enkele*
van de vier hoornen van de
slachtplaats van goud die (is) voor
de vertegenwending van God,

κ-27

*Gr.heis = Hebr. AèChàDVandaan

14.zeggende aan de zesde werkbode,
die heeft de klaroen: maak los
de vier werkboden, die gekneveld*
zijn bij de rivier de grote Euphraat¹²⁰.

*Gr.deoo II = Hebr. AáSàR

15.En gekomen zijn de vier werkboden
gereed tot de ure en de dag en de
maand en het jaar, opdat zij vermoorden*

*Gr.apokteinoos = Hebr. HáRàG

¹¹⁷ De vet gedrukte woorden in de paar voorgaande verzen verwijzen naar resp. Joël 2:4, 1:8 en 2:5. Het zijn beelden uit de grote rede van de profeet Joël over “de dag van die-JHWH-van-Israël”, de dag waarop zich over Israël voltrekt, wat onrecht en schending teweeg brengen. De mensengeschiedenis is telkens weer een ‘dag van die-JHWH-van-Israël en altijd weer vanwege het falen en het ontwrichten door mensen. Miskotte treft ook hier de kern als hij schrijft (blz.204): “In de apocalyps dienen al zulke fragmenten om een totaal van geestelijke versterking uit te beelden, ellende van een godvergeten, godverlaten wereld. En dat glijdt allemaal heel geleidelijk voort uit wat we zo onnozelen de ‘publieke opinie’ noemen, die door demonen bezeten en bereden wordt”. Met deze woorden laat Miskotte tegelijk de profetie van Israël klinken, zoals Johannes ook doet.

¹¹⁸ De vergrieksing van een Hebreeuwswoord AbàDDóWN = teloorgang.

¹¹⁹ Dit Griekse woord is de vertaling van het Hebreeuwse woord en is afgeleid van het Griekse werkwoord ‘apollumi’ dat ‘teloor gaan’ betekent.

¹²⁰ Deze bekende rivier wordt in TeNaKh telkens genoemd naast de Nijl de grote rivier van Egypte als als begrenzing van het gebied waarbinnen aan Israël een woonplaats gegeven wordt: Gen.15:18, Deut.1:7, Joz.1:4. Quispel schrijft hier bij (blz.69), dat de wereldgeschiedenis volgens de Joodse denkers beschreven staat aan de achterkant van het gordijn dat voor de ark hangt en alleen de apocalypticus die lezen kan. Dat doet Johannes hier en wat hij ziet zijn volgens Quispel vier volksengelen, personificaties van de volksziel; nu van vier Parthische volken die samen in die de tijd de grote oorlog met de Romeinen beginnen. Terecht leest hij deze passages als beschrijvingen van binnen de geschiedenis gebeurt. Die beschrijving ontleent zijn beelden ongetwijfeld óók aan de concrete gebeurtenissen van de dag, maar stijgt daar ook bovendien en beschrijft zo’n concrete geschiedenis als één van de vele geweldsgolven in de geschiedenis. Ze volgen elkaar op zolang de mensen zwelgen in hun ongerechtigheden. Miskotte gaat op de nu volgende verzen niet uitvoerig in. Hij leest hier de geweldsgolven van de geschiedenis, tot en met die van de tijd waarin Miskotte zijn boek schrijft: de verschrikkingen van het fascistische nationaal socialisme van Hitler. Het is ook verzetslitteratuur, geschreven in 1944! En daarom treft Miskotte op deze bladzijden de toon van Johannes’ zijn boek: ook verzetslitteratuur! Beter: ‘opstandings’-litteratuur, want wie zich verzet *staat op*.

het derde van de menselijken.

16.En de boekstaving* van de scharenlegers van de paardrijderij twee tienduizenden tienduizenden.

*Gr.arithmos = hebr. SéPhèR

Ik hoorde hun boekstaving.

17.En alzo zag ik de paarden¹²¹

in het gezicht en neergezetenen daarop, hebbende vurige borstwapenen purpurkleurig* en zwavelachtig*; en de eerstdelen van de paarden als de eerstdelen van leeuwen, en vandaan van hun monden gaat uit vuur en rook* en zwavel.

*Gr.huakinthinos = Hebr. TéK'LáH

*Gr.theiodès = Hebr.NàPh'RieJT

*Gr.kapnos = hebr. NgáShjáN

18.Vanwege deze drie slagen* werden vermoord het derde (deel) van de mensen, vanuit het vuur en de rook en de zwavel, die uitgaat uit hun monden.

*Gr.plègè = Hebr. MáCáH

19.Want de bevoegdheid* van de paarden geschiedt in hun monden en in hun staarten; want hun staarten zijn gelijk aan slangen die eerstdelen hebben.

*Gr.exousia¹²²

20.En de overigen van de mensen, die niet vermoord werden in deze plagen, veranderden niet van besef **vandaan van de werken van hun handen**, opdat zij niet zich zullen **toebukken* voor de demonen en de idolen van goud en van zilver en van**

*Gr.proskuneoo = Hebr. SháCháH

¹²¹ Hier moet vermeld worden hoeveel treffende oude illustraties Quispel telkens bij zijn uitleg plaatst. Het is kunst van het hoogste niveau. Ze komen uit bibliotheken uit heel Europa. De exacte bronvermelding staat achter in zijn boek. Juist de in deze passage beschreven paarden hebben tot de verbeelding gesproken en zijn prachtig afgebeeld. Het zijn – en dat dient beklemtoond te worden – getekende, geschilderde *woorden*; ze vertellen wat er geschreven staat. En toch verkleinen deze afbeeldingen afzonderlijk de ruimte die Johannes' woorden kenmerkt. Er kunnen vele afbeeldingen bij de woorden gemaakt worden en dat is in de loop der eeuwen ook gebeurd. In het belangrijke en prachtig geïllustreerde hoofdstuk “De nalatenschap van Johannes” spreekt Quispel t.a.v. de exegese van dit bijbelboek onomwonden zijn voorkeur uit voor deze illustratoren: zij leggen dit fascinerende bijbelboek beter uit dan alle theologen. De vroegste illustraties stammen echter uit het begin van de Middeleeuwen. Het is een bij uitstek westerse traditie. In het Christelijke Oosten domineert de traditie van de iconen. Het past in het westen in een grote creatieve beweging, die vrijwel alle terreinen van het leven gaat illustreren, o.a. de medische kennis, maar ook de natuur. De getekende visioenen van Hildegard van Bingen behoren er toe. Het is deze drift tot uittekenen die sterk heeft bijgedragen aan wat we nu als kenmerkend voor de gehele Westerse cultuur beschouwen. De illustraties bij de apocalyps zijn eerder een uiting van deze creativiteit, dan dat ze ons brengen bij de oude Joods-christelijke tradities, zoals Quispel telkens weer onderstreept. Zijn visie op dit oude Jodenchristendom wordt te sterk bepaald door zijn fascinatie voor de mystiek. De invloed van het Talmoedische Jodendom is daarin veel sterker geweest dan die van de Gnosis.

¹²² Dit Griekse woord bevestigt wat Miskotte op blz..205 beklemtoont: “het is een *gegeven* macht.” En dat wil zeggen, dat deze strijd Gods regering niet krachteloos maakt.

**en van metaal* en van steen
en van hout, die noch kijken
kunnen noch horen noch
voortschrijden.**¹²³

*Gr.chalkos=Hebr.NeChuWSháH

21.En niet zijn zij van besef
veranderd vandaan van hun
doodslagen noch **vandaan van
hun magische praktijken** noch
vandaan van **hun hoererijen**
noch van hun stelerijen.¹²⁴

10.1.En ik zag een andere
bodewerker, een vermogende,
nedertredend vandaan van de hemel,
om zich heen werpend een wolk*,
en een regenboog* op zijn eerstdeel,
en zijn vertegenwending* als
de zon, en zijn voeten als standers*
van vuur,

κ-28

*Gr.nephelè = sHebr.NgáNàN

*Gr.iris (niet in de LXX)

*Gr.prosoopon = Hebr. PáNieJM

*Gr.stulpos = Hebr.NgàMoD

2.en hij heeft in zijn hand een staafboekje
geopend; en heeft gesteld zijn rechervoet
op de zee en zijn linker* op het land¹²⁵,

*Gr.euonoma = Hebr. TáMóWL

3. en hij schreeuwde met een stem groot
zoals een leeuw het uitbrult. En toen hij
uitgeschreeuwd was, praatten de zeven
donderdreunen* hun eigen stemmen.

*Gr.brontè = Hebr. RáNgàM

4.En toen de zeven donderdreunen praatten,
was ik aanstaande om te schrijven; en ik
hoorde een stem vandaan van de hemel
zeggend: verzegel wat de zeven donderdreunen
praatten en schrijf dat niet.

5.En de bodewerker die ik zag staande op
de zee en op het land, **droeg hoog heen
zijn rechter hand naar de hemel.**¹²⁶

¹²³ Hier wordt verwezen naar Psalm 115:4-7 en 135:15-17, volgens de bewoordingen van de LXX

¹²⁴ Miskotte wijdt ettelijke bladzijden aan deze passage. Hij herkent in de reeks wandaden de tien geboden (blz.217) . Zij die zich niet afwenden van de dienst aan het "Bestaande"(blz.218): de demonen en idolen en zondigen tegen de eerste tafel, zondigen ook tegen de tweede tafel; "zij doen precies het omgekeerde van wat bedoeld is in de tweede tafel en zij doen het in het meervoud". "Eén enkelvoud is erbij: dat is hoerij . . . inderdaad altijd maar enkelvoud, een centraal enkelvoud, een stom avontuur, dat den geest altijd eender aftuigt, berooit, vernedert en beledigt"(blz.218).

¹²⁵ Het is de opvatting van Miskotte, dat met dit hoofdstuk "tot onze verwondering een nieuwe reeks visioenen begint. De wereld is toch weer anders, de geschiedenis moet nog op een andere wijze onthuld worden" (blz. 220). Wat deze bodewerker zal tonen, is dus niet het vervolg op het voorgaande. Nee het is voorgaande opnieuw maar anders. ". . . dat is nu eenmaal niet een reeks taferelen aangaande opeenvolgende tijdperken". Er gebeurt in deze geschiedenis nog iets, nl. een 'staafboekje' en dat is het evangelie, het is toegankelijk. En het zal gaan over de zee en over het land. Quispel duidt het boekje als het 'geheime raadsbesluit' van God, maar met die uitleg blijft het boekje een mysterie. Wij kiezen ook hier voor Miskotte's visie.

¹²⁶ Deze woorden herinneren zowel aan Deut.32: 40 ("Zo waar ik draag hoog heen mijn hand hemelheftenwaarts en zeg: zowaar ik aan't-leven ben voor wereldlang") als aan dan.12:7 ("Toen hoorde ik de man in linnen kleren zweren bij Hem die eeuwig leeft, terwijl hij zijn rechter- en zijn linkerhand naar den hemel hief" -NBG).

6.en hij zwoer* bij die leeft tot in de werelddagen* van de werelddagen, die schiep* de hemel en de (dingen) daarin en het land en de (dingen) daarop en de zee en de (dingen) daarin, dat tijd*¹²⁹ niet meer geschieden zal.

*Gr.omnumi = Hebr. SháBhàNg¹²⁷

*Gr.aioonia = hebr. NgóWLám

*Gr.ktizoo¹²⁸

7.Maar in de dagen van de stem van de zevende werkbode, wanneer hij aanstaande is om te trompetteren, en al-af-gemaakt-zal worden* het geheimenis van God, zoals hij aan goed nieuws geboodschapt heeft aan zijn eigen heerdienaren, de profeten.¹³⁰

*Gr.chronos

*Gr.teleoo = Hebr. KálÁH

8.En de stem die ik gehoord heb uit de hemel, wederom gepraat hebbend samen met mij en gezegd hebbend: vaar henen, neem het staafboek* dat geopend is in de hand van de bodewerker, die staat op de zee en op het land,

*Gr.biblion = Hebr. SéPhèR

9.en weg kwam ik naar de bodewerker zeggend aan hem: geef mij het staafboekje en hij zegt mij: neem en eet het op.¹³¹

En het maakt bitter jouw buik*, maar in jouw mond zal het geschieden zoet als honing.

10.En ik nam het boekje uit de hand van de bodewerker en at het op, en

κ-29

¹²⁷ En dat vertalen we in TeNaKh met 'zich bezevenen', omdat de kern van dat woord het bijzondere getal 'zeven' is. In het NT houden we de voor het Grieks gebruikelijke term 'zweren' aan.

¹²⁸ Met dit werkwoord wordt in het NT en in apocriefe literatuur het Hebr. BÀRÁA vertaald, dat we in TeNaKh afleiden van een basiswoord, dat 'zuiver' betekent en daarom met 'zuiver stellen' of 'volzuiveren' vertalen. Voor het NT houden we 'scheppen' aan, hoewel het Griekse woord eigenlijk meer 'stichten' betekent.

¹²⁹ Quispel maakt hierbij een belangrijke opmerking: "Hier wordt niet gefilosofeerd over het einde van de tijd". Hij stelt dat het 'chronos' zoiets als 'uitstel' betekent. Al we hier, zoals elders, het Griekse werkwoord gignomai met 'geschieden' vertalen, bevestigt dat de opvatting van Quispel. Het Grieks klinkt dus als "er is geen tijd meer". Ook Miskotte geeft deze uitleg (blz.227). Het gaat hier niet om 'tijdloosheid' als synoniem van 'eeuwigheid'. "Hier gaat het echt israëlitisch en echt bijbelsch over de geschiedenis, dat er eenmaal geen uitstel meer mogelijk zal zijn" "Alles' gaat niet 'eindeloos' door!

¹³⁰ Hier wordt verwezen naar Amos 3:7: Hij (die-JHWH-van-Israël) ontmantelt wat-hij-overlegt voor-de-heerdienaren-zijner, de-profeten". Ook Zach.1:6 klinkt door. De Griekse bewoording hier is ontleend aan de LXX. Quispel interpreteert dit 'geheimenis' als Gods verborgen raadsbesluit dat Hij niet alleen aan de profeten van het Oude verbond, maar ook aan de Christelijke profeten, zoals Johannes, heeft onthuld. Miskotte blijft bij de boodschap van Israëls profeten, waarin het 'euangelion' besloten ligt. In de volgende indrukwekkende passages (blz. 228, 229) rekent Miskotte af met alle gespeculeer en gefantaseer over hoe wij ons God kunnen voorstellen (voorstelbaar zijn af-goden!), of het laatste oordeel(voorstelbaar is wat hooguit een voorlaatste oordeel is) of de nieuwe aarde (we komen niet verder dan "een akelig vervelende tuin , met attracties . . en perceeltjes en . . zoete tevredenheid!). En dan lezen we de uitspraak, die zo kenmerkend is voor Miskotte: "Ik heb wel eens gezegd: eerst komt het Oude Testament, dan krijgen wij het Nieuwe Testament en dan krijgen wij nog weer eens het Oude Testament. Want er is nog een hele bundel beloften van het Oude Testament niet vervuld": het bekende 'tegoed van het Oude Testament"! En dat is precies de verborgen kant van het evangelie.

¹³¹ Hier wordt Ez.3:3 geciteerd, vrijwel letterlijk volgens de Griekse vertaling van de LXX.

en het geschiedde in mijn ond
als honing zoet; en toen ik het
at werd bitter gemaakt mijn buik.

**11. En zij zeggen aan mij:
het is noodzakelijk dat jij
profeteert over genotenvolken
en naties en tongen en koningen
vele.**

**11.1. En gegeven werd aan mij¹³²
een stengel gelijk aan een stamstaf*
zeggend: sta op* en meet het
tehuis* van God en de slachtplaats
en hen die neerbukken* in hem.**

*Gr.rabdos = Hebr. ShèBèTh

*Gr.egeiroo = Hebr. QuWM

*Gr.naos=Hebr.HéJKál;

*Gr.proskuneoo = Hebr. SháCháH

**2. En de grashof de buitenste van
het tehuis werp (die) af en niet
zul je deze meten¹³³, omdat zij gegeven
werd aan de naties, en de geheiligde
stad beschrijden zij veertig en twee
maanden.**

**3. En ik zal aangeven aan mijn twee
getuigen en zij zullen profeteren
duizend twee honderd en zestig dagen,
omworpen met zakken.**

κ-30

**4. Deze geschieden (als) de twee
olijfbomen en (als) de twee lampen-
houders* die voor de vertegenwending
van de machtiger van het land staan.¹³⁴**

*Gr.lungchnia = Hebr.NÉR

**5. En indien hen onrechtmatig wil behndelen
vuur gaat heen uit hun mond en het
vereet hun vijanden.**

En indien iemand hen onrechtmatig
zou willen behandelen, zo is het
noodzakelijk dat hij vermoord wordt.

¹³² Miskotte slaat in zijn boek, "de Hoofdsom der Historie, dit hoofdstuk over. Het ligt echter in de lijn van zijn uitleg, om ook dit bijzondere visioen te duiden als een zicht op een deel van de voorbije geschiedenis. Het betreft het tijdvak dat begint met Ezechiël en eindigt na de verwoesting van de tempel, d.w.z. in Johannes eigen levenstijd. Ook dit visioen is geen voorspelling van een toekomst. Na dit hoofdstuk krijgen we in hoofdstuk 12 dan ook een volgende close-up van de hele geschiedenis en dan laten we Miskotte weer uitvoerig aan het woord.

¹³³ Met dit 'meten' maakt Johannes duidelijk, dat wij doen moet hetzelfde is als wat de profeet Ezechiël doen moest: een nieuwe tempel uitmeten, die op de plaats van de verwoeste zou komen. De tempel die Ezechiël had voor-gemeten is in het jaar 70 verwoest. Johannes moet niet een volgende tempel voor-meten. Weer hervertelt dit visioen de geschiedenis. Het is de vraag of het hier om de 'eindtijd' gaat, zoals Quispel veronderstelt. Hij wijst er op dat er dan een tegenspraak zou zijn met Openb. 21. Maar dit visioen heeft betrekking op de geschiedenis en wel precies die na Ezechiël de tijd van de zogenaamde tweede tempel. Ook die tweede tempel werd geschonden, in en na de tijd van de Maccabeeën.

¹³⁴ Deze woorden komen van de profeet Zacharja: 4:14. maar het is geen letterlijk citaat noch van de Hebreeuwse noch van de Griekse versie van de LXX. De uitleg van Quispel dat het hier om Elia en Mozes zou kunnen gaan wordt in de uitlegtraditie van Zach.4 niet algemeen gedeeld, wel geopperd. Dat het bij Johannes om deze figuren gaat, bevestigen wel de volgende verzen, waarin verteld over hun macht over de elementen en hun afweer met vuur bij aantasting van hun positie.

6. Deze hebben de bevoegdheid in te sluiten de hemel, opdat **er geen regenbui regene** de dagen van hun profeteren, en zij hebben de bevoegdheid **over wateren om die om te draaien in bloed en om te slaan het land met alle slag*** zovaak zij maar willen¹³⁵.

*Gr. plègè=Hebr. NáGàNg

7. En wanneer zij al-af-hebben hun getuigenis, zal het wilde-dier* dat neertreedt uit de oerpoel* maken met hen broderij* en overwinnen hen en hen vermoorden*¹³⁶.

*Gr. thèrion =Hebr. HàJ

*Gr. abussos = Hebr. TeHóWM

*Gr. polemos = Hebr. MieL'CháMáH

*Gr. apokteinoo = Hebr. HáRàG

8. En het doodgevallene van hen (is) op de wijdte van de grote stad, die geroepen wordt volgens beluchting Sodom en Egypte, waar ook de machtiger van hen werd gekruispaald,

9. En zij bekijken uit de genotenvolken* en de families* en tongen en naties het doodgevallene van hen drie dagen en een halve¹³⁷, en niet zullen zij verduwen, dat de doodgevallenen van hen gelegd worden in een gedachtenisplaats*.

*Gr. laos=Hebr. NgàM

*Gr. phulè= (hier) Hebr. MieSh'PàCháH

10. En de inzittenden op het land verheugen zich over hen zich verblijden en geschenken geven aan elkaar, dat deze twee profeten gefolterd hadden de inzittenden op het land¹³⁸.

*Gr. mnèmeion=Hebr. QèBèR = graf

11. En na de drie dagen en de halve is de beluchting van leven vanuit God angekommen op hen, en zij stonden op hun voeten¹³⁹ en een ontzag* groot is gevallen

*Gr. phobos = Hebr. JieR'AH

¹³⁵ Hier wordt gerefereerd aan de verhalen van Mozes in Egypte en de daden van Elia tijdens de regering van Achab.

¹³⁶ Quispel interpreteert deze beelden als toekomstige gebeurtenissen. Het wilde dier is Nero en hij doodt Elia en Mozes, de twee profeten van wie Joden en Jodenchristenen geloofden dat ze zouden terugkeren. Miskotte slaat dit hoofdstuk in zijn boek over. Wanneer we niettemin de visie van Miskotte volgen, dat het om een visie op voorbijgebeurtenissen gaat en niet op toekomstige, dan wordt hier de ondergang van de Joodse gemeenschap met de val van Jeruzalem in het jaar 70 beschreven. Elia en Mozes staan dan symbool voor Torah en profeten en beelden geheel Israël uit. In hen wordt Israël gedood.

¹³⁷ Er is veel gespeculeerd over deze drie en een halve dag. Wanneer ook deze termijn herinnert aan een gebeurtenis in het verleden, dan zou Johannes hier deze termijn ontleend kunnen hebben aan zijn verhaal over de opwekking van Lazarus, die toen reeds meer dan drie dagen in het graf lag.

¹³⁸ Hiermee worden de Romeinse bezetters bedoeld, die blij waren met de ondergang van de Joodse gemeenschap. omdat die hen zoveel ellende had bezorgd met hun opstandigheid.

¹³⁹ Deze bewoordingen zijn ontleend aan het grote visioen van Ez.37. Met deze woorden wordt de opstanding van Elia en Mozes verteld en in hen van de Joodse gemeenschap. Dat wordt bevestigd in de volgende verzen als ook hun ten hemel opneming wordt verteld met dezelfde woorden als die van Jezus wordt verteld.

op hen die hen aanschouwden.
12.En zij hoorden een stem groot
uit de hemel die zei tot hen:
treedt omhoog hierheen; en zij
traden omhoog naar de hemel
in de wolk* en hen aanschouwden
hun vijanden.¹⁴⁰

*Gr.nepheles = Hebr. NgáNàN

13.En in die ure geschiedde een
turbulentie* groot en een tiende van
de stad viel, en er wedren vermoord
in de turbulentie zeven duizend
namen van mensen, en de overigen
geschieden(als)ontzaghebbenden
en zij hebben gegeven dunkzwaarte*
aan de God van de hemel.

*Gr.seismos = hebr. SheNgàR

14.De tweede wee is weggekomen,
zie het derde wee komt ijlings.¹⁴¹
15.En de zevende werkbode schetterde,
en er geschieden stemmen groot
in de hemel, zeggende:

κ-32

**het koningschap over de
ordentelijkheid van onze machtiger
geschiedde en van zijn gezalfde*
en hij zal koningen* in wereltijden
van wereltijden*.**¹⁴²

*Gr.doxa = hebr.KáBóWD

16.En de vier en twintig ouderlingen*
die voor de vertegenwending van God
gezetten zijn op hun tronen vielen
op hun vertegenwendingen en
bukten voor God, zeggende:

* = Gr.christos = Hebr.MàShiàCh

*Gr.basileuoo = Hebr.MáLàK

*Gr.aioon = Hebr.NgóWLáM¹⁴³

*Gr.presbuteros = Hebr.ZáQéN¹⁴⁴

wij dankzegenen* jou, machtiger,
God de in alles sterke, die geschiedt
en die geschiedde¹⁴⁵, omdat jij

*Gr.eucharistein = Hebr. BáRàK

¹⁴⁰ Deze woorden duiden de Hemelvaart van Jezus aan, zoals ook Mozes en Elia ten hemel zijn gegaan. Zij hebben deel aan de regering van God. En de mensen op aarde raken daarvan onder de indruk, zoals blijkt uit de toename van de volgelingen van Jezus. En in dit alles wordt Ez.37 waar: de opstanding van Israël. Quispel (blz.75) ziet ook dat dit visioen betrekking heeft op het Israël dat met Jezus deelt in de opstanding, maar beschouwt dat ook hier als een toekomstige gebeurtenis. In Miskotte's visie heeft ook dit visioen betrekking op wat Johannes zelf nog meemaakt: de verbreiding van het evangelie eerst en vooral onder de Joodse gemeenschappen.

¹⁴¹ Het tweede heeft betrekking op de kruisiging van Jezus in Jeruzalem en op de ondergang van Jeruzalem in 70 na Chr. Het visioen over derde wee wordt aangekondigd.

¹⁴² Deze woorden verwijzen naar meerdere teksten: Obadja 21, Ps.2:2, 10:16, 22:29; Dan.2:44(deze tekst wordt hier vrijwel letterlijk geciteerd); Dan.7:14 en 27. In al die teksten is het volk Israël of zijn vertegenwoordiger b.v. de gezalfde, door wie dit koningschap werkelijkheid zal worden. Ook hier gaat het in dit visioen niet om een verre toekomst, maar om een nabij vooruitzicht: de toename van de Messiaanse invloed tot een wereldwijde omvang, die door de ecclesia belichaamd wordt omdat in haar de gezalfde nu reeds present is.

¹⁴³ = Latijnse 'saeculun' = Nederlandse 'eeuw'.

¹⁴⁴ Het Griekse woord 'presbuteros', dat letterlijke oudere betekent is onze taal verbasterd tot 'priester'. Zo komt de protestantse kerk aan haar 'ouderlingen'.

¹⁴⁵ In sommige (latere)handschriften staat hier nog bij: "en die komt".

genomen hebt jou grote kracht
 en jij gekoningd hebt,
18.En de naties werden toornvloeiend^{*146}
en jouw walgtoorn* kwam¹⁴⁷ en
 het tij* van het geoordeeld worden van
 de lijfdoden* en van het geven van
 beloning* aan **de heerdienaren** van jou**
de profeten en aan de geheiligden
en aan hen die ontzag hebben^{*148}
 voor jouw naam, **voor de kleinen**
en de groten¹⁴⁹, en van het verderven*
 van wie verderven het land¹⁵⁰.

*Gr.orgizoo = Hebr. CháRáH

*Gr.orgè = Hebr. ÀàPh

*Gr.kairos

*Gr.misthos=Hebr.ShèQèR; **Gr.

[douos=Hebr.NgèBhèD

*Gr.phobeoo=Hebr.JáRéA

*Gr.diaphtheiroo=Hebr.SháChàT

19.En geopend werd het tehuis* van God
 in de hemel, en gezien werd **de kast***
van de instelling* van hem in zijn
tehuis¹⁵² en er geschieden
bliksems en (donder-)stemmen*
en donderdreunen* en
 turbulentie* en **hagel** groot**.

κ-33

*Gr.kibootos = (hier) Hebr.AáRóWN

*Gr.diathèkè = Hebr.BeRieJT¹⁵¹

*Gr.phoonè = Hebr.QóWL.

*Gr.brontè = Hebr. RàNgàm

*Gr.seismos = Hebr.SseNgàR; **Gr.

[chalaza=Hebr.BáRieJD

*Gr.sèmeion = Hebr. AóWT

12.1.En een kenteken* groot
 werd gezien in de hemel,

¹⁴⁶ Deze woorden verwijzen vooral naar Psalm 2, maar ook naar Psalm 46.7. De bewoordingen zijn ontleend aan de LXX.

¹⁴⁷ Ook hier klinkt Psalm 2 door.

¹⁴⁸ Hier klinken thema's die ook voorkomen in Amos 3:7 en Dan.9:6 en 19.

¹⁴⁹ Hier klinkt Zach.1:6.

¹⁵⁰ Quispel (blz.74/75) schrijft dat Johannes hier allereerst op de Joodse Christenen doelt (de profeten en de geheiligden), die de synagoges bezoeken met name in Jeruzalem, maar de Messiaanse interpretatie van de Torah aanhouden, maar ook de niet Joodse belangstellenden rondom de synagoge (de 'godvrezenden'). Tezamen vormen zij de ecclesia kuriakè zoals die in Johannes' dagen in verschijning trad. Een heel anders samengestelde kerk dan de kerk van na Johannes en van na 150, na 300 na Chr. en van onze tijd.

¹⁵¹ In TeNaKh vertalen we dit woord met 'zuivergang', omdat de twee-radicalige stam (B R), die 'zuiver' betekent, ook van dit Hebreeuwse woord de kern vormt. De algemeen gebruikelijke vertaling 'verbond' veronderstelt een overeenkomst tussen twee partijen en dat klopt niet met het Hebreeuwse woord en evenmin met de Griekse vertaling ervan in de LXX en in het NT. De vertaling laat dat horen en bewaart de Griekse concordantie, maar het Hebreeuwse woord dient de interpretatie te vullen.

¹⁵² Deze woorden staan precies zo in de Griekse vertaling van de LXX bij I Kon.8:1 en 3. Quispel schrijft, dat hier wordt gedoeld op het hemelse oerbeeld van de tempel in Jeruzalem, zoals daarover ook wordt geschreven in het Joods-Christelijke geschrift 'Het Testament van Levi'. Dat is van veel later datum dan de openbaring van Johannes. Veel waarschijnlijker is dat Johannes hier doelt op het oerbeeld van de tabernakel, dat Mozes volgens Ex.25:9 te zien op de Horeb. En dat is dan ook het oerbeeld van de tempel. Dat bevestigt het woordgebruik in de volgende regel, dat ontleend is aan Ex.19 en 24..De tempelvorm is in de kerk van Johannes nog volledig geldig. En is dat met name in het Oosterse Christendom nog steeds. Ook Joodse gemeenschappen gebruikten zowel in Egypte als in Voor-Azië nog lang de tempelvorm voor hun gebedshuizen, zoals uit opgravingen blijkt. De ecclesia kuriakè is een Joodse gemeenschap, een bijzondere weliswaar omdat zij de messiaanse verwachting, die zij met alle Joodse gemeenschappen delen, belichaamd wisten in Jezus van Nazareth; bijzonder ook omdat zij sterker dan de meeste (niet alle) andere Joodse gemeenschappen hun leef- en viergemeenschap openstelden voor niet joden, hetgeen zij nadrukkelijk gestalte gaven in de eucharistische maaltijd, die voor hen de messiaanse maaltijd van Jes.25 was. Het is het profetische Israël Gods dat hier verschijnt in Johannes' visioen en in dat Israël vindt plaats wat in het volgende hoofdstuk beschreven wordt. En dat is evenzeer een *historische gestalte* als het falende Israël. Net zo is de ecclesia kuriakè midden in een falende kerk een historische verschijning.

een vrouwmenselijke* omworpen met zon, en de maan beneden haar voeten, en op haar hoofd een krans* van twaalf sterren,¹⁵³ 2.en zij, hebbend in buik* schreeuwt uitkronkelend* zich folterend om te baren*.¹⁵⁴ 3.En gezien werd een ander kenteken* in de hemel, en zie een draak* groot en vuurrood, hebbend zeven eerstdelen* en tien hoornen en op zijn eersteel zeven tulbanden*.¹⁵⁵ 4.En zijn zwiepstaart* staartzwiept weg een derde van de sterren van de hemel en wierp hen naar het land.¹⁵⁶ En de draak stond voor de vertegenwending* van

*Gr.gunè = Hebr. AieSháh

*Gr.stephanos

*Gr.gastrè = hebr. BèThèN

*Gr.oodinizoo = Hebr. ChuWL

*Gr.tekoo = Hebr. JáLàD

*Gr.kephalos = Hebr. RAóWSh

*Gr.diademos = Hebr.KèTèR

*Gr.oura = Hebr.ZáNàBh

*Gr.enoopion = Hebr;LiePh'NéJ

¹⁵³ Wie is deze vrouw? Daarover is veel geschreven. Wij volgen hier weer Miskotte, die hier zijn uitleg van Openbaringen vervolgt. Om te beginnen herhaalt hij (blz.233) dat we de inhoud van deze vizioenen niet in een historische volgorde moeten plaatsen, hoe veel uitleggers dat ook doen (o.a. Quispel). Volgens Miskotte wordt weer ingezoomd op de geschiedenis tot nu toe, maar nu specifieker, nl. op de geschiedenis van Israël. De vrouw hier is *Gods volk* (blz.236). In de loop van zijn betoog blijkt dat met deze uitdrukking in eerste instantie Israël bedoeld is, maar in tweede instantie de Kerk.(blz.243). Wel probeert Miskotte deze twee woorden dichtbij elkaar te houden. Toch komen we hier snel in de verwarring van de redenering dat deze woorden verwisselbaar zouden zijn. Zodra we tegenover de concrete Joods gemeenschap. de synagoge komen te staan, moeten we weten op de verkeerde weg te zijn. We proberen hier Miskotte's eigen visie consequenter aan te houden: Gods volk is Israël. Quispel komt vanuit parallellen in contemporaine Joods Christelijke literatuur tot de opvatting, dat deze vrouw de Heilige Geest aanduidt. In het Hebreeuws is het woord RuWàCh = geest(maar eigenlijk tegelijk 'wind', beter nog; lucht, bewegende lucht) vrouwelijk. En zo wordt zij in deze teksten aangeroepen als een synoniem voor de eveneens vrouwelijke wijsheid (Sophia, Chokma). Daarmee komt de weg vrij voor een speculatieve uitleg. Hier gaan we die weg niet op. Opnieuw zullen we in het visioen een herkenbaar overzicht krijgen van de geschiedenis en wel in het bijzonder van Israël temidden van de naties. In de concrete geschiedenis komt het Israël Gods te voorschijn, in al haar glans. Dat *die* geschiedenis aan de kerk haar eigen geschiedenis laat zien, ja. Dat betekent dat de geschiedenis van de kerk als partner van de geschiedenis van de naties binnen de geschiedenis van Israël valt en niet andersom! Dit visioen moet gelezen worden als de geschiedenis van Israël en wij niet-Joden krijgen te zien waar wij staan en hebben te staan, en waar we nooit hadden mogen gaan staan.

¹⁵⁴ Deze woorden verwijzen naar Jes.66:7.8, waar Jesaja zijn visioen beschrijft over Sion en Jeruzalem als vertegenwoordigsters van Israël, dat midden in de wereldgeschiedenis ondanks haar falen en al wie haar bestrijden, toekomst heeft, kinderen baart – maar telkens klinkt in dat laatste hoofdstuk ook het enkelvoud: een kind baart. Dat baren is al geschied als de weeën nog maar nauwelijks begonnen zijn. Het is de geschiedenis van Eva en tegelijk van Rachel en tegelijk van Amram en Jochebed en de Hebreeuwse moeders in Egypte, en dan ook van Maria.

¹⁵⁵ Miskotte duidt de draak als de 'steriele antichrist'(blz. 237). Hij wijst scherp alle buitenbijbelse invullingen af. Pricies dat doet Quispel wel, als hij deze gestalte betekenis verleent vanuit de sterrenbeelden (astrologie) en de Griekse mythologie(blz.77). Hij verandert *in* de hemel bovendien in *aan* de hemel. Het Griekse begrip 'ouranos' is hier duidelijk de vertaling van het Hebr. SháMàJieM en dat is volgens Gen.1:8 de naam voor het 'uitspansel'(RáQieJáH), beter 'pletwerk', waarin zon maan en sterren geplaatst zijn. Die figureren dan ook in vs 1. Daarboven regeert die-JHWH-van-Israël. In dit visioen kijkt Johannes er van beneden tegen aan. Net als de vrouw is ook de draak een 'kenteken', dat naar de geschiedenis wijst. Het Griekse woord 'drakoon' is de vertaling van het Hebr. TàNNieJM, waarover in Gen.1:21 verteld wordt dat God hen 'schept' (beter: 'zuiver stelt' – en lees hier, zoals ook elders in Gen. een tegenwoordige tijd en geen verleden tijd!). Het zijn de verslinders aan wie de zee als domein is toegewezen. En die overschrijdt hier zijn grens en komt waar hij niet zijn mag. Het begrip 'anti-christ' kan daarom beter vermeden worden.

¹⁵⁶ Hier wordt Dan.8:10 geciteerd, zij het niet letterlijk volgens de tekst van de LXX, die in twee versies is overgeleverd. Ook Dan.7 klinkt hier door. En ook in Daniël gaat het over de geschiedenis.

de-vrouwmenselijke, wier baren aanstaande is, opdat wanneer zij baarde hij haar boreling zou vereten*.

*Gr.kataphagein= Hebr. AáKàL

5.En zij baarde een stichtzoon, een draagmannelijke*, die aanstaande is te weiden al-af de naties met een ijzeren stamstaf*. ¹⁵⁸

*Gr.arsen = Hebr. ZàKhàR¹⁵⁷

*Gr.rabdios = Hebr. ShèBèTh

En geropt werd de boreling van haar tot God en tot zijn troon. ¹⁵⁹

6.En de vrouwmenselijke vluchtte naar de inbrengelegte*, daar waar zij heeft een opstaanplaats*, gereedgemaakt van de kant van God, opdat zij daar haar voedden duizend tweehonderd dagen. ¹⁶⁰

*Gr.erèmos = hebr. MieD'BàR

*Gr.topos = hebr. MáQóWM

7.En er geschiedde broodstrijd* in de hemel, Michaël en zijn werkboden geraken in broodstrijd met de draak.

*Gr.polemos = hebr.MieL'CháMám k34

8.En de draak geraakten in broodstrijd en zijn werkboden, en niet vermochten zij en hun opstaanplaats werd niet meer gevonden in de hemel.

9.En geworpen werd de draak de grote, de slang de vooraangaande, die aangeropen wordt (als) kwaadvoorwerper* en lasteraar* die omtuimelt geheel het behuisde (land), geworpen werd hij op het land.

*Gr.diabolos

*Gr.satanas=Hebr.SháThàn

¹⁵⁷ Dat vertalen we in TeNaKh met 'aanhaker', omdat het stamverwant is met het werkwoord ZàKhàR, dat meestal met 'gedenken' wordt vertaald, maar met 'denken' niets van doen heeft, maar alles met handelen; we vertalen dat werkwoord daar met 'aanhaken bij'. Bij vertaling van 'arsen', het Griekse woord dat hier staat, bewaren we hoorsamenhang van het Grieks.

¹⁵⁸ Hier wordt gerefereerd aan de bekende tekst Ps.2:9.

¹⁵⁹ Terecht stelt Miskotte dat hier gesproken wordt over de geboorte van Jezus en over zijn hemelvaart, als samenvatting van het hele evangelie, vergelijkbaar met de samenvatting die in de apostolische geloofsbelijdenis te horen is (blz.242). Ook volgens Quispel gaat het hier over Jezus. Maar hij plaatst Jezus meteen in de reeks van al die "brengers van heil"(blz.79). Bovendien trekt hij zijn toelichting bij dit vers door tot de wederkomst van Christus. Hier kiezen we, zoals steeds, voor Miskotte.

¹⁶⁰ In een boeiende passage verwoordt Miskotte hier de diepe identiteit tussen het Israël Gods en de kuriakè ecclesia in de gestalte van de vrouw die baart. "Er is geen wezensverschil tussen de oudtestamentische en de nieuwtestamentische Gemeente"(blz.243). Ook al kan het zijn zoals Quispel meent, dat Johannes hier doelt op een concrete vlucht van de Christelijke gemeente uit Jeruzalem naar het heidense stadje Pella (blz.79), het gaat tegelijk om elke vervolging zowel van Israël als van de kerk. Over de kerk in haar armzaligheid en niettemin oorzaak van grote beduchtheid bij de antimacht, schrijft Miskotte op blz.246-255 prachtige passages. De twaalf honderd zestig dagen duiden weer de gehele geschiedenis aan. In die lange tijd wordt de kerk gevoed door werkboden en priesters: zij? ja zij ondanks zichzelf! Hoe publiek de kerk ook is, dit voeden met manna is verborgen(blz.250).

En zijn werkboden werden samen met hem geworpen.¹⁶¹

10. En ik hoorde een stem groot in de hemel zeggende:

Nu is geschiedt de bevrijding* en de kracht en het koningschap van onze God en de bevoegdheid van zijn gezalfde*, omdat neergeworpen werd de aanklager van onze broederverwanten, die hen aanklaagt voor de vertegenwending van God dagen en nachten¹⁶².

*Gr. sootèria = Hebr. TeShuàNG

*Gr. Christos = hebr, MaShieàCh

11. En zij overwonnen hem door de bloedstorting van het lam en door de inbreng* van hun getuigenis en niet beminden zij hun lichaamziel* tot aan het sterven.

*Gr. logos = hebr. DáBháR

*Gr. psuchè = Hebr. NèPhèSh

12. Daarom, verheugt jullie*, hemelen, en die daarin tenten; wee het land en de zee, omdat neertrad de kwaadvoorwerper naar jullie, hebbende een toornghemoed groot, volkennend dat hij weinig tij heeft.

*Gr. euphrainoo = Hebr. SháMàCh κ-35

13. En toen de draak zag dat hij geworpen werd op het land, vervolgde hij de vrouw, die baarde draagmannelijke*.

*Gr. arsen = Hebr. ZàKhàR

14. En gegeven werden aan de vrouw twee vleugels* van een grote adelaar*, opdat zij vloog naar de inbrengleegte naar haar opstaanplaats, daar waar zij gevoed wordt een tij en tij(d)en een halve tij vandaan van de vertegenwending van de slang.

*Gr. pterux = Hebr. KánàPh

Gr. aetos = Hebr. NèShèR

15. En de slang wierp uit zijn mond laat achter de vrouw water als

¹⁶¹ Op blz. 256, waar Miskotte de bespreking van deze passage begint, beklemtoont hij nog eens sterk, dat het in deze visioenen niet opeens over heel wat anders gaat dan in het evangelie. Het gaat ook hier steeds over wat hier op aarde gebeurt en niet over een kosmisch gebeuren. Hier herhaalt hij, wat hij reeds daaraan vooraf had ontmaskerd als een strijd van de draak tegen de vrouw en "wat is er makkelijker dan vechten tegen een vrouw"! Maar de zekere overwinning blijkt een verlies in te houden. Maar daarmee is het kwaad niet opgeheven. Geen romantisch idealisme! (blz. 260) Dit is een heel ander proces en daarover gaat het nu in het visioen. Is er dan wat veranderd op aarde? Ja dit: (blz. 266): "De eerste vraag in de wereld en in ons leven is niet die van macht of onmacht, maar die van waarde of onwaarde, van geldigheid of ongeldigheid".

¹⁶² Prachtig brengt Miskotte hier de betekenis van de naam 'Michaël' in: "Wie-als-god?", als het opschrift boven deze overwinning. Quispel verwijst hier naar de concrete periode van de zware vervolgingen onder keizer Domitianus (blz. 78), waarin onder de Christenen veel 'aanklagers', nl. verklikkers waren. Toch is het de vraag of juist in die periode niet vooral vervolging ontstond door de lasterpraat van heidenen, die zowel Joden als Christenjoden zwart maakten bij de Romeinse administratie.

een rivier, opdat hij haar tot een door de rivier weggedragene maakte.

16. En het land hielp de vrouw en geopend heeft het land haar mond en zij verdrong de rivier welke wierp de draak uit zijn mond.

17. En toornvloeiend* werd de draak op de vrouw¹⁶³ en hij kwam af om te maken broderij* met de overigen van haar kiemgoed, zij die behoeden de geboden van God en hebben het getuigenis van Jezus Christus.

18. En ik stond op het zand* van de zee.

13.1. En ik zag

uit de zee een beestleven* omhoog treden, hebbend tien horens¹⁶⁴ en zeven eerstdelen, en op zijn horens tien tulbanden* en op zijn horens van smaadbeweringen,

2. en het beestleven dat ik zag geschiedde gelijk aan een pardel*, en zij voeten als van een beer* en zijn mond als de mond van een leeuw, een gegeven heeft aan hem de draak zijn kracht en zijn troon en een bevoegdheid groot¹⁶⁵.

*Gr.orgizoo = Hebr. CháRáH

*Gr.pole,os = Hebr. MieL'CháMáH

*Gr.ammos = Hebr. ChàJieL κ-36

*Gr.thèrion = Hebr. ChàJáH

*Gr.diademos=Hebr.KÉTèR (= dommer.

* waarschijnlijk 'luipaard'

*Gr.arkos = Hebr. DoBh

¹⁶³ Miskotte wijdt prachtige bladzijden aan de betekenis van het woord 'vrouw' hier heeft (blz.270 e.v.). De vrouw is de 'gemeente' schrijft hij, de kerk. Dat heeft alles met kwetsbaarheid te maken en vruchtbaarheid. "Voor religieuze naturen, hooggestemde gemoederen, hoogstrevende idealisten, is de kerk geen bijzonder gunstig oord" (blz.270). "De kerk kan zich niet herkennen in de weerbare man" (blz.271), De vrouw is het Israël dat de geboden behartigt en het getuigenis van Jezus Christus, Voor Johannes is de kerk nog de Joodse messiaanse geroepenschap. Quispel (blz.78/79). legt de vrouw hier, behalve als de moeder van de Messias, ook uit als de Heilige Geest; dat is immers zoals hij al eerder inbracht, een vrouwelijke gestalte, omdat het Hebreeuwse RuàCh een vrouwelijk woord is. Hij gaat verder en stelt Johannes hier over hen spreekt die wedergeboren zijn uit water en Geest bij de doop. Ook deze tekst plaatst Quispel in de concrete vervolgingsgeschiedenis, waarbij de Christenen in in Pella en omgeving ongedeerd bleven, maar de Christenen elders in het Romeinse Rijk werden aangepakt. Zonder deze overwegingen af te wijzen, dienen we ze wel in het kader van Miskottes verstaan te plaatsen. Met Quispel onderstrepen we, dat in dit hoofdstuk om geschiedenis gaat om voor hen toen actuele geschiedenis en voor ons nu verleden. Maar het is voor alles de geschiedenis van de Joodse messiaanse geloofsgemeenschap.

¹⁶⁴ De bewoordingen zijn ontleend aan de Griekse vertaling van de LXX van dan. Dan 7 vs 3-6. Het zijn geen letterlijke citaten. Maar Johannes beschrijft wat hij te zien kreeg in zijn visioen duidelijk met de woorden die Daniël eerder gebruikte. Daarmee is ook de context, waarbinnen Johannes uitgelegd dien te worden. Het gaat over de grote imperia, de wereldrijken, die zich een goddelijke statuur aanmeten. Wat in Daniël's tijd het babylonische Rijk en dat van de Meden en de Perzen, was in Johannes tijd het Romeinse imperium.

¹⁶⁵ Miskotte rekent in zijn inleidende beschouwingen af met alle speculaties, waarmee "mensen het getal 666 definitief uit de doekjes zouden kunnen doen, (waardoor) de bijbel de courant zou belichten en de bijbel de courant zou illustreren" (blz.280). En hij herhaalt: het gaat in de Openbaring niet om elkaar chronologisch opvolgende tafelen, waarbij we nu zo'n beetje aan onze eigen tijd zouden toegekomen zijn, (blz.281), maar het is evangelie! Het gaat hier om de ontmaskering van elke staatsmacht, die zich in de plaats van God stelt en niet

3. En een één-enkele* van de
eerstdelen van hem (is) als een gevilde*
tot gestorvenheid* en slag van zijn
gestorvenheid werd verpleegd; en
verwonderd werd geheel het land
achter het wildleven aan¹⁶⁶,
4. en zij bukten zich voor de draak, omdat
'hij gegeven heeft de bevoegdheid
aan het beestleven en zij bukten zich
voor het beestleven zeggende:
wie (is) gelijk aan het beestleven, en
wie heeft kracht om in't brood* te geraken
met hem?
5. En gegeven werd aan hem een mond
om te praten grote (dingen) en
smaadbeweringen en gegeven werd aan hem
bevoegdheid om (t) te maken twee en
veertig maanden.
6. En hij heeft geopend zijn mond tot
smaadbeweringen tot God, om smaad
te beweren over zijn naam en de tent

*Gr. mia (eis) = Hebr. ÀèChâD
*Gr. sphazoo = Hebr. SháThàCh
*Gr. thanatos = Hebr. MáWèT

*Gr. polemoöo = Hebr. LáChàM

als dienaar van Gods geboden. Daarom moet, zo zegt Miskotte, Openbaringen 13e altijd samen met Romeinen 13e gelezen worden – en omgekeerd! (blz.284).. Niet de staat als zodanig is het hier bedoelde Beest. Het is de totaal ontaarde staatsmacht (blz.286). En die ontaardheid is religieus van karakter! Natuurlijk doelt Miskotte hier op Nazi-Duitsland, maar hij doelt op elke macht die 'absoluut' (dat is zich onttrokken hebbend aan elke stelregeling boven zich , blz.286) wil zijn: kerkelijk of seculier. De namen van smaadbewering zijn geen persoonsnamen (blz. 287) maar titels: caesar, augustus (kleine letters dus), redder, heilsfiguur, etc. Deze monstra doemen op uit zee, waaruit ook de draak opdoemt.

Quispel geeft op blz. een lange beschouwing over dit monstrum uit de zee, dat in de Joodse taaltraditie 'leviathan' heet en voedsel zal zijn op de tafel van de messiaanse maaltijd en dan volgens Quispel zomaar de VIS kan zijn. Deze speculatieve uitleg brengt ons ver weg van de tekst van Johannes.

¹⁶⁶ Miskotte laat in zijn uitleg zien, dat deze dictatoren de trekken van de 'anti-christ' vertonen (blz.290 e.v.). Maar als 'anti' kruisen hun wegen telkens de weg van de Christus en daar kruisigen ze hem ook. Deze monstermachten kunnen gewond raken, maar komen die dood ook door. Die mythe werd b.v. verbonden aan Nero, jong gestorven, 31 jaar. Deze monstermachten roepen bij grote aantallen mensen religieuze vervoering wakker (blz.295) "Wat is dit te vergelijken met de vervoering voor het RIJK (met een hoofdletter)" (blz. 296). En op de vraag van wie hebben zij deze macht, is het antwoord nu niet 'van God'! Nee, Hier klinkt door, wat ook in Israëls profeten steeds moet worden opgemerkt: ook de oordeelsmacht overschrijdt zijn bevoegdheden van Godswege, maar laat zien aan wie hij werkelijk gehoorzaamt en dat is een (achtergrond-)kwaad dat niet van God komt. En die brute macht moet en mag weerstaan worden. Alweer Romeinen 13 en Openbaringen 13 dienen samen op gelezen te worden. Maar wie kan dat weerstaan? Een "stille gemeente", die zich laat vertegenwoordigen door het lam! Ook Quispel verbindt deze passage met een concrete historische periode, en ook met die van Nero. Daarmee maakt ook hij duidelijk, dat Johannes hier geen toekomst beschrijft (laat staan voorspelt!), maar de actuele geschiedenis! Hij verbindt de zeven 'eerstdelen' (koppen) met de zeven heuvels van Rome en ook de opeenvolgende keizers. Ook Quispel herkent de geschiedenis van het Lam dat geslacht (geuild) is, in wat Romeinse keizers overkwam. Maar ook hier brengt hij God en anti-god, Christus en anti-christ te dicht bij elkaar. Hier blijkt heel duidelijk dat Johannes' teksten de komende keer van Constantijn de grote hebben voorvoeld en voorbereid. Hier toont Quispel dat hij denkt aan Constantijn en aan zijn religie-politiek een bijzondere religieuze betekenis te kunnen toekennen (blz.83). Maar ook die staatsmacht blijft schatplichtig aan wat als absolute macht moet worden aangeklaagd. Dat is niet gebeurd! En wanneer dat door een kerk niet gebeurt, raakt die kerk zelf verknocht aan absolute regimens, zoals in de geschiedenis maar te vaak is gebleken, En ook op dit punt heeft Mohammed later alles geleerd van de kerk. Daarom volgen we hier de uitleg van Miskotte.

van hem, hen die in de hemel tenten.

7. En gegeven werd aan hem
om te maken broderij met de
geheiligden en om te overwinnen¹⁶⁷.

En gegeven werd aan hem bevoegdheid
over alle stamstaf*
en genotenvolk*
en tong*
en natie*.

8. En neerbukken* voor hem zullen
allen die neerhuizen op het land,
van wie niet geschreven is de naam
van hem in het staafoek* van het leven¹⁶⁸
van het lam (dat) gevild*¹⁶⁹ (is)
vandaan van het ontwerp van de
ordentelijkheid*. ¹⁷⁰

9. Indien iemand een oor heeft,
moet hij horen.¹⁷¹

10. Indien iemand gevangen wegvoert,
tot gevangenschap vaart hij heen.

Indien iemand met een zwaard
vermoordt, zal hij noodzakelijkerwijs
met een zwaard vermoord worden.
Hier geschiedt het erbij-blijven en
het vertrouwen van de geheiligden.

11. En ik zag een ander beest leven
omhoog tredend uit het land,
en het had twee horens gelijk
aan het lam, en hij praatte als een

*Gr.phulè= Hebr. ShèBhèTh

*Gr.laos = Hebr. NgàM

*Gr.gloossa = Hebr. LáShóWN

*Gr.ethnos = Hebr. GóWJ

*Gr.proskuneoo = Hebr. SháCháH

*Gr.biblion = Hebr. SéPhèR

*Graphazoo = Hebr. SháChàTh

*Gr.kosmos

κ-37

¹⁶⁷ Zie weer Daniël 7.

¹⁶⁸ Over het staafoek van het leven schrijft de dichter van Psalm 69 en in vs 29. Daar wordt gesproken over wie er wel en wie er niet in moeten staan.

¹⁶⁹ Deze woorden staan in Jes.53 7, zowel in de Griekse vertaling van de LXX als in de Hebreeuwse tekst. Daar wordt van de 'heerdienaar van die-JHWH-van-Israël' gezegd dat hij onder de mensen lijden zal, mishandeld en gedood wordt, en dat juist hij degene is aan die-JHWH-van-Israël de geschiedenis toevertrouwt.

¹⁷⁰ Zowel Miskotte als Quispel wijzen erop, dat de woorden 'vandaan van het ontwerp van de ordentelijkheid' behoren bij het 'ingeschreven staan in het boek van het leven'. Miskotte wijdt hier weer een fijnzinnige passage aan (blz.300). Eerst wijst hij erop, dat ook al staat hier een *toekomstige tijd*, het toch gaat om wat al eerder te zien was. Wat eerder te zien was, is echter van alle tijden, nl. "de ontuitroeibare neiging van de mensenkindren om juist zoiets te vereren, telkens weer van voren af aan. . . De spanning van de antichrist, die sterft en toch *niet* sterft, die wederkomt en leeft, zal de hoofdsom der historie blijken, zolang Christus verborgen is" (blz. 301). Hier valt de titel die Miskotte aan zijn hele boek heeft gegeven. De laatste woorden: 'zolang Christus verborgen is', wijzen niet alleen het duistere van de tijd aan, maar tegelijk het licht dat in Christus aanwezig is en alleen te voorschijn hoeft te komen en wel via zijn ecclesia, de geroepenschap. Op diezelfde bladzijde snijdt Miskotte alle gespeculeer over de vraag wie wel en wie niet in het boek des levens geschreven staan, de pas af, dat Johannes met visioen in de eerste plaats een boodschap verkondigt, die wij ter harte moeten nemen. Daarom besluit Johannes met de hierna volgende uitroep.

¹⁷¹ Deze woorden zegt ook Jezus in Matth.14:15. Miskotte komt n.a.v. deze woorden tot behartigenswaardige uitspraken op blz.302, juist nu (anno 2012)! "Wie de apocalyps leest uit nieuwsgierigheid . . . die hoort niet! . . . De ware predikers hebben geen antwoord op de vragen van de mensen bij de hand; ze geven antwoord als het moet, als ze er voor stáán! Daarom is de kansel een altaar, . . . het gehoor de zuiverste communie".

draak.

OP13

12.En de bevoegdheid van het eerste beestleven maakt hij in zijn tegenwoordigheid. En hij maakt, dat het land en ellen die daarop neerhuizen, neerbukken voor het eerste beestleven, van wie verzorgd werd de wond van zijn gestorvenheid.

13.En hij maakt grote kentekenen, dat hij ook maakt dat vuur uit de hemel neertreedt op het land, in tegenwoordigheid van de mensen.

14.En hij doet omtuimelen die neerhuizen op het land door de kentekenen die gegeven werden aan hem om te maken, in de tegenwoordigheid van het beestleven, zeggend aan die neerhuizen op het land om te maken beeltenissen* voor het beestleven, dat heeft de wond van het zwaard en hij leefde.

*Gr.eikoon = Hebr. TsèLèM

15.En gegeven werd aan hem om te geven beluchting aan de beeltenis van het beestleven, opdat ook zou praten de beeltenis van het beestleven en zou maken, dat **zovelen niet zouden neerbukken voor de beeltenis**¹⁷² van het beestleven vermoord zullen worden.

16.En Hij maakt dat aan allen de kleinen en de groten, de rijken en de armen, de ontslagenen en de heerdienaren, hij geeft aan hen spitsmerken op hun rechterhanden of op hun voorhoofden,

17 opdat niet iemand de kracht heeft om op de markt te kopen of om te verkopen indien hij niet heeft (als)spitsmerk de naam van het beestleven of de boekstaving van zijn naam.

18.Hier geschiedt de wijsheid*:

¹⁷² Deze woorden staan letterlijk zo in de Griekse vertaling van de LXX in Dan.3:5, waar het verhaal staat van de jongelingen, die, omdat zij voor de beeltenis van Nebukadnezar niet neerbukken, in de oven van vuur geworpen worden.

wie besef heeft, moet tot stemsteen

OP 13,14

maken de boekstaving van het
beestleven, want het geschiedt
(als) de boekstaving van een mens,
de boekstaving van hem:
zes honderd zestig zes¹⁷³.

14.1. En ik zag, en zie het lam
staande op de berg Sion, en
samen met hem honderd vier en
veertig duizendtallen* hebbend
de naam van hem en de naam
van de omvamide¹⁷⁴ van hem
op hun voorhoofden*.¹⁷⁵

κ-39

*Gr.chilias=Hebr.AáLèPh (= [kuddetal)

*Gr.metoopon = Hebr.MàTsèàCh

*Gr.phoonè = Hebr. QóWL

2. En ik hoorde een stem* vandaan van
de hemel **de stem van wateren**
vele¹⁷⁶ en als de stem van donderdreun*
groot. En de stem die ik hoorde
als van cisterspelers cisterspelenden

*Gr.brontè = Hebr. RáNgàM

¹⁷³ We gaan eerst na wat Quispel bij dit hoofdstuk schrijft (blz.82 en 83). Hij wijst erop, dat het Griekse woord 'gè' dat algemeen met 'aarde' vertaald wordt, de vertaling is van het Hebreeuwse AèRèTs en dat betekent ook 'land'. Het zou dus bij dit tweede beest om een mens gaan uit het land Israël, een Jood dus. Hij speculeert zelfs over de bekende schrijver Flavius Josephus als archetype van deze valse profeet. Even later noemt hij het type kerkvorst dat de zijde van de macht kiest. Op blz.83 toont Quispel dan zijn diepe bewondering voor Constantijn als de keizer die "de Romeinse staat ontgoddelijkt heeft". Daar laat Quispel zich in de kaart kijken. Hoe anders schrijft hier Miskotte (blz.309 e.v.): "Het is een verkwikking om naar het tweede beest te kijken, het ziet er als het Lam uit. Het is christelijk zo men wil. Nu ja zeker "christelijk"! En daar treft Miskotte de kern van deze passage in het boek Openbaringen. De positie van Quispel is daarmee onhoudbaar. Terecht verbreedt Miskotte op de volgende bladzijden het begrip 'christelijk' tot 'religieus'(blz.310). Altijd weer zal een totalitaire staat een religieus gezicht willen laten zien. Het is verleidelijk veel uit deze bladzijden te citeren, omdat ook in het begin van de 21^e eeuw er weer een verraderlijke vanzelfsprekendheid heerst t.a.v. het samengaan van religie en staatsmacht. Het waren moedige woorden van Miskotte, midden in WOII uitgesproken in een bijbel gespreks-groep, waar, hoe besloten wellicht ook, zijn uitspraken zeker niet absoluut veilig waren. In die onveiligheid leven wij nu niet, maar de algemene religiositeit, waarvoor zoveel mensen nu weer kiezen, juist in de kerken, en waarmee ze de rivaliteit tussen religieuze machtsblokken hopen te dempen, leidt tot mono-structuren en maakt mensen toegankelijker voor totalitair optreden. Maar elk totalitair optreden is optreden van een *mens* en heeft met de God van de bijbel niets te maken, hoe religieus hij zich ook voordoet. En dat prent Johannes ons in met dat 'getal', die 'woordwaarde': zes (honderd) zes(tig) en zes: driemaal zes, het getal van de mens, die op de zesde dag geschapen, beter: zuiver gesteld is.

Tenslotte nog steeds voorspelt Johannes hier geen toekomst. Hij ziet wat er gaande is en herkent dat uit het verleden en beseft dat het daarom van alle tijden is.

¹⁷⁴ In de SV staat alleen de tweede naam. Het gaat hier om de naam JHWH en de eerste naam is Jezus.

¹⁷⁵ Het zijn de zelfde honderd en vier en veertig duizend als in Op.7:4. Wat bij dat vers als voetnoot staat, geldt ook hier. Het is de ecclesia kuriakè en die vertegenwoordigt allereerst Israël (behoort dat in ieder geval te doen en is niet meer 'kurikè', zodra ze dat weigert en zich distantieert), d.w.z. de gehele Judese gemeenschap en zo vergegenwoordigt ze ook de naties. Het is geen beeld van het empirische Jodendom en ook niet van de empirische kerk. Het is de ecclesia die op een verborgen manier die empirische entiteiten bewaart, omdat zij 'kuriakè' is, omdat zij messiaans geleefd hebben of leven, 'knechten des HEEREN' zijn, zoals Miskotte terecht onderstreept hier (blz.337). Het dragen van de NAAM duidt hier in hoofdstuk 14 niet op de doop, zoals Miskotte terecht in tegenstelling tot Quispel, opmerkt. In hoofdstuk 7 gaat het wel over de doop. Hier gaat het om de doopwég, de weg 'onderlangs'(Barnard), de weg van het kruis, de weg van Jesaja 52 en 53. Prachtig legt Miskotte hier uit (blz.334, 335), hoe de opstanding geen recht wordt gedaan als een vervolg op het kruis, maar dat het kruis zelf die opstanding al toont, zoals dan ook de opstanding altijd de gekruisigde toont. Hier klinkt het evangelie Johannes door.

¹⁷⁶ Deze woorden verwijzen naar Ez.9:4, volgens de Griekse vertaling in de LXX.

op hun cisters*;

3. en **zij liedzigen een nieuw lied**¹⁷⁸ voor de vertegenwending* van de troon en voor de vertegenwending van de beestlevens en van de ouderen*; en niemand heeft de kracht om te leren het lied tenzij de honderd vier en veertig duizendtallen, de marktgekochten vandaan van het land.

4. (als) Deze geschieden wie zich samen met vrouwmenselijken* bevuild hebben; (als) maagden* geschieden zij.¹⁷⁹ Zij die navolgen het lam waar hij ook maar heenvaart. Deze werden marktgekocht vandaan Van de menselijken een vooraangaande (groep) voor God en voor het lam,

5. en in hun mond werd niet gevonden een leugen¹⁸⁰; (als) volgaven* geschieden zij.

6. En ik zag een andere werkbode*, vliegend in 's hemels midden, hebbende de wereldtijdige goednieuwsboodschap* om het goede nieuws te boodschappen bij wie zitten op het land en bij elke natie* en stam* en tong* en genotenvolk*, zeggende met grote stem:

7. Hebt ontzag voor God en geeft aan hem dunkzwaarte*,

*Gr.kithara = Hebr. QieNNóWR¹⁷⁷

*Gr.enoopion = Hebr. LiePh'NéJ

*Gr.presbuteros=Hebr.ZàQéN

*Gr.gunai = Hebr. NáShieJM

*Gr.parthenos = Hebr. BeTuWLáH

*Gr.amoomos = Hebr. TáMieJM

*Gr.angglelos = Hebr. MàL'AàK

*Gr.euangngelion=Hebr. BáSháR

*Gr.ethnos = Hebr. GóWJ

*Gr.phulè = Hebr. ShèBèTh

*Gr.gloossa = Hebr. LáShóWN

*Gr.laos = Hebr. NgàM

κ-40

*Gr.doxa = Hebr. KáBhóWD

¹⁷⁷ Cister de naam voor een verre voorloper van de latere cither.

¹⁷⁸ Deze woorden komen op meerdere plaats in TeNaKh voor. De bekendste zijn: de psalmen 33:3, 96:1, 98:1, 149:1, maar ook Jes. 42:10. Miskotte wijst erop dat dit lied 'onder het kruis' gezongen wordt, het is een lijdenslied (blz.341). Quispel daarentegen schrijft dat het mystieke liederen zijn uit de Joodse mystiek van die tijd, liederen die de grootheid van God bezingen. Hij schrijft (blz.84): "De 144 duizend kennen de taal van de engelen". We volgen Quispel hierin niet. De apocalyps behoort o.i. vooral tot de messiaanse traditie en niet tot de mystieke.

¹⁷⁹ Hier mag niet worden gelezen, dat de vrouwen als zodanig de oorzaak van de bevuiling zijn. Daarom staat er 'samen met' en niet het instrumentele 'met' in de zin van 'door'. 'Maagden' duidt zowel de mannen als de vrouwen aan. Terecht beklemtoont Miskotte hier de Oudtestamentische thematiek, van de huwelijks trouw ook als beeld van God en Israël. Zodra uitleggers het over 'vrouwen' hebben, geven zij blijk van die beschamende troebelen "altijd omhangen met een sfeer van willekeur en schennis der schoonheid"(Blz.342, 343). Het gaat hier zeker niet om celibatairen, al was het maar omdat die zeker niet in bijbelse zin daarmee 'maagdelijk' zijn. Het gaat hier niet om mensen c.q. mannen die helemaal niet vrouwen zijn omgegaan, maar mensen, mannen en vrouwen, die elkaar niet bevuild hebben.

¹⁸⁰ Ook deze woorden komen op meerdere plaatsen in TeNaKh voor, o.a. inPsalm 32:2, Jes. 53:9. Zeph.3:13.

omdat gekomen is de ure van

OP 14

zijn oordeel en bukt neer voor
die maakt de hemel en het land
en de zee en de wellen* van de
wateren.

*Gr.pègè = Hebr. NgàJieN

8.En een andere een tweede werkbode
volgde zeggende:

κ-41

**gevallen gevallen is het grote Babylon¹⁸¹
dat uit de wijn van het toornmoed
van haar hoererij heeft gedrenkt alle
naties.¹⁸²**

9.En een andere werkbode een derde
volgen hen zeggend met grote stem
Indien iemand neerbukt voor het
beestleven* en zijn beeltenis** en
aanneemt een sptsmerk op zijn
voorhoofd en op zijn hand,

*Gr.ThèRion=Hebr.CháJáH; **Gr.
[eikoon = Hebr.Ts□LèM

κ-42

10.en hij zal drinken uit de wijn
van het toornmoed van God,
welke vermengseld is onvermengd
in de drinkbeker van zijn walgtoorn¹⁸³,
en zij zullen gefolterd worden
in vuur en zwavel¹⁸⁴ voor de vertegen-
wendiging van de heilige werkboden
en voor de vertegenwendiging van
het lam.

*Gr.theion = Hebr. GiePh'RiejT

11.En de rook van de foltering van
hen treedt tot werelddagen van
werelddagen omhoog, en niet hebben
zij een ruststop dag en nacht, die

¹⁸¹ Deze woorden staan letterlijk zo in de Griekse vertaling van de L:XX van Jes.21;9. In de hebreeuwse tekst staat 'Babel' en die naam duidt bij Jesaja allereerst op de hoofdstad van Nebukadnezars imperium, maar herinnert meteen aan de legendarische stad van de torenbouw. In de Griekse vertalingen staat dan (bijna) consequent 'Babylon'. Terwijl dit Babel nog oppermachtig is, kondigt Jesaja namens die-JHWH-van-Israël haar val aan. Voor Johannes is Babel de naam voor Rome als toenmalige oppermachtige wereldmacht, die niettemin vallen zal. Maar juist het feit dat Johannes hier Jesaja 21 citeert, maakt duidelijk dat een latere lezer, zoals wij, er een latere wereldmacht voor mogen invullen. Dat doet Miskotte (blz. 349) dan ook door open te laten dat het in zij tijd om Berlijn kan gaan. En wij nu?

¹⁸² Deze woorden komen uit Jeremia 51:7. Vanaf hoofdstuk spreekt Jeremia het oordeel uit over datzelfde Babel en kondigt haar val aan.

Miskotte wijst er op, dat Babel (Balylon of welke grootmacht ook) niet valt door toedoen van buiten (blz.349), nee vanwege haar succes! Het succes is haar val. "Hoort het onverwachte hierin, 't is geen proces dat zich alleen maar versnelt, nee het is een gericht" (blz.350).

Volgens Quispel (blz.86) wordt met "de wijn van de hoererij" de keizercultus bedoeld. Die zal daar zeker in begrepen zijn, maar afgoderij en Baälsdienst worden in TeNaKh ten diepste gelijkgesteld aan het sexueel misbruiken van vooral vrouwen door mannen: vrouwen gebruiken om geld te verdienen om vruchtbaarheid te stimuleren etc. Dit misbruik van vrouwen vond in het Romeinse Rijk op grote schaal plaats (zie de sociologische studies daarover). Niet alleen van vrouwen overigens, ook van jonge jongens. Het is kenmerkend voor elk totalitair regiem, zoals ook Nazi-Duitsland. In de Torah wordt deze 'afgoderij' de zonde der Amoriten genoemd.

¹⁸³ Ook deze zegswijze is ontleend aan de profeten. B..v. Jer.25:15.

¹⁸⁴ Miskotte schrijft (blz.351: "Alle beelden van het loon der verharding in het O.T. klinken hier mee"

neerbukken voor het beestleven en

OP 14

zijn beeltenis, en indien iemand aanneemt het spitsmerk van zijn naam.¹⁸⁵

12. Hier geschiedt het erbij-blijven van de geheiligden, zij die behoeden de geboden van God en het vertrouwen van Jezus.

13. En ik hoorde een stem uit de hemel, die zegt: schrijf: gelukgewenst de lijfdoden* die in de machtiger sterven vanaf nu¹⁸⁶; ja, zegt de beluchter, dat zij een ruststop zullen nemen uit hun arbeid, want hun werken volgen samen met hen.¹⁸⁷

*Gr. nekros

14. En ik zag, en zie een witte wolk* en op de wolk gezeten een gelijk een stichtzoon van een mens¹⁸⁸, hebbend op zijn eerste deel* een krans van goud en in zijn hand een scherpe sikkel.

*Gr. nephelos = Hebr. NgáNán κ-43

15. En een andere werkbode kwam weg uit het tehuis*, schreeuwend met een stem groot naar de neergezetene op de wolk: **stuur jouw sikkel en maai af, omdat gekomen is het uur om af te maaien**,¹⁸⁹ omdat droog werd de maaiing van het land,¹⁹⁰

*Gr. kephalè = Hebr. RAóWSh

*Gr. naos = Hebr. HéJKÁL

¹⁸⁵ Terecht beklemt Miskotte hier nog eens, dat ook in deze tekst gaat over wat tijdens de geschiedenis (nl. in de op elkaar volgende aeonen, wereldtijden) gebeurt en niet erna.

¹⁸⁶ Volgens de interpunctie van de Griekse tekst behoort dit 'vanaf nu' bij het woord sterven dat daar direct aan vooraf gaat, en dus niet bij het volgende. Miskotte wijst er op, dat dit het NU van Jezus Christus is (blz.360).

¹⁸⁷ Miskotte polemiseert hier scherp met een vroom christelijke 'vanzelfsprekendheid' die zegt: "Natuurlijk zijn zalig de doden die in de Heer sterven" (blz.358). Niet voor niets gebruikt Johannes hier het woord 'nekros' = lijfdood. Het volstrekt negatieve van de dood dient hier, geheel overeenkomstig het O.T.

¹⁸⁸ Deze woorden zijn ontleend aan Daniël 7: 13, waar ze staan in het grote vizioen van Daniël, waarnaar ook andere teksten uit de apocalyps verwijzen.

¹⁸⁹ Deze woorden verwijzen naar Joël 4:13 (SV:3:13). Daar kondigt de profeet een grote rechtzitting aan in het dal van Josafath, waar de naties met al hun gewapenden ("smeedt de ploegscharen om tot zwaarden" precies het tegendeel van waartoe in Jesaja 2 en Micha 4 wordt opgeroepen) naar toe komen. Daar zullen zij afgemaaid worden, zodat Israël in vrede kan wonen en Jeruzalem zal blijvend de woonplaats van die-JHWH-van-Israël zijn en Israëls schuld wordt weggedaan.

Miskotte wijdt hier een belangrijke passage aan (blz.365): "De wolk is de troonwagen der heerlijkheid. . . het teeken der tegenwoordigheid Gods in de wereld. . . . Zulke presentie is uiteraard dubbelzinnig, want als de openbaring Gods zogenaamd 'overal' is, als zij niet ergens is, dan is zij voor ons praktisch nergens als openbáring te vinden. Aan de "alomtegenwoordigheid" hebben wij niets, als we haar niet kunnen kennen als de alomtegenwoordigheid van Iemand!"

¹⁹⁰ Weer beklemt Miskotte hier – o.i. terecht - dat "we in het tijdperk van de geschiedenis verblijven"(blz.365) met deze tekst; het gaat hier niet over de eindtijd. Ook in de geschiedenis is er oogst (maaiing) en die oogst kun je 'kerk' noemen, zoals Miskotte hier doet, al valt dit begrip niet samen met welk instituut dan ook. En die 'kerk' (kuriakè = wat 'van de heer' is) is zo wijd als de wereld. Quispel daarentegen

en de neergezetene op de wolk
wierp zijn sikkel op het land
en het land werd gemaaid.

17.En een andere werkbode
kwam weg uit het tehuis dat
in de hemel (is), hebbend ook
hij een sikkel scherp.

18.En een andere werkbode
kwam weg uit de slachtplaats*,
hebbend de bevoegdheid over
het vuur; en hij gaf stem met
een stem groot tot wie heeft
de sikkel scherp zeggend:

Stuur van de sikkel scherp
en oogst de trossen van
de gaarde* van het land, omdat
er helemaal zijn haar rozijnen.

19.En (toen) wierp de bodewerker
zijn sikkel op het land en hij
oogstte de gaarde van het land
en hij wierp ze in de kuip van
Gods toornghemoed groot en
beschreden werd de kuip buiten
de stad, en uit kwam bloed*
uit de kuip tot de tomen van de
paarden, aan stadiën duizend
zeshonderd.¹⁹¹

15.1.En ik zag een ander kenteken*
in de hemel groot en wonderlijk,
zeven bodewerkers hebbend
zeven slagen* latere**, omdat in hen
al-af-wordt-gemaakt het toornghemoed

*Gr.thusastèrion = Hebr. MieZ'BàCh

*Gr.ampelon = Hebr. KèRèM

*Gr.haima = Hebr.DáM (= roods)

*Gr.sèmeion = Hebr.AóWT κ-45

*Gr.plègè = Hebr.MáKháH; **Gr.
[eschatos = Hebr.AæChàR¹⁹²

leest hier het woord 'uur' zo, dat het betrekking heeft op de uur van het laatste gericht dat alleen de Vader in de hemel weet; hij verwijst dan ook naar Marc.13:32 (blz.87). Wij volgen ook hier Miskotte.

¹⁹¹ "We houden goed vast, dat wij ook nu in het tijdperk van de geschiedenis verblijven": zo begint Miskotte zijn bespreking van deze passage op blz.365. Het is de oogst der aardse geschiedenis en "het einde er cultuur is een bloedbad"(blz.367).. Het is het beeld van de geschiedenis wanneer we rekening houden met, geen vertrouwen hebben in een heel andere en gelijktijdige geschiedenis met heel andere oogst. De mensengeschiedenis is vol bloedbaden. Er behoeft er maar één beschreven te worden. Een "Nijldelta van bloed"(blz.370) aangeduid met veelzeggende getallen: zestig en duizend. De sikkel is het teken van de oordeel OVER de bloedbaden. Quispel interpreteert dit als een visioen van het LAATSTE oordeel. Dat miskent dat dit visioen nu reeds herkend moet worden als het oordeel over de gruwelen der geschiedenis. Quispel verklaart de getallen aldus: 1600 stadiën (een stadië\um is 186 m, de lengte van de klassieke renbaan) is volgens de antieken de afstand tussen Tyrus en de Nijl.

¹⁹² De vertaling 'laatste' gaat uit van het indogermaanse taaleigen, dat naast een stellende trap, een vergrotende en een overtreffende trap kent. Het Hebreeuwse taaleigen kent dat niet, daar klinkt wat we een stellende trap noemen (b.v. 'groot') al gauw als een vergrotende trap. En wanneer een boom bijzonder groot is dan wordt daarvan gezegd: 'groot anders dan de andere bomen'. Hier gaat het om het Hebr.AæCháR dat 'laat' betekent, ergens 'achter aan' komen, en daar hoor je: 'later'. Dit latere volgt op het nu. Het laatste volgt op het latere en dat is hier niet aan de orde, want het Hebr. taaleigen bepaalt in het NT en ook hier het gebruik van de Griekse woorden. Hoe belangrijk dit is, laat Miskotte horen, als hij in zijn inleiding tot de bespreking van dit hoofdstuk

van God.

2. En ik zag (iets) als een zee van kristal, gemengd met vuur en de overwinnaars uit het beestleven* en uit zijn beeltenis* en uit de boekstaving* van zijn naam, staande¹⁹³ bij de zee van kristal, hebbende cithers van God¹⁹⁴

*Gr.thèrion = Hebr.ChàJáH

*Gr.eikoon = Hebr. TsèLèM

*Gr.arithmos = hebr. SéPhèR

3. en zij liedzingen het lied van Mozes de heerdienaar van God¹⁹⁵ en het lied van het lam, zeggende:

groot en wonderlijk de werken van jou, machtiger¹⁹⁶,

God in alles krachtige*¹⁹⁷,

*Gr.pantokratoor

rechtvaardig en waarachtig de neemwegen* van jou¹⁹⁸, koning van de naties;

*Gr.hodos = hebr. DèRèK

4. wie heeft niet ontzag¹⁹⁹ voor jou, machtiger, en zal dunkzwaarte geven* aan jouw naam?²⁰⁰

*Gr.doxazoo = hebr. KáBáD

schrijft: “Zo zou men kunnen spreken van de laatste krampen van de geschiedenis”(blz.372), maar ‘laatste’ bedoelt hier ‘heftigste’, ‘ergere zijn er niet’. Dat heel erge blijkt daaruit dat er in zulke tijden zelfs geen sprake meer is van strijd tussen goed en kwaad en tussen God en zijn tegenstrever, er is eigenlijk helemaal geen sprake meer van ‘geschiedenis’. Miskotte spreekt dan van een ‘Untergeschichte’, zoals we ook spreken van een ‘onderwereld’, waarin criminaliteit volstrekt normaal is; het valt niet eens meer op. Later spreekt hij van de geschiedenis als een lavastroom.

¹⁹³ Prachtig vult Miskotte hier op bl.z 374 de betekenis in van het woord ‘staan’: “in het vergankelijke leven lijden zij, hebben zij het verleden te dragen, en moeten zij over-lijden, over gaan, de kruisweg gaan, maar staan is het tegendeel van gaan en ver-gaan, van lijden en overlijden; de taal is als steeds klinkklaar van wijsheid: wij zeggen ‘ik ben daartoe in staat’, ‘ver-stáán’ . . . zij staan: zijn iets, ze beginnen te kennen. En zij **zingen!**”

¹⁹⁴ Ook hier wijst Miskotte ons de weg: Het vorige visioen en dit moeten in één adem gelezen worden. De zee van kristal werd al in Op.4 vermeld: het is het beeld van de transparantie van God uit van de geschiedenis. Zij staan daar reeds, die zich niet gewonnen hebben gegeven aan de valse machten, al zijn ze ook omgekomen, en zij zingen en wel één lied(Miskotte), want Mozes’ lied is ook het lied van het lam. Quispel ziet in dit hoofdstuk een neven verhaal van de plagen in Egypte en de Exodus. Dat verband ziet ook Miskotte. Quispel meent dan ook dat het overwinningslied eigenlijk NA de zeven plagen wordt aangegeven, zoals ook het lied van Mozes na de doortocht. Miskotte heeft hier o.i. de bedoeling beter begrepen, door de parallellie niet chronologisch door te trekken, maar de gelijktijdigheid te herkennen.

¹⁹⁵ Zie Ex.15:1-21,

¹⁹⁶ Miskotte wijst er hier terecht op, dat het in deze tekst gaat om de NAAM JHWH (blz.375). Hij vervolgt met een indrukwekkende passage over de betekenis van de naam, en van de NAAM en begint aldus: “Niet God in het algemeen, maar de God van het verbond . . . God dien wij niet begrijpen. . . omdat het het vooroordeel ons in de botten zit, dat de kennis zich in het begrip voltrekt. “. En verderop: “Wat betekent in den bijbel het overwegen van de Naam Gods? . . . Wat is het onderscheid met het Godsbegrip? (of moderner gezegd: Godsbeeld – AFK) dit niet waar: *ik* begrijp, maar ik *word* genoemd . . . De naam is het wezen, dat zijnerzijds een verhouding tot mij heeft”. Deze JHWH is God over ons, en deze is krachtig in alles. En verderop: “Een algemene Godheid gaat ons niets aan en alle openbaring is bijzondere openbaring.”

¹⁹⁷ Terecht wijst Quispel erop, dat de vertaling ‘almachtige’ een niet-bijbelse begrip is. Het betekent volgens hem ‘hij die het al regeert’, Daarvan moeten we dan ook zeggen, dat het ‘begrip ‘al’ eveneens onbijbels is. Daarom vertalen we ‘in alles krachtig’ (eigenlijk ‘hard’, maar dan opgevat zoals in ons woord ‘volharden’.

¹⁹⁸ Deze woorden komen voor in de Griekse vertaling van de LXX van Ps.145:17,

¹⁹⁹ Miskotte schrijft (blz.377): “vrezende, in de zin van met eerbied bejegenen, zoals dat woord in den bijbel altijd bedoeld is.

Want (jij)afgezonderd (bent)

Volgens de norm, omdat

alle naties zullen komen en bukken*

voor jouw vertegenwoordiging*²⁰¹,

omdat de rechtsregels* van jou

te voorschijn werden gebracht.²⁰²

5.En na deze (dingen) zag ik,

en geopend werd het tehuis*

van de tent van het getuigenis*²⁰³

in de hemel.

6.En wegkwamen de zeven

bodewerkers* hebbende dezeven

slagen*²⁰⁴ vandaan van het tehuis*,

bekleed* met linnen rein

toortstralend, en omgord zijnde

omtrent de borst met gordels

van goud.

7.En een één-enkele* uit de vier

leefdieren* heeft gegeven aan de

zeven bodewerkers zeven sprenkelschalen*

van goud beladen met het toornemoed*

van God de levende in werelddtijden van

werelddtijden.

8.En beladen werd het tehuis van rook*
vandaan van(vanwege) de dunkzwaarte*²⁰⁵

*Gr.proskuneoo Hebr.SháCháH

*Gr.prosoopon = Hebr. PáNieJM

*Gr.dikaiooma = Hebr. MieSh'PháTh

*Gr.naos = Hebr. HéJKáL

*Gr.angelos = Hebr. MáL'AàK

*Gr.endunoo = Hebr.LáBàSh

*Gr.eis = Hebr. AèChàD

*Gr.zooion=Hebr. CháJáH

*Gr.phialè = Hebr. MieZ'RóWQ

*Gr.thumos = Hebr. AàPhieJM

*Gr.kapnos = hwebr. NgáSháN

*Gr.doxa = Hebr. KáBhóWD

²⁰⁰ Deze woorden staan ook in de Griekse vertaling van de LXX van Ex.15:11; het tweede deel in Jer.10:6

²⁰¹ Deze woorden staan ook in Jer.16:19 en Ps.86:9, volgens de Griekse vertaling daarvan in de LXX

²⁰² Miskotte hervat zijn bespreking bij Op.17:5.

²⁰³ Dit is de vertaling van twee Griekse woorden en die zijn in de LXX en in het NT de vertaling van twee Hebreeuwse woorden: AoHèL HàNgéDuWT en ook die twee woorden in de meeste vertalingen weer gegeven met 'tent van het getuigenis'. De afleiding van het tweede woord is echter niet zeker; het kan, behalve van het Hebreeuwse werkwoord NguWD, dat gewoonlijk met 'getuigen' wordt vertaald, maar letterlijker beter met 'nogmalig stellen' kan worden vertaald, ook afgeleid zijn van het Hebreeuwse woord JáNgàD, dat het beste met 'aan de orde stellen' of 'verordenen' kan worden vertaald. In TeNaKh kiezen we dan ook voor de vertaling 'tent van de-verordening'. In het NT houden we de Griekse concordantie binnen het NT aan en kiezen voor 'tent van het getuigenis'. In TeNakh is 'getuigen' 'nogmalig stellen' = nogmaals aan de orde stellen. En zo horen we hoe dicht de betekenis en de werkwoordsvormen van deze twee Hebreeuwse woorden bij elkaar liggen. Hebreeuwse oren horen bij het ene altijd ook het andere woord meeklinken. We zouden dus de twee Griekse woorden die hier staan ook hebben kunnen vertalen met: 'tent van nogmalig stelling', maar dan gaat in het NT de verbinding met 'getuigen' 'betuigen' verloren die daar zo belangrijk is. Wel blijft het belangrijk om bij 'getuigen' te denken aan het Hebreeuwse 'nogmalig stellen', en 'nogmaals aan de orde stellen'. Want wie van Jezus getuigt, 'stelt hem nogmaals aan de orde'. Quispel meent ten onrechte dat de twee Griekse woorden de vertaling zijn van de hebreeuwse woorden AoHèL HàMóWNgéD, dat gewoonlijk met 'ten van samenkomst' wordt vertaald. Maar ook dit woord is afgeleid van het Hebr. JáNgàD (= 'aan de orde stellen') en kan het beste met 'gemeenschapsordening' vertaald worden.

²⁰⁴ In Lev.26:18-28 wordt er meerdere keren gesproken over zeven slagen, waarmee JHWH reageert op de schendingen en afvalligheden van Israël. Het gaat hier dus niet specifiek over de plagen in Egypte zoals Quispel veronderstelt. Maar de beschrijving komt van de plagen komt met die van Egypte overeen.

²⁰⁵ Deze woorden herinneren wel aan Ex.40:34 en 35, I Kon.8:10 en Jes.6:4, maar de bewoording is anders. In deze teksten wordt gesproken over een *wolk* (Gr.nephelè = Hebr. NgáNàN) i.p.v. over *rook* (Gr.kapnos = Hebr. NgáSháN) en over *vullen* (Gr.pimplèmi = Hebr. MáLéA). Van 'rook' is sprake in Ex.19:18. Als uiting van Gods toorn komt dit woord voor in Ps.18:9 en Jes.65:5.

van God en vanwege zijn kracht

OP 15,16

en niemand had de kracht binnen te komen in het tehuis totdat al-af zijn* de zeven slagen van de zeven bodewerkers*.

*Gr.teleoo = Hebr. KálÁH

*Gr.angelos = Hebr. MàL'AàK

16.1. En ik hoorde een stem groot vandaan van het tehuis, die zei aan de zeven bodewerkers: vaart heen en giet uit de zeven sprenkelschalen van het toorgemoed van God op het land.

κ-46

2. En af kwam de eerste en hij goot uit zijn sprenkelschaal op het land en er geschiedde zweerderij* kwaad en slecht op de mensen²⁰⁶ die hebben het spitsmerk van het beestleven en neerbukken voor zijn beeltenis*.

*Gr.elkos = Hebr. SháChieJN

3. En de tweede goot uit zijn sprenkelschaal op de zee; en er geschiedde bloed*²⁰⁷ als van een lijfdode** en alle lichaamziel* levend stierf dat (is) in de zee.

*Gr.eikoon = Hebr. TsèLèM

κ-47

4. En de vierde goot uit zijn sprenkelschaal op de rivieren* en de wellen** van water en er geschiedde bloed²⁰⁸.

*Gr.haima = Gebr.DáM **Gr.nekros

*Gr.psuchè = Hebr.NèPhèSh

κ-48

*Gr.potamos=Hebr. JáAàR **Gr.pègè
[=Hebr.NgàJieN

5. En ik hoorde de bodewerker van de wateren zeggende: (als) een rechtvaardige* geschied jij, die geschiedt en geschiedde, de normgerichte²⁰⁹, dat jij deze (dingen) geoordeeld hebt, 6. omdat zij het bloed van geheiligden en van profeten hebben uitgegoten en het bloed hebt gegeven om te drinken. (als) waardigen geschieden zij.

*Gr.diakaios=Hebr.TsáDDieJQ

7. En ik hoorde de slachtplaats* die zegt: ja, machtiger, God, in alles machtige*, waarachtig en rechtvaardig de oordelen van jou.

*Gr.thusiastèrion = Hebr. MieZ'BàCh

*Gr.pantolrator

8. En de vierde goot uit zijn sprenkelschaal op de zon*; en gegeven werd aan haar om droog te schroeien* de mensen met vuur*.

*Gr.hèlion = hebr. ShèMèSh

*Gr.kaumatizoo = Hebr. ChàRàBh

*Gr.pur = Hebr. AèSs

9. En droog geschroeid werden de mensen

²⁰⁶ De bewoording verwijst naar Ex.9:10, waar het zesde slag is aan de Egyptenaren, maar ook naar Deut.28:27 en 35, waar de slagen Israël treffen omdat zij schenders en afvalligen zijn.

²⁰⁷ Hier wordt herinnerd aan Ex.7:17-21: de eerste slag in Egypte.

²⁰⁸ Zie weer Ex.7:17-21.

²⁰⁹ Het Griekse woord 'hosios' is in de LXX meestal de vertaling van het Hebr. TáM, dat we daar met 'volgaaf' vertalen. Het Griekse hosios betekent eigenlijk 'naar de norm'. Om de samenhang met enkele andere in het NT voorkomende woorden waarin dit woord herkenbaar is, te bewaren, vertalen we in het NT met 'normgericht'. De Joodse vertalers van de LXX hebben daarbij gedacht aan de *hoogste* norm.

een schroeidroogte groot. En zij beweerden

OP 16

smadelijk over de naam van God, die heeft de bevoegdheid over deze slagen, en niet veranderden zij van besef om te geven aan hem dunkzwaarte.

10. En de vijfde goot uit de sprenkelschaal van hem op de troon van het beestleven²¹⁰ en zijn koninkrijk geschiedde verduisterd en zij kauwen op hun tongen uit gezwoeg.

κ-50

11. En zij beweerden smaad over de God van de hemel uit hun zwoegerijen en uit hun zweerderijen en niet veranderden zij van besef uit hun werken.

12. En de zesde goot uit zijn sprenkelschaal op de rivier* de grote Euphraat, en opdroogt* zijn water, opdat bereid werd de neemweg* van de koningen die (zijn) vandaan van het opstijg-vroege* van de zon.²¹¹

κ-51

*Gr.potamos = Hber. JáAàR

*Gr.xèrainoo = Hebr. JáBàSh

*Gr.hodos = Hebr. DèRèK

*Gr.anatolè = Hebr. MieZ'RàCh

13. En ik zag uit de mond van de draak en uit de mond van het beestleven en uit de mond van de leugenprofeet drie beluchters* onrein.

*Gr.pneuma = Hebr. RuWàCh

14. Want er geschieden beluchters van demonen die maken kentekenen, welke uitgaan op de koningen van het gehele huisbewoonde (land), om samen te voeren hen tot de broderij* van de grote dag van God de in alles behardende.

*Gr.polemos = Hebr. MieL'CháMàH

15. Zie ik kom als een steler*; gelukgewenst* de waakzame en de behoeder van zijn gewaden, opdat hij niet naakt rond schrijdt en zij bekijken zijn onhebbelijkheid²¹².

*Gr.kleptès, kleptoo = Hebr. GáNàBh

*Gr.makarios = Hebr. AèSh'RÉH

16. En samen voerden zij hen naar de opstaanplaats* die door de Hebreërs

*Gr.topos = Hebr. MáQóWM

²¹⁰ Quispel (blz.92) duidt dit als de troon van de keizer in Rome. Het gaat in dit boek over de geschiedenis. Miskotte bespreekt dit hoofdstuk niet, zoals al vermeld.

²¹¹ Deze woorden roepen o.a. Jes.11:15 en 16 in herinnering. Daar kondigt Jesaja de ondergang van Babylon aan door de komst van de Meden en de Perzen en dat lukt doordat de Euphraat wordt bedwongen. Die aankondiging wordt hernomen in Jes.44:27. Quispel vermeldt dit ook, maar meent Johannes hier doelt op de Parthische dreiging van dat moment o.l.v. een Nero redivivus. Zo'n uitleg is onnodig speculatief. Johannes spreekt hier met de woorden van de profeet, maar nu over de ondergang van Rome.

²¹² Dit Griekse woord komt behalve hier alleen nog voor in Rom.1:27. Het betekent 'onhebbelijkheid', maar kan een euphemisme zijn voor schaamdelen en schaamte.

geroepen wordt Harmagedoon.²¹³

OP 16.17

17.En de zevende goot uit zijn sprenkel-schaal op de waainivel*; en uit kwam een stem groot uit het tehuis* vandaan van de troon die zei: het is geschied.

*Gr.aèr

*Gr.naos = Hebr. KéJHÁL

18.En er geschieden **bliksems en stemmen en donderdreunen**²¹⁴ en er geschiedde een turbulentie groot, **zoals er niet geschiedde vandaan van dat een menselijke geschiedde op het land**²¹⁵, een zodanige turbulentie zo groot.

19.En de stad de grote geschiedde tot drie delen, en de steden van de naties vielen. En Babylon het grote werd indachtig gemaakt voor de vertegenwending van God om te geven aan haar **de drinkbeker van de wijn van het toornghemoed**²¹⁶ van zijn walgtoorn*.

*Gr.orgè = Hebr. ÀàPh

20.En alle eiland vluchtte en bergen werden niet gevonden.

21.En hagel groot als talentenstukken treedt neer uit de hemel op de mensen, en smaad beweerden de mensen over God uit de slag* van de hagel, omdat groot geschiedt de slag daarvan machtig*.²¹⁷

*Gr,plègè = Hebr. MáKÁH

*Gr.sphodra = Hebr.MeAóWD

17.1.En één-enkele* kwam uit de zeven werkboden* die hebben de zeven sprenkelschalen, en hij praatte samen met mij zeggend: hierheen,

*Gr.heis = Hebr. ÀèChád

*Gr.anggelos = Hebr.MàL'ÁàK

²¹³ Letterlijk betekent deze Hebreeuwse naam: berg van Megiddoo en deze plaats wordt in Richt.5:19 genoemd en in II Kron.9:25. Beide teksten hebben betrekking op de strijd tegen Israël. Quispel duidt deze naam anders. N.l. als de beek Migron, die in Joodse bronnen ook wel de Magedo wordt genoemd. Dat Johannes hier opnieuw bewoordingen kiest die aan de geschiedenis van Israël ontleend zijn, is waarschijnlijker.

²¹⁴ Deze woorden herinneren aan Ex.19,16, een passage waarop vaak wordt teruggegrepen. Daar wordt over de openbaring op de Sinaï verteld.

²¹⁵ Deze woorden herinneren aan Dan.12:1, waar Daniël in een visioen de redding van Israël ziet door de hand van Michaël.

²¹⁶ Deze woorden herinneren aan wat in Jesaja 51: 17 staat over Jeruzalem. In Jer.25:15 worden dezelfde woorden gebruikt nu met betrekking tot de naties.

²¹⁷ Vanaf Op.17 hervat Miskotte zijn uitleg van dit boek. Als overgang dit citaat (blz. 379): *Zie, wij hebben nu zoveel gesproken de laatste keren over de oordelen, die over de wereld gaan, maar het wordt wel eens tijd, dat ik zeg: het eigenlijke gericht moeten wij daarin niet zoeken, en zullen wij daarin nooit vinden; het eigenlijke gericht is voltrokken aan Christus eenmaal. En ook deze plagen van het einde, deze tekenen van de toorn, die mogen wij slechts beschouwen als de navolgende tekenen, zoals er ook voorgaande tekenen zijn geweest die ons dwingen om iets te zien en iets te ontdekken van Gods gericht en van zijn genade, maar **niet** om te ontdekken dat wij in het eeuwig gericht zijn.*” Miskotte plaatst het gericht aan Jezus Christus als het centrum van de geschiedenis in de centrale kairos van de geschiedenis, de messiaanse kairos. Die is onze enige toekomst! Op blz.382 voegt hij daar nog aan toe: *“Het (al die plagen en ellende) is eigenlijk nauwelijks meer ‘geschiedenis’ te noemen, het is het ‘Untergeschiedliche’, een waanzin van doelloos leed. . . het is leed om een einde aan het leed te krijgen. . . (blz.385) Maar dit is nog het einde niet! nog altijd niet!”*

ik zal tonen aan jou het oordeel
over de hoer de grote, neergezeten

OP 17

op wateren vele,
2.met wie hoereerden de koningen
van het land²¹⁸ en roesdronken
werden de neerhuizenden op het land
van de wijn²¹⁹ van haar hoererijs.²²⁰

3.En daarvandaan voerde hij mij naar
een inbrengelege* in een beluchting.
En ik zag een vrouwmenselijke* gezeten
op een beestleven* van scharlaken,
beladen met namen die smaad beweren,
hebbend zeven eerstdelen* en horens
tien²²¹.

*Gr.erèmos Hebr.MieD'BàR

*Gr.gunè = Hebr. AieJSháH

*Gr.thèrion = Hebr. CháJáH

*Gr.kepahlè = RóWASH

4.En de vrouwmenselijke geschiedde
omworpen van purpur en roodblauw,
en verguld met goud en waardevol
gesteente en parels, hebbend een
drinkbeker van goud in haar hand,
beladen met gruwelijkheden* en de
besmettingen van haar hoererijs*.

*Gr.bdelugma = Hebr. TóNgéBháH

*Gr.porneia = Hebr. ZóWNáH

5.En op haar voorhoofd een
geschreven naam: geheimenis,
**HET GROTE BABYLON DE MOEDER
VAN DE HOERERIJS EN DE
GRUWELIJKHEDEN VAN HET LAND.**²²²

²¹⁸ Deze woorden herinneren aan Jes.23:17, waar over Tyrus en Sidon wordt gesproken.

²¹⁹ Deze woorden herinneren aan Jer.25:15 e.v.

²²⁰ Met de grote hoer wordt het machtige Rome bedoeld; daar zijn alle uitleggers het wel over eens. Quispel tekent daarbij aan (blz.93.94), dat die beeldspraak in de hand werd gewerkt door de verering van de godin Roma, wier verering hand in hand werd opgedrongen in alle veroverde gebieden van het Romeinse Rijk. Hij brengt deze vrouw en die in Op.12:6 en van 21:9 met elkaar in verband. Maar o,i, gaat het hier juist niet om "een en dezelfde vrouw". Hier staat de vrouw voor het begrip cultuur ofwel civilisatie, zoals Miskotte stelt. Hij schrijft op blz.385) weer een indrukwekkende passage als inleiding op zijn bespreking van dit hoofdstuk. Weer beklemtoont hij dat Johannes hier inzoomt op de geschiedenis, en wel op de actualiteit van het tij (de kairos) waarin Johannes zelf leeft en waarin ook Jezus en de apostelen leefden en alles geschiedde, wat dit tij tot het centrale tij van de geschiedenis heeft gemaakt. Weer gaat het over Rome!, ". . . dat nog altijd bestaat . . . hoe bestáát het? Dit zal binnenkort op de meest indringende wijze actueel zijn onder ons: HOE handhaaft zich de zogenaamde beschaving? . . . We moeten wel weten dat we *niet zo gauw buiten de historie raken*; ons haken naar een einde is ontdaan van alle echte hoop. . . .Het werkelijk einde is altijd nog iets anders dan het einde, dat wij zien; de laatste dingen zijn niet altijd e láátste dingen: . . . die komen van de Overzij ons tegemoet. . . . de geschiedenis gaat voort . . . en de wanverhouding tussen de kleinheid van de ziel en de nutteloosheid van de techniek (ook de levenstechniek) groeit . . . en zo wordt . . . onze aarde zielig, bespottelijk, bezeten als met de kolder van een pad". Verder citeren is verleidelijk, maar dit citaat moet voldoende zijn om dit boek weer eens te lezen.

²²¹ Een verwijzing naar Dan.7:7.

²²² In vele handschriften staan deze woorden met hoofdletters geschreven. Zowel Miskotte als Quispel leggen verband met de Romeinse gewoonte dat prostituées hun naam op het voorhoofd droegen. De beschouwingen waarmee Miskotte allerlei opvattingen over deze 'moederfiguur' bespreekt, zijn nog steeds actueel. We kunnen ze hier niet samenvatten. Hij sluit af met te wijzen op de "ernst van Israël", die ingaat tegen een kritiekloos zich overgeven aan de lusten en genoegens van het natuurlijke leven. En dat draagt deze vrouwengestalte op het beest uit. Het karakteriseert niet alleen de gang van zaken aan het keizerlijke hof in Rome, maar de algemeen

6. En ik zag de vrouwenselijke

OP 17

roesdranken* van het bloed van
bloed van de geheiligden en van
het bloed van de getuigen* van Jezus.
En ik verwonderde mij haar ziende
met grote verwondering.

*Gr.methuoo = Hebr. ShèKèR

*Gr.martureoo = Hebr.NgáWàD²²³

7. En tot mij sprak een werkbode*:
om wat verwonderde jij je?²²⁴

*Gr.angngelos = Hebr.MàL'AàK κ-54

Ik zal zeggen aan jou het geheimenis
van de vrouwenselijke en van
het beestleven dat haar tilt en dat heeft
de zeven eersdelen en de tien horens.

8. **Het beestleven** dat jij ziet geschiedde
en het geschiedt niet en het is aanstaande
om omhoog te treden uit de oerpoel*²²⁵
en het vaart heen ter teloorgang; en
verwonderen zullen zich de neerhuizenden
op het land, **van wie niet geschreven staat
de naam op het staafboek* van het leven**²²⁶
vandaan van het ontwerp* van de
ordentelijkheid* van wie bekijken het
beestleven dat geschiedde en niet geschiedt
en zal komen te geschieden.²²⁷

*Gr.abussos = Hebr. TeHóWM

*Gr.biblion = Hebr. SéPhèR

*Gr.katabolè

*Gr.kosmos

9. Hier (is) het besef dat wijsheid heeft.
De zeven eersdelen geschieden (als)
zeven bergen²²⁸, waar de vrouwenselijke
op neerzit, en zij geschieden als zeven
koningen.

10. De vijf zijn gevallen, de één-enkele

aanvaardbaar geachte omgangspraktijken tussen mannen en vrouwen, mannen en jongens heren en slaven(innen), zoals de historische sociologie heeft aangetoond.

²²³ Dit Hebreeuwse werkwoord vertalen we in TeNaKh met 'nogmalig (aan de orde) stellen'. In het NT vertalen we met getuigen om de Griekse concordantie te kunnen vast houden. Het zelfstandig naamwoord 'marturos' (getuige) is onze taal verbasterd tot martelaar. Gemarteld worden was toen doorgaans het lot van deze getuigen, zoals ook uit deze teksten blijkt.

²²⁴ Treffend wijst Miskotte (blz.192) erop, dat 'verwonderen' weliswaar nog geen 'bewonderen' is, maar dat snel kan worden. De werkbode corrigeert hier de ziener met zijn toelichting. Dat blijkt ook in vs 8, waar weer dat woord 'verwonderen' valt als reactie van hen wier namen niet geschreven zijn in het boek des levens. De uitleg van Quispel (blz.95), dat verwonderen hier moet worden opgevat "als er niets van begrijpen" raakt niet de kern. Hij ziet dan ook de parallel met vs 8 niet. Dat heeft ongetwijfeld te maken met een vertaalopvatting, die de concordantie verwaarloost.

²²⁵ Deze woorden verwijzen naar Dan..7:3, daar gaat het over vier beestlevens.

²²⁶ Deze woorden verwijzen naar Psalm 69:29.

²²⁷ Miskotte voegt zich hier in de traditionele uitleg, dat het om een terugkeer van de neronische dictatuur gaat. Dat doet ook Quispel, die hier de mythe van Nero reivivus meent te herkennen. Maar Miskotte wijst er o.i. terecht op, dat de bewoordingen er op wijzen, dat hier tegelijk op een algemeen historisch patroon attent wordt gemaakt (blz.392/393). Het beeld van de vrouw, dat nu weer terugkeert, duidt de "cultuur" aan "die altijd langer duurt dan de staat", die haar heeft gepropageerd. De machten die het derde rijk mogelijk hebben gemaakt, zo zegt hij, zijn met het verslaan van dat rijk bepaald nog niet buiten werking. Ze smeulen in een 'ondergrondse geschiedenis' verder en kunnen daarom in een andere context zo weer geactiveerd worden.

²²⁸ Zowel Quispel als Miskotte legt verband met de zeven heuvels waarop Rome is gebouwd. Maar ook hier hoort Miskotte meer (blz.394) omdat hij het begrip 'berg' vanuit TeNaKh verstaat.

geschiedt, de andere is nog niet gekomen,
en wanneer hij komt, is het noodzakelijk

OP 17

dat hij weinig blijft.

11. En het beestleven dat geschiedde
en niet geschiedt geschiedt ook
(als) achtste²²⁹ engeschiedt vanuit de
zeven, en vaart heen naar de teloorgang.

12. En de tien horens die jij ziet
geschieden (als) tien koningen²³⁰,
die het koningschap(-rijk) nog niet
aangenomen hebben, maar bevoegdheid
als koningen één-enkel uur nemen zij
aan samen met het beestleven.

13. Zij hebben één-enkele kennis
en de kracht en de bevoegdheid
van hen geven zij aan het beestleven.

14. Zij zullen met het lam broderij*
hebben en het lam zal hen overwinnen,
omdat het geschiedt (als) **de machtiger
van de machtigers en de koning van
de koningen**²³¹, en die met hem
geroepenen en uitgekozenen en
getrouwen (zijn).

*Gr.polemeoo = Hebr. LáChàM

15. En hij zegt mij: de wateren die
jij ziet, waar de hoer zit, geschieden
(als) genotenvolken en krioelmenigten
en naties en tongen.

16. En de tien horens die jij ziet en het
beestleven, zij zullen beweigeren*
de hoer en zullen inbrengeleeg* maken
haar en naakt, en de vlees(delen)
van haar eten zij en zij zullen haar
verbranden in vuur.

*Gr.miseoo = Hebr. SsáNéA

*Gr.erèmos = Hebr.MieD'BàR

17. Want God heeft gegeven in hun
harten om te maken zijn kennis,
en om te maken één-enkele kennis
en te geven hun koningschap (-rijk)
aan het beestleven, tot al-af-zullen*
zijn de inbrengwoorden* van God.

*Gr.teleoo = Hebr. KálÁH

*Gr.logos = Hebr. DáBháR

²²⁹ Miskotte bespreekt wat volgt niet uitvoerig. Hij haalt hier een belangrijke analyse van Dr O.Noordmans aan, Daarin stelt hij dat de (cultuur-)geschiedenis voortgestuwd wordt door twee krachten de DAAD en het LOT. Die zijn soms vrienden, maar niet lang. De daad wil het alleen voor het zeggen hebben en bewapent zich staalhard tegen het lot en verliest. Daarna "beleven wij opnieuw de overmacht van het Lot, de Moeder en haar slaafse satrapen"(blz. 395). Quispel (blz.96) herkent hier weer keizer Nero, de achtste keizer van Rome, die weer terugkeert als 'Nero redivivus'.

²³⁰ Deze woorden verwijzen naar het gezicht dat Daniël beschrijft in hoofdstuk 7 vanaf vs 20. Daar komen de tien horens uit de kop van een vreselijk vierde dier. Quispel meent dat met deze tien horens in Openbaring de tien Parthische satrapen(provincies) zijn bedoeld die tegen Rome en Israël in opstand komen. Miskotte werkt n.a.v. dit gedeelte de analyse van Noordmans verder uit.

²³¹ Deze woorden herinneren van Dan.2:47, en die verwijzen naar Deut.10:17.

18.En de vrouw die jij ziet geschiedt
(als) de stad groot die heeft het

OP 17,18

koningschap bij de koningen
van het land²³².

55

18.1.Na deze (dingen) zag ik een
andere werkbode neertreden uit
de hemel, hebbende grote bevoegdheid
en het land werd verlicht vanuit
zijn dunkzwaarte*.

*Gr.doxa = Hebr. KáBhóWD

2.En hij schreeuwde met sterke stem,
gevallen gevallen is het grote Babylon²³³
en zij geschiedde (als) **behuizing van
demonen** en een waarhoudplaats*
van alle onreine beluchting en een
waarhoudplaats van alle tsjirpgevogelte*
onrein en beweigerd*,

*Gr.phulakè = Hebr.MieSh'MóWR

3.omdat **uit de wijn*** van het toorn-
gemoed van de hoererij* **van haar
gedronken hebben alle naties en
de koningen van het land met haar
hoereerden**²³⁴, en de koophandelaren
van het land uit de kracht van het
weelderige van haar verrijkten zich.

*Gr.orneos = Hebr.TsiePhóWR

*Gr.miseoo = hebr. SsáNéA

*Gr.oinon = Hebr. JáJieN

*Gr.proneia = Hebr. ZóWNÁH

4.En ik hoorde een andere stem
uit de hemel, die zei:

**komt weg mijn genotenvolk* weg
uit haar**²³⁵, opdat jullie geen medebondgenoten

*Gr.laos = Hebr. NgàM

²³² Deze stad is Rome (Quispel en Miskotte), voorgesteld als een vrouw, zoals staten worden voorgesteld als een vrouw. Quispel zet zijn uitleg voort over het verband met de toenmalige geschiedenis, waarin de Parthen zo'n grote rol spelen. Miskotte ziet hier een politiek-economische analyse verbeeld, die hij in ook voor nu nog steeds zeer treffende en actuele bewoordingen beschrijft. We zullen hem in het verloop van dit hoofdstuk meerdere malen citeren.

²³³ Deze woorden vinden we op meerdere plaatsen in TeNaKh; voor het eerst in Jes.21:9, waar Jesaja de val van die toen nog oppermachtige stad aankondigt; dan in Jer.51:8, waar de plotselinge val van Babel wordt aangezegd. De bewoordingen in Openbaring zijn duidelijk ontleend aan de Griekse vertaling van de LXX. In Openbaring duidt Babel Rome aan. Miskotte tekent hier aan (blz.397): "Het heeft niets van een proces . . . nu is de tijd van de abrupte ineenstorting. . . Wij hebben al gezien dat de geschiedenis niet zo gauw 'uit is' . . . Zoo is het: maar zelfs de laatste vormen breken als het *oeconomisch* evenwicht, de laatste afdruk van mannelijk ordeningskracht, in stort. Op blz. 398 en 399 gaat Miskotte dieper in op wat er met WO II gebeurt. Allerlei daarvoor voorspelde apocalyptische horrorscenario's gebeuren NIET: geen gas oorlog b.v.geen bacteriologische oorlog! Waarom niet om dat de machten wijzer zijn geworden? Geenszins. Dat gebeurt niet, omdat er wat anders wel gebeurt: "de kooplieden der aarde. . . het internationale kapitaal, . . . zitten met hun waren! . . . En als alles koopwaar geworden is en de waar niets meer waard is, . . . wat kan deren? . . . De tusschenhandel (maar alle handel is tusschenhandel, een handeling zonder creativiteit en sturing) floreert, totdat . . . In een indrukwekkende analyse van de cultuurfilosofische analyses van die tijd, laat Miskotte zien hoe in dit alles een oordeel zichtbaar wordt, dat niet van mensen komt, maar over mensen komt. Zo loopt Miskotte dit hele hoofdstuk 18 na van blz.395 –405.Even boeiend geschreven als actueel! Ook onze geschiedenis is al beschreven! Het is geen toekomst, het is verleden, dat ons telkens inhaalt, maar nooit het laatste woord krijgt.

²³⁴ In deze woorden is Jes.23:17 te horen, waar het over de machtige steden Tyrus en Sidon gaat, en ook Nahum 3:4, waar het over Nineve gaat. Zo gaat het in Openbaring zeker over Rome, maar even zeker over al die zich grootmakende imperia, waarvan het Babel uit Gen.11 het prototype is.

worden met haar verwaardingen
en weg uit haar plagen opdat jullie
(die) niet aannemen.

**5. Omdat aangekleefd worden haar
verwaardingen tot de hemel²³⁶**

en indachtig was* God haar
onrechtmatigheden.

*Gr. mnèmopneuoo = Hebr. ZàKháR²³⁷

**Geeft terug aan haar zoals ook
zij heeft teruggegeven²³⁸.**

6. En verdubbelt de dubbele (dingen)
volgens haar werken²³⁹; in de
drinkbeker, waarmee hij heeft gemengd,
mengt voor haar het dubbele.

7. Zoveel dunkzwaarte* zij geeft aan
zichzelf en weelde gehad heeft,
zoveel geeft haar foltering en leed²⁴⁰.

*Gr. doxazoo = Hebr. KáBéD

**Omdat zij in haar hart zegt dit
“ik zit neer (als)koningin²⁴¹ en
niet (als)weduwe geschied ik en
leed zie ik zeker niet.”**

8. Daarom op één-enkele dag zullen
komen haar slagen*,
sterfte*, en treurnis** en honger en
zij zal in vuur neer gebrand worden.
Omdat een vermogend machtiger
(is)de God die haar ordeelt.

*Gr. plègè = Hebr. MáKháH

*Gr. thanatos = Hebr. MáWèT; **Gr
[penthos = Hebr. AáBÉL

9. En wenen zullen en bestoten
zullen zich bij haar de koningen
van het land die samen met haar
gehoereerd hebben²⁴² en weelde gehad

hebben, wanneer zij kijken naar
de rook* van haar vervuring,
10. vandaan van verre staande,
uit ontzag* voor haar foltering, zeggende:
wee, wee, **de stad de grote, Babylon**

*Gr. kapnos = Hebr. NgáSháN

²³⁵ Vergelijkbare woorden riep Jesaja in Jes.52:11, waar Jesaja de terugkeer van de ballingen uit Babel verkondigt. Ook in Jer.50:8 en 51:6,9 en 15 lezen we zulke oproepen. We komen nog meer toespelingen op deze profetieën tegen in de loop van dit hoofdstuk.

²³⁶ Hier klinkt Jer.51:9 in de Griekse bewoordingen van de LXX. Jeremia kondigt in dit hoofdstuk het oordeel over het Babylon van zijn tijd aan. Rome is het Babylon van Johannes' tijd. Babylons zijn er in vele tijden, maar niet in alle. Maar ook de geschiedenis van Sodom en Gomorra klinkt mee (Gen. 18).

²³⁷ Dat vertalen we in TeNaKh met 'aanhanken bij', in het NT kiezen we voor de Griekse concordantie bij de weergave van de woordstam MN. Maar het Griekse woord krijgt in het NT de strekking van het Hebreeuws.

²³⁸ Hier klinkt Jer.50:29, volgens de Griekse bewoordingen in de LXX, en ook Psalm 137:8. In al die teksten gaat het over Babel / Babylon.

²³⁹ Hier klinkt Jes.40:2, waar de profeet profeteert over het dubbele dat Jeruzalem vanwege haar ongerechtigheid te verduren had, maar waar dan en einde aan is gekomen.

²⁴⁰ Ook hier wordt gesproken met de woorden van Jeremia in Jer.50:29.

²⁴¹ Hier klinkt Jes.47:8, uit Jesaja's profetie over de ondergang van Babel. Met dezelfde woorden spreekt Johannes over Rome.

²⁴² Hier klinkt de profetie over Tyrus uit Ez.26:18 mee.

de vermogende^{243*}, omdat met één-enkele ure gekomen is jouw oordeel.

11.En de koophandelaren* van het land zullen wenen* en treurend* bij haar, omdat hun lading niemand meer vermarkt, 12.een lading van goud* en van zilver* en van gesteente waardevol en van parels en van linnen* en van roodblauw* en van zijde en van scharlaken, en alle hout geurig en alle gerei* van ivoor* en alle gerei van hout zeer waardevol en van metaal* en van ijzer* en van marmer, 13.en van kaneel* en kardeman²⁴⁴ en verwalmingsgeuren* en myrre en witgeur* en wijn en vijgen en griesmeel* en tarwe* en veedieren en voorttrekvee*, en van paarden* en van koetsen en van zielelichamen* en de lichaamzielen* van mensen²⁴⁵. 14.En de ooft van jou van de begeerte van de lichaamziel kwam weg vandaan van jou, en al-af* het lekkere en het toortsstralende ging te loor* vandaan van jou en zeker niet zullen deze (dingen) meer gevonden worden²⁴⁶.

*Gr.ischuros = Hebr. ChàJiel

*Gr.emporos = Hebr.SàChóWR

*Gr.kaioo = Hebr.BáKàH

*Gr.pentheoo = Hebr. AáBhàL

*Gr.chrusos = hebr. ZàHàBh

*Gr.arguros = Hebr.KèSèPh

*Gr.bussionos = Hebr. BàD

*Gr.prophuros = Hebr.AàR'GáMán

*Gr.skeuoss = Hebr. KeLieJ

*Gr.elephantinos

*Gr.chalkos = Hebr, NáChàSh

*Gr.sidèrion = Hebr. BàR'ZèL

*Gr.kinamoomon = Hebr.QieN'MóWN

*Gr.thumiamia = Hebr.QoThèRèT

*Gr.libanon = Hebr. LeBóNáH

*Gr.semdalis = Hebr. SoLèT

*Gr.sitos = hebr. ChieTTáH

*Gr.ktènos = (hier) Hebr, BeHéMáH

*Gr.hippos = hebr. SuWS

*Gr.sooma

*Gr.psuchè = Hebr. NèPhèSh

*Gr.pas = Hebr. KàL

*Gr.apooleoo = Hebr. AáBhàD

²⁴³ Ook hier klinken de woorden van Ez.26:17 over Tyrus en van Jer.51:8 over Babel.

²⁴⁴ Een sterk ruikende plant, met dank aan de NBV.

²⁴⁵ Quispel wijdt hier weinig woorden aan, Miskotte des te meer. Hij schrijft op bl.398 en 399 een treffende en nog altijd zeer actuele (denk aan de financiële crisis in de jaren 2008 e.v.) analyse: "Dit gebeurt er, dat de dingen – de dingen als neerslag van de daad – hun (markt-)waarde verliezen. Wat is dat een slag voor kooplieden, reeders en koningen! De *kooplieden der aarde*, der gehele aarde. Het internationale kapitaal, dat de dingen van het lot beheerst met een fantastische intelligentie, de machten van de haute finance, die ook gehoereerd hebben met de vrouw, die zitten nu in hun waren.. Alles is waar geworden. En : als alles waar geworden is en de waar is niets meer waard, dan is dat de enige crisis, die het vigerend brein werkelijk voelt. Vandaar dat jammeren! Wat er verder gebeurt is, liet het passeren – of Rembrandt honger leed, deed er niet toe, dat het volk overal crepeerde, het deed er niet toe; . . . Wat kan hen dat deren, zolang de waren hun waarde behouden? De tussenhandel floreert (maar alle handel is tussenhandel). *Waren van goud, zilver etc. . .* – wij zijn nog altijd niet aan de voedselvoorziening toe! . . En eindelijk: *olie, meelbloem, en tarwe en dan beesten . . en lichamen, de zielen der mensen*, de verlengstukken van de machine: prijsdaling ook daar. . . Ondergang door overvloed".

²⁴⁶ Laten we ook hier naar Miskotte luisteren: blz.399/400: "Hoe staat het met onze 'cultuur'? . . Daarover zijn de heren het niet eens. . . Hoe is het eigenlijk met ons gesteld? De profetie, de apocalyps [afk: opvallend en veelzeggend deze gelijkstelling van profetie en apocalyps – en hoe juist, hoe diep bijbels: bijbelse apocalypiek is net zo min voorspellend als bijbelse profetie; waarschuwen doen ze, ze doorzien de geschiedenis en niets

15. De koophandelaren van deze (dingen), de rijkgewordenen vandaan van haar, vandaan van ver zullen zij staan door het ontzag voor de foltering van haar, wenende* en treurende**, zeggende:

16. wee, wee de stad de grote, die omworpen was met linnen en roodblauw en scharlaken en verguld met goud en met steen waardevol en een parel, dit:

17. “met één-enkele ure werd zo grote rijkdom inbrengleeg gemaakt*.

En alle bestuurder en al wie (is) op de (werk-)plaats vaart en schepelingen en zovele op zee werken,

18. vandaan van verre stonden zij en schreeuwden kijkend naar de rook van de vervuring van haar zeggende: wat (is) gelijk aan de stad groot?

19. En zij wierpen stof* op hun eerstdelen* en zij schreeuwden, wenend en treurend, zeggende:

wee, wee de stad de grote, waarin rijk werden allen die hebben vaartuigen op de zee uit het waardevolle van haar, omdat met één-enkel uur zij inbrengleeg* werd gemaakt.²⁴⁷

20. Verblijd je om haar, hemel en geheiligden* en afgezonden en profeten, omdat God oordeelde het oordeel van jullie vanwege haar.

21. En op-pakt een één-enkele werkbode vermogend een steen als een molensteen groot en hij wierp naar de zee, zeggend: zo met drangmacht zal worden geworpen **Babylon de grote**

Gr.klaioo = Hebr. BáKháH; **Gr. pentheoo = Hebr. AóBàL

*Gr.erèmoöo

*Gr.chous = Hebr. NgáPhàR

*Gr.kephalè = Hebr. RAóWSh

*Gr.erèmoöo

*Gr.hagios = Hebr. QáDóWSh

anders!] . . . ziet God staan boven de daden der mensen. De profetie ziet op het einde en van dat einde is de kerk het *teken*. [afk: Bedoeld moet zijn de kerk in de tijd van Johannes, de kerk van de messiaanse kairos. Een kerk die niet samenvalt met zichtbare institutionele kerkenfamilie, maar er wel nog altijd de kern van uitmaakt. Die messiaanse kairos, de kairos, het tijdvak waarin de Schriften geschreven werden, de tempel in Jeruzalem functioneerde, de Messias verwacht werd en VERSCHEEN, ligt niet achter ons, maar voor ons, zoals het beloofde land voor de stammen van Israël lag (en ligt), niet afwezig (nog), maar present: het wacht op ons, zoals de aarde wacht op echte mensen, wij wachten niet op een x – moment – : in die zin is de kerk het teken van dit einde.]

²⁴⁷ Deze woorden staan ook in een treurlied over de ondergang van de stad Tyrus bij Ez.27:30-34. De verbinding met Rome is gelegen in het feit dat ook Rome een havenstad was, in tegenstelling tot Babylon. Ook Quispel maakt hier een opmerking over het feit dat economische macht meer betekent dan politieke. Verder blijft hij bij zijn visie dat het de toenmalige politieke en economische omstandigheden zijn, die de uitleg van deze teksten dienen te bepalen.

stad en zeker niet zal zij gevonden worden nog.²⁴⁸

22. En een stem van citerspelers en van musici* en van fluitspelers en trompetters worde zeker niet meer gehoord in jou, en alle kundige van alle kunde* word zeker niet meer gevonden in jou.

*Gr.mousikos

*Gr.technè = Hebr. ChàRàSh

23. En het licht van een lamp schijnt zeker niet meer in jou en de stem van een bruidegom en van een bruid wordt zeker niet gehoord in jou,²⁴⁹

omdat de koophandelaren van jou geschieden (als) de grootsten van het land, omdat in jouw magische praktijken*²⁵⁰ tot omtuimelen* gebracht werden alle naties.

*Gr.pharmakeion = Hebr.KèShèPh

*Gr.planaoo = Hebr. TáNgàL

24. En in haar werd bloed* van profeten en van geheiligden gevonden en van alle afgeslachten* op het land.²⁵¹

*Gr.haima = Hebr. Dám (= roods)

*Gr.sphazoo = Hebr.ShàChàTh

²⁴⁸ Hier klinken weer de woorden van Ezechiël over Tyrus in Ez.26:11 en 12. Maar ook Jer.51 over de ondergang van Babylon klinkt mee.

²⁴⁹ Hier klinken de woorden van Jeremia over Jeruzalem in Jer.25:10: het lot dat Jeruzalem trof om haar zonden, treft nu Babylon, c.q. Rome.

²⁵⁰ Deze woorden herinneren aan de woorden van Jesaja over Tyrus en Sidon in Jes.23:8.

²⁵¹ Hier wordt verwezen naar Jer.51:49.

Bij dit slot van Op.18 schrijft Miskotte weer indrukwekkende bladzijden (blz. 401-405), waaruit we hier enkele citaten opnemen.

“Temidden van het puin . . . daar vond men het kleefsel en stolsel, de sporen, de bloedlucht, de bloedschuld en het nawee van allerlei vervolging. Maar dat niet alleen, men vond er ook het bloed van AL degene die gedood zijn op aarde. D.w.z. dat waar de vervolging van de kerk is geweest, daar is ook de terreur en de tirannie tegen de mens in het algemeen voltrokken: daar kon zich ook de vernietiging van de humaniteit voltrekken.” (blz.401)

“Nu praten wij erover, maar wij zijn er vroeg of laat zelf in betrokken en dan is het niet zo eenvoudig meer om er afstand van te nemen”

“En daarom is het goed, dat wij elkander aan het eind nog eens inprenten: de eigenlijke regering berust niet bij het lot en ook niet bij de daad en ook niet bij u”(blz.402)

“Goddank: niet alles wat mogelijk is, wordt ook werkelijk” (blz.403)

“De gemeente heeft gelijk, die de eeuwen door zegt en bij de bloei van elke totalitaire staat herneemt en tegen de geduchte brutaliteit der feiten in, volhoudt: het bestaat niet! Dit kan uiteraard geen blijvertje zijn.”

“Wenden wij de ogen af van het Lam, dan blijft er over: het was en het is er weer, dan komen wij te staan voor een chaos . . . dan zullen we te berusten hebben in de eindeloze kringloop”

“Het is heilzaam te bedenken, dat binnen de muren van het liturgisch uur dit trieste panorama zich ontvouwt – het wordt immers vóórgelezen in de samenkomst der gemeente (Ap.1:3)” (blz.404)

“Het is een paradox, maar geen stijlfiguur! “

“Zoals we in de nood van ons moderne leven wel spraken, met Chesterton, van de voelbare presentie van Gods absentie, zo zou men omgekeerd moeten zeggen: wij ervaren in de gemeenschap in de heilige kerk, de absentie van des Duivels presentie. Dat is een van de heerlijkheden om naar de kerk te gaan”(blz.405)

19.1. Na deze (dingen)²⁵² hoorde ik een stem groot van een krioelmenigte veel in de hemel, die zeggen:

Halleluja, de bevrijding* en de dunkzwaarte²⁵³ en-de kracht van onze God,

2. omdat waarachtig en rechtvaardig (zijn) de oordelen van hem;²⁵⁴

omdat hij oordeelde de grote hoer*, die verdierf* het land met haar hoererij.

En hij zette recht*

de bloedstorting*

van zijn heerdienaren* uit haar hand.²⁵⁶

3. En voor de tweede keer hebben zij gezegd:

Halleluja en haar rook* treedt omhoog tot in de werelddagen* der werelddagen.²⁵⁷

4. En neer vielen de vier en twintig ouden en de vier beestlevens, en zij bukten zich voor God die zit op de troon*²⁵⁸, zeggende: op trouwe*, halleluja.

5. En een stem kwam weg vandaan van de troon zeggende:

prijst* onze God al-af de heerdienaren van hem die ontzag hebben voor hem, de kleinen en de groten.²⁵⁹

*Gr.pornè = Hebr. ZóWNÁH

*Gr.phtheiroo=Hebr.SháChàT

*Gr.ekdikao=Hebr. NáQàM²⁵⁵

*Gr.haima=Hebr.Dám(=roodsstorting)

*Gr.doulos=Hebr, NgèBhèD

*Gr.kapnos=Hebr.NgáSháN

*Gr.aioon=Hebr.NgóWLÁM

*Gr.thronos=Hebr.KàSéA

*Gr.amèN = Hebr,AáMèN

*Gr.aineoo=vert.van 4 Hebr.woorden

²⁵² Miskotte slaat dit hoofdstuk in zijn boek over en herneemt enkele thema's in de bespreking van Op.20, over het zogenaamde 'duizendjarige rijk'. Van Quispel's aantekeningen bij dit hoofdstuk worden hier wel enkele vermeld en besproken.

²⁵³ De SV voegt hier nog het begrip 'eer' in. De herkomst daarvan is (mij) onbekend.

²⁵⁴ Deze woorden citeren Psalm 19:10b. In de LXX (Psalm 18:10) worden ongeveer dezelfde woorden gebruikt en de volgorde verschilt. De letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst (zie BAND III.1) luidt: ". . . stelregels-van die-JHWH-van-Israël de-trouw; zij-zijn-rechtbrengend verenigd!"

²⁵⁵ Dit Hebreeuwse woord is in TeNaKh met 'wreken' vertaald. Bij de vertaling van het daarmee vaak corresponderende Griekse woord 'ekdikao' hebben we ervoor gekozen de Griekse concordantie te bewaren en dan dient het Griekse begrip 'dikè' hier te klinken. Dat ook dit woord vaak met 'wraak' wordt verbonden, zegt veel over het Griekse rechtsgevoel en dat verschilt sterk van het Joodse. Dit is een voorbeeld ervan hoe groot bij vertalingen de kloof is tussen de brontekst en de vertaling.

²⁵⁶ Hier wordt Deut.32:43 geciteerd, maar niet volgens de vertaling in de LXX; daar staat: "omdat hij deroods(bloed)storting van zijn stichtzonen wreekt (rechtzet)". De letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst luidt (zie BAND I.2): ". . . ja de-roodstorting-van-de-heerdienaren-zijner is-hij-aan't-wreken".

²⁵⁷ Hier wordt een zinsnede uit Jes.34:10 geciteerd en ook hier wijkt deze weergave af van de vertaling in de LXX, sluit echter beter dan deze aan op de Hebreeuwse tekst: ". . . voor werelddang is-aan't-opgaan de-rook-harer"; Jesaja heeft deze woorden tegen Edom uitgesproken, bij Johannes zijn ze tegen Rome gericht.

²⁵⁸ Deze zinswending komt vele malen voor in TeNaKh, o.a. in Jes.6:1 en Psalm 106:48

²⁵⁹ Deze woorden herinneren sterk aan Psalm 115:13, maar daar is het die-JHWH-van-Israël die 'inzegent'. In de LXX (Psalm 113:21) wordt het Hebreeuwse woord BÀRàK door het Griekse eulogeo vertaald, bij Johannes door het Griekse aineoo, dat ook als vertaling van het Hebreeuwse BÀRàK voorkomt, maar daarnaast van twee andere Hebreeuwse woorden. Quispel maakt hier een voor zijn visie kenmerkende opmerking: "Zij (die hier God prijzen – 'zingen' volgens Quispel, al staat dat woord hier niet) beamen het gericht over Rome dat het herstel van de kosmische orde met zich brengt". Maar met Miskotte menen wij, dat het nergens in dit boek over 'meta-historie' gaat, maar overal om de menselijke geschiedenis die wij meemaken.

6. En ik hoorde als een stem* van veel krioelmenigte²⁶⁰ en als een stem van vele wateren²⁶¹ en als een stem van vermogende donderdreunen*, die zeggen:

Halleluja, omdat koningde de machtiger onze God de in alles sterke.

7. Laten wij ons verheugen* en juichen*, en geven de dunkzwaarte** aan hem omdat gekomen is het huwelijksfeest²⁶² van het lam en zijn vrouwmenselijke heeft gereed gemaakt haarzelf,

8. en gegeven werd aan haar dat zij omworpen werd met linnen* toortsachtig (en) rein*, want (als) het linnen geschieden de rechtvaardigheden van de heiligen.

9. En hij zegt mij: schrijf: gelukkigewenst* die tot de (brood-)maaltijd van het huwelijksfeest van het lam²⁶³ geroepen zijn. En hij zegt mij: deze inbrengen geschieden (als) de waarachtige van God.

10. En ik viel neer voor zijn voeten om mij te bukken voor hem. En hij zegt: zie toe niet)doen: (als)mede heerdienaar van jou geschied ik en van de broeder/ zusterverwanten van jou, die hebben het getuigenis van Jezus²⁶⁴; buk je voor God. Want het getuigenis van Jezus geschiedt (als) de beluchter(-ing) van de profetie.

11. En ik zag de hemel geopend, en zie een wit paard en gezeten daarop de (met) vertrouwen aangeroepene en (met) waarachtig; en met gerechtigheid* oordeelt hij en raakt hij in broderij*.

*Gr.phoonè=Hebr.QóWL

*Gr.brontè=Hebr.RáNgàM

*Gr.chairoo = Hebr. ShámàCh κ-57

*Gr.agalliazoo=Hebr.GieJL; **Gr.doxa
[Hebr.KáBhóWD

*Gr.businos=Hebr.BàD

*Gr.katharos=Hebr.TháHóWR

*Gr.makarios=Hebr. AèSh'RéJ

κ-58

*Gr.diakaaiosunè = Hebr.TseDáQáH

*Gr.polemos=Hebr.MieL'CháMáH

²⁶⁰ Dit beeld vinden we ook in Dan.10:6.

²⁶¹ Dit beeld vinden we ook in Ez.1:24 en 43:2

²⁶² Quispel verbindt dit huwelijksfeest met de visie en de praxis van de doop zoals die wordt beleefd in gnostische teksten die gebaseerd zij op Joods Christelijke mystieke groepen, zoals de zogenaamde quartodecimanen (Christen-Joden die Pasen altijd op de 14^e van de Joodse paasmaand vierden, gelijk dus met het Joodse Pesach), waar toe Quispel meent dat ook Johannes heeft behoord. Het zou volgens hem dus gaan om de eschatologische bruiloftsmaaltijd, waarover ook in het evangelie van Thomas verteld wordt (blz.104). Maar wanneer al deze begrippen en beelden verspiritualiseerd worden, raken we de bijbelse grond kwijt die ons in de historie houdt en dus bij de ethiek! Met Miskotte is het niet alleen voor de hand liggender en minder speculatief, maar ook bijbelsler om deze bruiloftsmaaltijd met het avondmaal te verbinden.

²⁶³ Quispel verbindt dit lam met het Joodse Pesachlam en terecht, maar dat betekent nog niet dat Johannes tot een groep Joodse Christenen behoort die Pasen op de 14de Nisan vierden en dus niet vasthouden aan de week dagen vrijdag, zaterdag en zondag.

²⁶⁴ = het getuigenis aangaande Jezus > het betuigen van Jezus.

en de ogen* van hem
 een steekvlam* van vuur²⁶⁵ en op
 zijn eersteel* tulbanden vele²⁶⁶,
 hebbend een naam* die geschreven
 wordt²⁶⁷ die niemand volkènt,
 tenzij hijzelf,

13.en omworpen met een gewaad*
 gedompeld* in bloed, en geroepen
 is (als) de naam van hem het
 inbrenghwoord* van God,
 en de legerscharen* die (zijn)
 in de hemel volgden hem op
 paarden wit, gekleed in linnen*
 wit rein*,

15.en uit zijn mond* gaat heen
 zwaard* scherp, opdat hij daarmee
 zou slaan de naties*. ²⁶⁸

En hij weidt* hen met een
 stamstaf* van ijzer²⁶⁹, en hij
 beschrijdt de kuip²⁷⁰ van de wijn*
 van het toornghemoed van de
 walghoorn* van God in alles
 gehard*.

16.En hij heeft op het gewaad*
 en op zijn bekken* een
 geschreven naam: KONING*
 VAN KONINGEN EN MACHTIGER*
 VAN MACHTIGERS.

17.En ik zag een één-enkele*
 bodewerker* staande in de zon**,

en hij schreeuwde* met een
 stem* groot zeggend aan al-af
 de tsjirpvogels*
 die vliegen*²⁷² in het hemelmidden:
 welaan* voert jullie tezamen tot

*Gr.ophtalmos = Hebr. NgàJieN

*Gr.phlox= Hebr. LáHàBh

*Gr.kephalè = Hebr. RAÓWSH

*Gr.onoma = Hebr. Shém

*Gr.himation = Hebr. ShàL'MáH

*Gr.baptoo = Hebr. TháBhál

*Gr.logos = Hebr. DáBhár

*Gr.strateumata=Hebr. TseBáAóWT

*Gr.businos = Hebr. BàD

*Gr.kathoros= Hebr. TháHóWR

*Gr.stoma = Hebr. PhèH

*Gr.romphaia = Hebr. CháRèBh

*Gr.ethnoS = Hebr. GóWJ

*Gr.poimainoo = Hebr. RáNgáH

*Gr.rabdos = Hebr. ShèBèTh

*Gr.oinon = Hebr. JáJieN

*Gr.orgia=Hebr. AàPh (neuswalging)

*Gr.pantokrator (Lat.ominpotens)²⁷¹

*Gr.himation = Hebr. Shál'MáH

*Gr.mèros = Hebr. JáRéK

*Gr.basileus = Hebr. MèLèKh

*Gr.krios = Hebr. AæDónÁJ

*Gr.heis = Hebr. AèChád

*Gr.angelos = Hebr. MàL'AàK

[**Gr.hèlios=Hebr.ShèMèSh

*Gr.krazoo = Hebr. TsáNgàQ

*Gr.phoonè = Hebr. QóWL

*Gr.orneos = Hebr. TsiePhóWR

*Gr.petomai = Hebr. NguWPH

²⁶⁵ Zie Op.1:14.

²⁶⁶ Quispel legt uit dat het hier om 'kronen' gaat, omdat Jezus (want om hem gaat het hier) 'koning der koningen' is (blz.104); zie vs 16.

²⁶⁷ Met Quispel (en vele anderen) gaan ook wij ervanuit, dat hier bedoeld wordt op de naam JHWH. Die naam wordt alleen geschreven en niet uitgesproken. Het is de heilige Naam van Hem(Haar?) die God is voor Israël en eerst door de Joden (Judeeërs), maar nu ook door niet Joden geheiligd.

²⁶⁸ Zie Op.1:16. Deze woorden verwijzen naar Jes.11:4, waar staat dat die-JHWH-van-Israël aan't slaan is het land met de stamstaf van zijn mond.

²⁶⁹ Deze woorden verwijzen naar Ps.2:9, waar staat: jij-bent-aan't-verspetteren-hen met een stamstaf van ijzer.

²⁷⁰ Deze woorden verwijzen naar Joël 4:13, waar staat, dat perskuip vol is van het kwaad van de mensen.

²⁷¹ Meestal vertaald met 'almachtig', maar zon begrip is vreemd aan het Hebreeuws. Letterlijk vertaald staat er: in alles machtig, maar nog dichter bij het Grieks en het Hebreeuws daarachter: in alles gehard of alles hard aanvallend.

²⁷² Deze woorden doen denken aan een passage in Ezechiël 39, waar gesproken wordt over de strijd tegen Gog, met de verzen 17-20.

de (brood)maaltijd de grote van God,

18. opdat jullie eten het vlees* van koningen en het vlees van voraangaanden over duizend en het vlees van vermogenden* en het vlees van paarden en van wie neerzitten op hen, en het vlees van alle ontslagenen* en heerdienaren* en van kleinen en groten.

19. En ik zag het beestleven* en de koningen van het land en de legerscharen* van hen samengevoerd

om te maken broderij* met die neerzit op het paard en met zijn legerschare.

20. En gevat werd het beestleven en samen met hem de leugenprofeet²⁷³ die maakte kentekenen* voor zijn vertegenwending*, waarmee hij deed tuimelen* die aannamen het spitsmerk van het beestleven en die neerbukten voor zijn beeltenis*: levend werden geworpen de twee in het meer van vuur dat brandt met zwavel*.

21. En de overigen worden vermoord met het zwaard van die neerzit op het paard, dat uitkomt uit zijn mond en al-af de tsirpvogels verzadigden zich* van het vlees van hen.

20.1. En ik zag een bodewerker* neertredend vandaan van de hemel, hebbend de sleutel van de oerpoel* en een ketting groot in zijn hand.

2. En hij vatte hard de draak, de slang van het voorafgaande*, die geschiedt (als)lasteraar* en Satan*, en hij knevelde hem duizend jaar²⁷⁴ en hij wierp hem

*Gr. srax = Hebr. BáShàR

*Gr. ischuros = Hebr. ChàJieL

*Gr. eleutheros = Hebr. CháPhuWSh

*Gr. doulos = Hebr. NgèBhèD

*Gr. thèrion = Hebr. ChàJáH

*Gr. strateumata = Hebr. TseBáAóWT

*Gr. polemos = Hebr. MieL'CháMáH

κ-59

*Gr. enoopion = Hebr. LiePH'NéJ

*Gr. eikoon = Hebr. TsèLèM

*Gr. theion = Hebr. GàPh'RieJT

*Gr. chortazoo = Hebr. ShóBhàNg

*Gr. angelos = Hebr. MàL'AàK κ-60

*Gr. abussos = Hebr. TeHóWM

*Gr. archaios

*Gr. diabolos = Hebr. SháTháN

*Gr. satanas = Hebr. SháTháN (lasteraar)

²⁷³ Quispel (blz. 106) identificeert deze figuur met 'de ideoloog van Nero', iemand zoals Flavius Josefus. Wij wijzen deze uitleg hier van de hand, zoals we al eerder hebben gemeld. De tekst duidt op elke grote mond, die met stunten een machthebber vergezelt. Voor Johannes is de keizer van Rome DE machthebber, vergezelt door zijn filosoof.

²⁷⁴ Miskotte gaat vanaf blz. 406 uitvoerig in op de problematiek van het 'duizendjarige rijk'. Alle opvattingen heirover komen langs ook de afwijzingen daarvan in de kerkelijke leer. Het zijn nog altijd actuele beschouwingen. Hier beperken we ons tot wat hij op bl. 415 en 417 schrijft: "Wij zijn overtuigd, dat . . . de

in de oerpoel.

3.En hij sloot af²⁷⁵ en verzegelde boven hem, opdat hij niet deed omtuimelen* de naties, totdat al-af zijn geworden de duizend* jaren. Na deze (dingen) is het noodzakelijk dat hij los gelaten wordt een kleine tijd*.

4.En ik zag tronen* en zij zaten op deze. En de zielelichamen* van de onder de bijl gekomenen* door het getuigenis van Jezus en het inbrengwoord* van God en wie niet hebben gebukt* voor het beestleven en niet voor de beeltenis* van hem en niet hebben aangenomen het spitsmerk* op het voorhoofd en op de hand van hen: en zij leefden en koningden samen met Christus duizend jaar²⁷⁶.

5.De overigen van de lijfdoden* leefden niet totdat de duizend jaar al-af-zijn*. Dit is de eerste opstanding²⁷⁷.

*Gr.planaoo = Hebr. TháNgàl
*Gr.chilia=Hebr.AêLèPh(kuddetal)

*Gr.chronos
*Gr.thronos = Hebr. KieSSéA κ-61
*Gr,psuchè = Hebr, NèPhèSh
*Gr.pelekos = Hebr. GieZ'RóWN

*Gr.logos = Hebr. DáBháR
*Gr.proskuneoo=Hebr. CháCháH
*Gr.eikoon = Hebr. TsèLèM

*Gr.charagma

*Gr.nekros

*Gr.teleoo = Hebr.KáLàL

*chiliasten een geweldig hoogen zaak verdedigen. . . Zij achten, dat de geschiedenis een voleinding moet vinden in de geschiedenis ZELF. . . de geschiedenis zelf moet rijpen tot een positief einde. . . “Bij alle “neen” Gods .. tegen deze zondige wereld, moeten wij het “ja” dat veel rijker is, niet verliezen: om den Sabbath der wereld vast te houden voor de menschenkinderen in de geschiedenis, **hun tot een getuigenis**. . . EN God zegende de zevende dag.!* - Dat hier op de sabbath bedoeld wordt, zal Miskotte nog vele keren aantonen. Wij volgen hem. Quispel gaat helemaal niet in op de vragen over het duizendjarig rijk. Het lijkt erop dat hij hier geen moeilijkheid ziet. Ook hem volgen we bij zijn uitleg,

²⁷⁵ Miskotte (blz.418): “*het is de sleutel des afgronds, deze genitief betekent: hetis de sleutel die daarop past . . . op deze ongeordendewereld*”. Die wereld valt niet te localiseren, schrijft hij, maar iedereen die diep leeft, weet ervan en ervaart het bestaan ervan. De beperkte macht van deze zo onheilspellend sterke macht wordt gesymboliseerd in een sleutel! En die sleutel wordt gebruikt! Zoals de wekelijkse sabbath de alles vergende strijd onderbreekt, zo zijn er in geschiedenis sabbatstijden en komt er ooit een lange sabbath. Het getal duizend is ook hier een symbioolgetal en geen rekenmodel. Tijdens die sabbatten is het kwaad **gebonden**, niet vernietigd, maar – even – uitgeschakeld. Prachtig verwijst Miskotte hier naar het pessimisme, dat mensen er toe brengt dat het na WOII wel net zo verder zal gaan als daarvoor en tijdens die verschrikking. Maar in de kerkelijke verkondiging kan dat niet de enige boodschap zijn. De zo gewone zegswijze ‘er komen betere tijden’ mag niet worden afgedaan als onzin. De fantasieën van componisten (Miskotte noemt hier met name Beethovens 9de symphonie, Ceas Francks ‘Beatitudes’etc.) zijn in bijbelse taal geen illusies, maar dringen aan op verwerkelijking. Onvermoeibaar en volhardend.

²⁷⁶ Deze woorden ‘duizend jaar komen meer dan eens voor in deze passage. Miskotte wijst er terecht op dat dit geen rekenaantal is. Het kan om één dag, die is als duizend jaar voor God – denk dan maar weer aan de sabbth; het kan ook om periodes gaan en niet zozeer om een aaneengesloten tijd per van duizend jaar. Het gaat steeds om deze onze geschiedenis.En dat zijn de dagen waarop de invloed van wie om Christus wil voor de bijl gingen (denk aan Dietrich Bonhoeffer) voelbaar is. Dat is de betekenis van de zin hiervoor: en zij leefden en koningden met Christus. De gestorvenen om Christus leven en zij ‘verzorgen’ deze sabbatstijden in de wereldgeschiedenis. Er wordt naar hen geluisterd!

²⁷⁷ Zij stonden al op tijdens hun leven, omdat zij Jezus volgden en dat volhielden tot hun sterven toe en zo als gestorvenen opgestanen zijn. Hier klinken dezelfde thema’s waar ook Paulus zich mee bezig houdt. Het gaat hier dus niet om in de toekomst gesitueerde opstanding, zoals Miskotte terecht onderstreept. Quispel meent dat in de oude kerk de gedachte leefde, dat martelaren na hun dood direct in de hemel komen en zo hun opstanding

6. Geluk gewenst en heilig wie deel heeft aan de eerste opstanding. Over deze heeft de tweede gestorvenheid* geen bevoegdheid*²⁷⁸, maar zij zullen geschieden (als) priesters van God²⁷⁹ en van de Christus en zij zullen koningen samen met hem duizend jaren.

*Gr. thanatos = Hebr. MáWèT

*Gr. exousia

7. En wanneer al-af-zijn-gemaakt* duizend jaren, zal worden los gelaten de satan* uit zijn waarhoudplaats**,

*Gr. teleoo = Hebr. KálàL κ-63

8. en hij zal uitgaan om te doen tuimelen*²⁸⁰ de naties in de vier hoekwendes* van het land GoG en Magog²⁸¹, om samen te voeren hen ter broderij*, van wie de boekstaving (is) als het-zand van de zee.

*Gr. satanas=Hebr. SháThán; **Gr.

[phulakè=Hebr. MieZ'MæRáH

*Gr. planaoo=Hebr. TáNgáH

*Gr. goonia=Hebr. PieNNáH

9. En zij traden omhoog op de wijde* van het land en zij omsingelden* de legeropwerping*²⁸² van de heiligen en de stad die bemind is; en neer trad vuur uit de hemel en verat hen.

*Gr. polemos=Hebr. MieL'CháMáH

10. En de lasteraar* die doet tuimelen hen werd geworpen in het meer van vuur* en zwavel**²⁸³, waar ook het beestleven en de leugenprofeet (zijn) en zij zullen gefolterd worden dagen en nachten in de werelddagen*.

*Gr. platos = Hebr. RáChoBh

*Gr. embolè=Hebr. MeNàCh'MáH

*Gr. diabolos=Hebr. SháThán

*Gr. puros=Hebr. AéSh; **Gr. theion=

[Hebr. GàPh'RieJT

11. En ik zag een troon* groot wit en die neerzat daarop van wiens

*Gr. thronos=Hebr. KieSSéA κ-64

ingaan. Op deze opvatting berust de latere leer van de heiligverklaringen in de RK-kerk, maar de suggestie dat deze opvatting hier in de Openbaring al gevonden wordt en dus Nieuwtestamentisch is, moet worden afgewezen. Deze opvatting is in de Islam vele eeuwen later overgenomen en de extreme Islamisten maken daar misbruik van.

²⁷⁸ De eerste gestorvenheid is een bestaan, dat niet tot navolging komt en niet opstaat tegen het kwaad om het goede te doen – wordt aangeduid met als 'nekros'. De tweede gestorvenheid is die van het zielelichaam als geheel. De dood die ons wordt aangedaan, en waaraan wij sterven.

²⁷⁹ Deze woorden verwijzen naar Jes.61:6, waar over dezelfde mensen gesproken wordt, als over wie Jezus spreekt in de zaligsprekingen en over hen gezegd wordt, dat zij priesters van die-JHWH-van-Israël zijn.

²⁸⁰ Dit Griekse woord wordt hier meestal met 'verleiden' vertaald. Miskotte verbindt daaraan, dat wie verleid wordt ook weer tot bezinning kan komen. Het gaat dus om krachten waaraan de naties geen weerstand weten te bieden. Diezelfde dingen kunnen ook vastgehouden worden, wanneer we 'tuimelen' vertalen.

²⁸¹ Over deze strijd wordt gesproken in Ez.38. Gog is daar de brute tiran van het land Magog (hier en ook elders opgevat als het rijk van Gog en dus zijn handlangers) en krijgt de wacht aangezegd van die-JHWH-van-Israël en dus van de Messias van Israël en dus van dat ene Mensenkind Jezus. Quispel overweegt hier (speculatief) verbanden met concrete oorlogen tegen Israël, zoals van de latere Parthen en eventueel de Skyten.

²⁸² Quispel verbindt deze passage met opvattingen die in de Joods Christelijke gemeenten van die tijd algemeen zouden zijn, zoals ze ook voorkomen in de aanhef van de zogenaamde 'oorlogsrol' van de Qumranteksten. Hoewel de woordkeus gelijkenis vertoont, is de strekking (net zoals we trouwens eerder t.a.v. Quispels uitleg van de 144000 constateerden) juist anders. Ook hier volgen we Miskotte.

²⁸³ Deze woorden vinden we ook in Gen.19:24, waar verteld over de ondergang van Sodom en Gomorra, en in Ez.38:22, waar Gog de ondergang wordt aangezegd..

vertegenwending* vluchtte het land en de hemel, en een opstaanplaats werd niet gevonden voor hen.

*Gr.prosopon=Hebr.PáNieJM

12.En ik zag de lijfdoden* de groten en de kleinen, staande voor de vertegenwending van de troon, en staafboeken* werden geopend en een ander staafboek werd geopend, dat geschiedt (als dat van) het leven, en beoordeeld werden de lijfdoden uit het geschrevene in de staafboeken volgens hun werken.²⁸⁴

*Gr.nekros

*Gr.biblion=Hebr.MieS'PáR

13.En gegeven heeft de zee de lijfdoden die (zijn) in haar en de gestorvenheid en de oergroeve* hebben gegeven de lijfdoden die (zijn) in hen, en zij werden beoordeeld ieder volgens hun werken.

*Gr.haidès=Hebr.SheAóWL

14.En de gestorvenheid en de oergroeve werden geworpen in het meer van vuur. Deze gestorvenheid geschiedt (als) de tweede, het meer van vuur.

15.En indien iemand niet wordt gevonden in het staafboek* van het leven geschreven, wordt hij geworpen in het meer van vuur.

*Gr.biblion = Hebr. MieS'PhàR

21.1.En ik zag een hemel* nieuw en een land* nieuw.²⁸⁵ Want de eerste hemel en het eerste land zijn heengekomen, en de zee geschiedt niet meer.²⁸⁶

*Gr.ouranos=Hebr.SháMáieM κ-65

*Gr.gè = Hebr.AèRèTs

²⁸⁴ Quispel noteert hier (bl.z.110), in de toenmalige Christelijk Joodse gemeenten de leer gold, dat net de werken zijn die beslissend zullen in het oordeel. Hij meent die opvatting terug te vinden in de brief van Jacobus. Maar Hoezeer het voor Jacobus en trouwens ook voor Paulus en in het gehele NT ook om de ethiek gaat, pas bij vertrouwen op de veiligheid van het eigen bestaan, bij vertrouwen in de bevrijding die met Torah en Evangelie geschonken is, komt de messiaanse ethiek binnen bereik van het concrete menselijk leven en samenleven.. Uit het volgen van deze ethiek blijkt dat vertrouwen dat geloof .

²⁸⁵ Miskotte maakt, voordat hij tot de bespreking van dit laatste hoofdstuk overgaat, een paar behartenswaardige opmerkingen. We citeren enkele uitspraken, al is het de moeite meer dan waard deze bladzijden (437-442) in hun geheel te lezen. "Het is (met Op.21) als met anekel anderegedelten van de Schrift . . . het zijn geen gedelten om te lezen, maar om vóór- te lezen; eerder om na te zeggen, dan om te doorgronden(437)". "Wij zijn met ons figuur verlegen, zoals dat trouwens *altijd* min of meer het geval is in de kerk . . . het is een ruimte waar je op je tenen gaat lopen . . . onder de neerdrukkende overmacht van deze innerlijke majesteit. . . laten wij in 's hemels naam maar weer gewóón doorlopen(438)". ". . . de doorbraak van het Rijk van Christus betekent: er is een *einde* . . . , maar dat einde is . . . een voleinding der eeuwen. De eeuwen komen daarin, na geoordeeld te zijn, tot hun bloei . . . Het zal de *concrete vergeing* zijn . . . het vergeven verleden, waartoe wij over-leden zijn. God is ons einde, in dat Einde gaan wij niet te niet (439)". "Het Rijk Gods is niet denken als een opheffing van de wereld. . . Daartoe geeft de bijbel niet de minste aanleiding . . . Wanneer ik het goed versta, dan zou ik het enkele woord willen noemen: *opstanding* (440)" "In de derde plaats is dit Rijk Gods eerder een *uitwendige* dan een innerlijke verandering. . . die voltrekt zich tijdens de geschiedenis, in de harten der mensen, martelaren en belijders. Maar uitwendig wordt het anders; . . . Psalm 104: Gij vernieuwt het gelaat des aardrijks.(441)". "Wij kunnen hetb ook zo zeggen: het rijk Gods, de hemel, dat is niet een ánder leven. . . . het is *ditzelfde leven*, gered van het verderf. . . Te geloven dat dit leven gered is, dat is het geloof in den hemel; en dit te zien, te beleven, dat zal de hemel zelf zijn.(442)"

²⁸⁶ Miskotte tekent aan(blz.442): "Nieuw in zijn verhouding tot God . . . God geeft zijn werk niet prijs gelijk ook Paulus immers zegt: de gedaante dezer wereld gaat voorbij . . . Vandaar dat ook de hemel hoort bij de

2.En de heilige stad* Jeruzalem nieuw zag ik neertredend uit de hemel, vandaan bij God, toebereid als een bruid* ordentelijk gemaakt** voor de man van haar.²⁸⁷

*Gr.polis = Hebr. NgieJR

3.En ik hoorde een stem groot uit de troon* zeggende: zie de tent van God samen met de mensen, en hij zal tentwonen samen met hen en zij zullen geschieden (als)

*Gr.numphè = Hebr. KàLLÁH
[**Gr.kekosmèmenè

genotenvolken* van hem, en zelf zal God samen met hen geschieden

*Gr.thronos=Hebr.KieSSéA

4.en hij wegstrijken* alaf de tranen uit hun ogen en de gestorvenheid*

*Gr.laos=Hebr. NgàM

zal niet meer geschieden, en geen getreur* en geen geschreeuw** en geen getob zal meer geschieden, omdat de eerste (dingen) heen gekomen zijn.²⁸⁸

*Gr,thantos=Hebr, .MáWèT

5.En(toen)sprak die zit op de troon*: zie nieuw maak ik alle (dingen).

*Gr.penthos=Hebr.AâBÁL; **Gr.kraugè
[=Hebr,TsáNgàQ

En hij zegt: schrijf, dat deze inbrengwoorden* getrouw en waarachtig geschieden.

*Gr.thronos=Hebr.KieSSéA κ-66

6.En hij sprak tot mij: het is geschied.²⁸⁹

*Gr.logos=Hebr.DáBháR

vernieuwing (443). . . Het betekent natuurlijk: de voor `ns eerste hemel en de voor óns eerste aarde. . . . Er is maar één werkelijkheid, déze, maar van haar oorspronkelijke gedaante hebben wij geen notie! Dat zondige, bedorvene, tweeslachtige is en blijft voor óns de éérste. Zie maar wat er in vs 4 staat: . . . dat is de inhoud van dat eerste. Ook Quispel stelt hier vast “dat het nieuwe heelal geen schepping uit het niets is; het koninkrijk Gods is geen vernietiging, maar een omvormer(blz.111)”. Terecht wijst hij erop, dat dit ook strekking is van de Jes.65:17 en 66:22, die hier letterlijk geciteerd worden. Miskotte en Quispel, verstaan de zee hier als een begrip dat het ongeordende en chaotische aanduidt, waar het beest vandaan kon komen.

²⁸⁷ Ook hier proberen we Miskotte's uitleg samen te vatten: De stad is de polis in het Grieks, maar de polis is het beeld van de hele maatschappij, van de staat. Die nieuwe stad / staat ziet Johannes neerdalen, in beweging van de hemel naar de aarde, hij ziet niet dat hij neergedaald IS, Hij ziet het komen! En die stad / staat krijgt de naam Jeruzalem, de dan al totaal verwoeste stad, die niettemin gekenmerkt blijft door de belofte van Gods presentie. Jeruzalem nieuw als naam voor de hemel. Die naar de aarde toe komt, zoals de Christus zelf kwam: “Vom Himmel hoch da komm'ich her!”. Het Rijk Gods IS gekomen in Christus en is dus net als hij komende. En de aarde (d.w.z. het land) verwacht hem. Maar in de taal van Johannes, is de aarde (het land) geen vrouw, maar een man en is Jeruzalem en de hemel geen man maar een vrouw: een bruid)Miskotte blz.447/448).

²⁸⁸ Deze verzen bevatten woorden die herinneren aan een reeks van teksten uit TeNaKh (de woordkeus sluit aan bij de LXX):

Zach.2:14: Daar wordt gesproken over de ontferming over en de terugkeer naar Jeruzalem van die-JHWH-van-Israël.

Ez.37:27: Mijn woning (tent) zal bij hen zijn: ik zal hun tot God zijn en zij zullen mij tot volk zijn.

Jes.25:8: Hij zal voor eeuwig de dood vernietigen en de tranen van alle ogen afwissen.

Jes.65:19: . . . En daarin zal niet meer gehoord worden het geluid van geweend of van geschreeuw.

Mooi zegt Miskotte hierover(blz.453): “de eerste dingen, dat zijn ónze dingen, maar wij kennen hier en nu . . . de dingen niet anders dan als on ze dingen”.

²⁸⁹ .Quispel tekent hier aan: “Een betere vertaling is: *het is zover*. Zo wordt wat hier gezegd wordt naar het heden van Johannes gezichten verplaatst.Maar dat doet onrecht aan het hier zo popvallende perfectum. Miskotte laat dit perfectum spreken door het concreet in te vullen met alles wat Christus Jezus heeft volbracht. In hem was het al zover! In die kairos geschiedde dit al: toen woonde God bij de mensen, en droogde hij de tranen. Wat in Hem geschiedde is de komende voleinding van de geschiedenis.

Ik de alpha en de o(mega), het
vooraangaande* en de al-afheid**.
Ik zal aan wie dorst heeft geven
uit de oog-wel* van het water van
het leven ten geschenke²⁹⁰.

7.Hij die overwint zal wettig aandeel
krijgen daarin, en ik zal geschieden
voor hem (als)God en hij zal
geschieden voor mij (als)stichtzoon.²⁹¹

8.Maar voor banger* en ontrouwen
en gruwelijken* en moordenaars en
hoeren en magiërs* en idool-
dienaren en alle leugenaars
hun bedeling (is) in het meer van
brandend vuur en zwavel²⁹²,
hetwelk geschiedt (als) de tweede
gestorvenheid.

9.En er kwam één-enkele* uit de
zeven werkboden, die hebben de
zeven sprenkelschalen* die beladen
zijn met de zeven latere slagen*,
en zij hebben gepraat met mij,
zeggend: hierheen ik zal tonen aan
jou de bruid* de vrouw van het lam.

10.En hij droeg mij weg met een
beluchting* op een berg groot en
hoog, en hij toonde mij de heilige
stad Jeruzalem²⁹³ neertredend uit
de hemel vandaan van God,

11.hebbend de dunkzwarte* van God.
De lichtgever* van haar (is) gelijk
aan een meest waardevolle steen,

*Gr.archè=Hebr.RéAShieJT (eerste)

[**Gr.telos=Hebr.KáLieJL

*Gr.pègè=Hebr.NgàJieN

*Gr.deilos=Hebr.JáGàR

*Gr.van Gr.bdellussoo=Hebr.TáNgàBh

*Gr.pharmakos

κ-67

*Gr.phiala=Hebr.MieZ'RóWQ

*Gr.plègè=Hebr.MàKáH

*Gr.numphè=Hebr.KàLLáH

*Gr.pneuma=Hebr.RuWàCh

*Gr.doxa=Hebr.KóBhóWD

*Gr.phoostèr=Hebr.MeAóWR

²⁹⁰ Deze woorden herinneren aan de bekende begin regel van Jes.55:1, maar ook aan Zach.14:8.

²⁹¹ Deze zin komt voor in II Sam.7:14 – hier spreekt de profeet Nathan deze woorden uit namens JHWH tot David, alleen staat daar ‘vader’ en hier ‘god’; ook in Ps89:27 gaat het over David, al wijkt de woordkeuze enigszins af, en in Zach.8:8 gaat het over het volk.

²⁹² Dezelfde woorden vinden we in Jes.30:33, waar Jesaja de ondergang aankondigt van de wereldmacht Assur en zijn koning.

²⁹³ Deze woorden staan ook in het grootse slotvisioen van de profeet Ezechiël (Ez.40:2) over een hersticht Jeruzalem en en herstichte tempel. Die kwamen er en stonden er in de tijd van Jezus, maar werden in het jaar 70 verwoest. Nu krijgt Johannes in zijn grootse slotvisioen opnieuw Jeruzalem te zien en beschrijft dat met dezelfde woorden.

Quispel (bl.112) koppelt in twee uitvoerige kanttekeningen de beelden van Johannes, eerst met een kanaänitische traditie over een mythische hoge berg in het Noorden als stad van de goden, dan met de Sionsberg, waar de Israëlieten vergelijkbare verwachtingen op projecteerden, vervolgens met vergelijkbare beelden in het Thomasevangelie en tenslotte met een visioen in het Joods christelijke apocriefe boeken Baruch en IV Ezra. Telkens wisselt daar de symboliek van een bruid met die van een stad en wel specifiek van Jeruzalem. Deze keer wordt Jeruzalem niet door mensenhanden herbouwd, maar daalt het uit de hemel neer. Quispel citeert hier met instemming Miskotte's uitspraak: “Wij gaan niet naar de hemel, maar de hemel komt naar ons toe”. Miskotte(blz.456) gaat niet in op deze beelden, maar legt er de nadruk op dat het in deze beelden gaat om een gemeenschap, een gemeente.

als de steen jaspis die doorschijnend* is, 12.hebbend een muur* groot en hoog en hebbend aan poorten* twaalf en op de poorten aan werkboden twaalf en namen* daarop geschreven, welke geschieden van de twaalf stamstaven* van de stichtkinderen van Israël*.

13.Vandaan van het opstijg-oosten-vroege* drie poorten, en vandaan van het opbergnoorden* drie poorten, en vandaan van het woestijnzuiden* drie poorten en vandaan het neerkomingswesten* drie poorten.²⁹⁵

14.En de muur van de stad, hebbend twaalf grondvesten* en daarop twaalf namen van de twaalf afgezonden van het lam.

15.En die praat met mij had een maat van gestengelte*, opdat hij zou meten de stad en haar poorten en haar muur hoeveel de wijdte* (is).

16.En de stad ligt vierhoekig en haar gestrektheid* zoveel als haar wijdte. En hij mat de stad met een gestengelte op twaalf duizend stadiën.

En de gestrektheid* en de wijdte en de hoogte van haar geschieden gelijk.

17.En hij mat haar muur honderd veertig en vier ellen*, een maat van een mens, die geschiedt (als)van een werkbode.

18.En de familiebouw van haar muur (is)jaspis, en de stad rein goud gelijk rein kristal.

19.De grondvesten van de muur van de

*Gr.krustallizoo²⁹⁴

*Gr.teichos=Hebr.ChóWMàT

*Gr.pulè=Hebr.SheNgàR

*Gr.onoma=Hebr.Shém

*Gr.phulè=Hebr.ShèBhèTh

*Gr.huioi = Hebr.BeNieJM

*Gr.anatolè=Hebr,MieZ'RàCh

*Gr.borra=Hebr.TsePhóWN

*Gr.notos=Hebr.NèGèBh

*Gr.dusmè=Hebr.BóWA

*Gr.themelion=Hebr.SuWD

*Gr.kalamè=Hebr.QeNÉH

*Gr.platos=Hebr.RáChàB

*Gr.mèkos=Hebr.AæRàK

*Gr.mèkos=Hebr.AæRàK

*Gr.plègos=Hebr.AáMáH

²⁹⁴ Het Gr.krustallizoo is afgeleid van het woord kruos en dat is het woord voor 'ijs' en kan ook 'ijzig' betekenen in de zin van huiveringwekkend, het gaat om iets wat doorzichtig en glad is. Voor ons woord 'kristal' in de zin van een soort glas kent het Grieks het woord hualus, zie vs 18.

²⁹⁵ Miskotte (blz.456) ziet deze 'lichtstad' ook als een beeld van de gemeente, ja van de kerk. En dan schrijft hij: "Denkt u daar wel eens aan, dat de kerk, embryonisch, de hemel, de lichtstad, de sprankels der toekomst in zich besluit, zoo zeker als Christus de verheerlijkte menselijke natuur draagt, onze natuur!" Hier gaat het Miskotte denk ik allereerst om de boodschap zelf, maar dan direct om de liturgie en specifiek doop en tafeldienst. Maar deze 'symbolen' worden in instituten bewaard, hoezeer daar ook tegelijkertijd geschonden wordt en misvormd. Zo wordt het woord, de naam, de zaak 'Israël' bewaard door de Joodse gemeenschappen, hoezeer door hen ook geschonden. En de messias is de belichaming van dit Israël. En zo wordt ook de messias binnen de Joodse gemeenschap bewaard, hoezeer ook in Jezus geschonden en evenzo wordt Jezus als Christus in de kerkenfamilie bewaard, hoezeer door haar en binnen haar ook tegelijk even zwaar geschonden met name door de vijandige houding t.o.v. de Joden. En dat zo bewaarde 'Israël' c.q. 'Jeruzalem' daalt uit de hemel neer, zoals de Christus zelf. Wat toekomst is, vond reeds plaats in de geschiedenis, in het messiaanse tij, de centrale kairos van onze menselijke geschiedenis. In die kairos zag en schreef Johannes zijn 'onthulling'.

stad met alle waardevolle steen orden-
telijk* gemaakt:

de eerste grondvest jaspis,
de tweede saphier,
de derde chalcedon²⁹⁶,
de vierde smaragd,
de vijfde cornalijn,
de zesde sardonix,
de zevende chrysoliet,
de achtste beril,
de negende topaas,
de tiende chrysopraas,
de elfde hyacint,
de twaalfde amethyst.

*Gr.kosmoöo

21.En de twaalf poorten (zijn) twaalf
parels. Steeds één enkele van de poorten
geschiedde uit één-enkele parel. En de
wijdte* van de stad (is)van goud
(dat)rein*(is) zoals kristal doorstralend.

*Gr.plateia=Hebr.RáChóBh

*Gr.katharos=Hebr.TáHóWR

*Gr.naos=Hebr.HéJKÁL

22.En een tehuis* zag ik niet in haar,
want de machtiger God de in alles krachtige
geschiedt (als) haar tehuis, en het lam.

23.En de stad heeft geen behoefte
aan de zon en niet aan de maan, opdat
zij tevoorschijn komen in haar,
want de dunkzwaarte van God verlicht²⁹⁷
haar, en haar lamp het lam.

24.En om zullen schrijden de naties*
door haar licht, en de koningen van
het land zullen aandragen hun
dunkzwaarte* naar haar.

*Gr.ethnos=Hebr.GóWJ

*Gr.doxa=Hebr.KáBhóWD

*Gr.kleioo=Hebr.SáGàR

25.En haar poorten zullen niet sluiten*
overdag, want nacht zal niet geschieden
daar²⁹⁸.

26.En aandragen zullen zij de dunkzwaarte
en de waardering van naties naar haar
en niet zal binnen komen in haar gemeens*²⁹⁹
en de maker van gruwelijks* en leugen
tenzij de geschrevenen in het staafboek*

*Gr.bdelugma=Hebr.TóNGéBháH

*Gr.biblion=Hebr.MieS'PhàR

²⁹⁶ een hemelsblauwe steensoort.

²⁹⁷ Deze regels verwijzen naar Jes.60:19. De bewoordingen komen overeen met die in de LXX. Het is de climax van geheel Jes.60, waarin het visioen over Jeruzalems (Sions) toekomst wordt bezongen. De letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst (zie BAND II) luidt: *niet~is-aan 't-geschieden~voor-jou nogmalig de-zon tot-licht dagelijks, en-tot-straling is-de-maan niet-aan 't-licht-geven voor-jou; en-voorts-is-aan 't-geschieden~voor-jou die-JHWH-van-Israël tot-licht wereldlang, en-de-gods-jouwer tot-pronk-van-jou.*

²⁹⁸ Hier klinkt Jes.60:11 in de bewoordingen van de L:XX. De letterlijke vertaling van de Hebreeuwse tekst luidt: *en-geopend-zijn de-poorten-jouwer steevast des-daags en des-nachts zijn-zij-niet aan 't-gesloten-worden; om-te-doen-komen naar-jou het-vermogen-van de-naties en-de-koningen-hunner die-weggedreven-worden.* Ook Zach.14:9 en Jer.3:17 klinken mee.

²⁹⁹ Hier klinkt door Jes.52:1

van het leven van het lam³⁰⁰.

OP 21,22

22.1. En hij toonde mij een rivier* van water van leven toortstralend als doorschijn glas, uitgaande³⁰¹ uit de troon* van God en van het lam. 2. In het midden van haar wijdte en van de rivier aan deze en aan gene zijde een houtboom van leven, makend vruchten twaalf volgens de maanden* elk gevend zijn vrucht, en de bladeren van de houtboom tot verpleging*³⁰² van de naties, en alle gebanvloekts* zal er niet meer geschieden³⁰³.

*Gr.potamos=Hebr.JáAieJR κ-68

*Gr.tronos=Hebr.KieSSéA

*Gr.mèn=Hebr.CháDáSh

*Gr.therapeion

*Gr.katathema=Hebr.ChèRèM

3. En de troon van God en van het lam zal in haar geschieden. En zijn heerdienaren* zullen hem bedienen*.

*Gr.doulos=Hebr.NgèBhèD

4. En zij zullen zien zijn vertegenwoordiging* en zijn naam (is)op hun voorhoofden.

*Gr.prosoopon=Hebr.PáNieJM; zie [Ps.17:15

³⁰⁰ Miskotte besluit de bespreking van dit hoofdstuk aldus (blz.457): “De hemel is de nieuwe wereld, de nieuwe wereld is de openbaar geworden gemeente Gods als plaats der heerlijkheid (*Jeruzalem immers: ook een plek op aarde,AFK*) – en de koningen der aarde brengen hun heerlijkheid daarheen . . . En als u tenslotte zeggen wilt, hoe het nieuwe uitzicht der dingen is: goud, edelsteen, paarden . . . en louter in uitwendigheden vertolkt de ziener de uitwendigheid om ons af te trekken van onze eeuwige neiging om de dingen eenzijdig naar ons toe te halen. Quispel legt bij vs 22 (blz.114) uit: “Het einde van het rijk van Christus is gekomen. Johannes stemt hier overeen met wat Paulus schrijft in I Cor.15:28”. Maar deze regel behoeft dat einde van Christus niet te impliceren. Quispel citeert dan uit het Evangelie van Thomas de volgende uitspraak (logion)van Jezus: *‘Ik zal dit huis verwoesten e niemand zal het meer opbouwen’*. Hij trekt daaruit vergaande conclusies, die hij verbindt met deze tekst van Johannes: geen religie meer en ook geen geloof, geen offer meer en ook de gedachtenis daarvan niet meer; het einde van de godsdienstgeschiedenis. Maar dat er geen tempel meer staat, betekent dat er geen apart gebied meer vrijgehouden behoeft te worden binnen Jeruzalem: Waar de tempel voor staat stempelt de gehele stad, ja alle land. En het is bovendien in tegenspraak tot de opmerking die Quispel maakt bij *denaties* in vs 24: “De gedachte is dat alle volken naar Jeruzalem zullen stromen om God te aanbidden. Zij zijn de ‘Verenigde Naties’, gegroepeerd rondom het hemelse maar nu aardse Jeruzalem . . . want Israël, een christelijke staat, heeft de uiteindelijke soevereiniteit over hen”. Die term ‘christelijke staat’ klinkt in het huidige tijdsgewricht wat hinderlijk, maar bedoeld is ongetwijfeld een ‘messiaanse staat’ (“haar lamp is immers het lam!”) en die heet inderdaad ‘Israël’. Quispel lijkt hier het spoor van de (gnostische) vergeestelijking te verlaten en alles te plaatsen binnen het visioen van de open-ended geschiedenis. Wie het voorlaatste hoofdstuk van het boek van Johannes overziet, wordt getroffen door de talrijke citaten dan wel verwijzingen naar vooral profetische teksten in TeNaKh. Dat is in deze vertaling zichtbaar gemaakt door die verwijzingen vet te drukken. Wat Johannes ‘ziet’ kan hij niet anders verwoorden dan met de woorden van de profeten. Johannes lijkt hierin sterk op de profeet Zacharias, die wat hij zag reeds beschreef met de woorden van de voorgaande profeten. Datzelfde geldt voor het laatste hoofdstuk.

³⁰¹ Deze woorden herinneren aan Ez.47:1, Joël 4:18(SV.3:18) en Zach.14:8. In al die teksten wordt gesproken over waterstromen die uit Jeruzalem komen. Quispel tekent aan, dat deze beelden ontleend zijn aan de Kanaänitische religies. Zeker is dat Johannes dit beeld aan de genoemde profeten ontleent. En voor het verstaan van de profeten is beslissend hoe hun woorden betekenis krijgen vanuit hun profetische boodschap. Dat hier verbindingen liggen met paradijsverhalen blijkt ook uit het vervolg. Ook in Gen.2:9 wordt verteld over waterstromen.

³⁰² Hier klinken Ez.47:7 en vooral 12 door. Bovendien verwijst de woordkeuze naar gen.3:22.

³⁰³ Deze woorden komen ook voor in de Griekse vertaling van de LXX van Zach.14:11. Miskotte schrijft n.a.v. deze tekst op bl.z.458/459: “De conflicten zijn uit; ook b.v. tussen staat en kerk en tussen recht en liefde; wij van ons uit zeggen terecht: er is geen oplossing voor (dat is onze kwaal: het kruis van de staat dat de volkeren dragen) en wanneer de oplossing daar is, zal **onze** (vet:AFK) geschiedenis ten einde zijn”. Maar DE geschiedenis gaat verder, anders nieuw.

5. En nacht zal niet meer geschieden en niet hebben zij behoefte aan licht van een lamp en licht van de zon, omdat de machtiger God licht maakt³⁰⁴ bij hen, en zij koningen in wereldtijden van wereldtijden³⁰⁵.

6. En hij sprak tot mij: deze inbrengwoorden* (zijn) betrouwbaar en waarachtig en de machtiger de God van de beluchtingen* van de profeten, zond af zijn werkbode* om te tonen aan zijn heerdienaren*, wat noodzakelijk is te geschieden³⁰⁶ allerijl.

7. En zie, ik kom ijlings; gelukkiggewenst* die behoed de inbrengwoorden* van de profetie³⁰⁷ van dit staafboek*

8. En ik Johannes (ben) de horende en kijkende naar deze (dingen), en toen ik hoorde en keek, viel ik om mij te bukken* ten overstaan van de voeten van de werkbode die toont aan mij deze (dingen).

9. En hij zegt mij: zie toe nee: (als) een nedeheerdienaar van jou geschied ik en van de broederverwanten en van de profeten en van wie behoeden de inbrengwoorden van dit staafboek.

Buk neer voor God.

10. En hij zegt mij: niet verzegel* jij de inbrengwoorden van de profetie van dit staafboek, want het tij* geschiedt lijfna*.³⁰⁸

*Gr. logos=Hebr. DáBháR κ-69

*Gr. pneuma=Hebr. RuWàCh

*Gr. angngelos=Hebr. MáL'ÀàK

*Gr. doulos=Hebr. NgèBhèD

*Gr. makarios=Hebr. ÀèSh'RéA κ-70

*Gr. logos=Hebr. DáBháR

*Gr. biblion=Hebr. SéPhèR

*Gr. proskuneoo=Hebr. ShàChàT

*Gr. sphragizoo=Hebr. ChàTàm

*Gr. kairos=Hebr. NgèT

³⁰⁴ Deze woorden brengen opnieuw Jes.60:19 in herinnering

³⁰⁵ Deze woorden citeren Dan.7:18 en roepen vs 22 in herinnering. Miskotte licht toe (blz.459): "Werk zal er zijn . . . werk zonder demonie, zonder jacht, zonder vermoeden . . . Het leven is immers geen leven, wanneer het geen geest toelaat, geen denken, , ,". En op blz.460: "Wat wil dit alles toch zijn? "Liefde", . . . dat is het eeuwig factum dat op zijn onthulling wachtte, en dan blijkt het macht. . . De wereld is niets anders dan het liefdeleven van God zelf".

³⁰⁶ Deze woorden roepen Jes.40:10 in herinnering.

³⁰⁷ Quispel (blz..116) vertaalt 'profeten' en meent dat het hier om *christelijke profeten* gaat. Maar met Miskotte en vele anderen menen wij, dat Johannes, die zich voortdurend in de woorden van Israëls profeten uitdrukt, dat ook hier doet. De liturgie plaatst Jes.40 niet voor niets in de Adventstijd. Zo goed als wij alle jaren leven in de Pinkstertijd, leven we alle jaren tegelijk in de Adventstijd.

³⁰⁸ Deze woorden roepen Dan.8:26 en 12:4 in herinnering. Daar wordt daniël geboden de woorden van zijn gezicht wel te verzegelen, omdat ze betrekking hebben op een verre toekomst. Johannes krijgt te horen dit juist niet te doen, omdat het tij lijfna is. De vertaling 'lijfna' (= Hebr. QeRóWB) is hier belangrijk, het duidt niet zozeer de **tijdelijke** nabijheid aan, maar de **lijfelijke**; dat komt overeen met de betekenis van het woord 'parousia': dat betekent niet 'wederkomst', zoals de gebruikelijke vertaling luidt, maar 'aanwezigheid' ofwel 'te geschieden komen'. In vs 12 moet het Griekse woord 'tachy', omdat het de vertaling is van Hebr. MáHáR, met 'ijlings' vertaald (of 'haastig') worden en niet met 'spoedig'. Voor Johannes is de volheid van de messiaanse kairos aanstaande. De vraag waarom deze kairos voorbij is, past niet in het NT. Die vraag heeft de kerk zich te

11. Wie onrechtmatig handelt³⁰⁹ moet nog onrechtmatig handelen, en de gore moet nog goor handelen en de rechtvaardige* moet nog gerechtigheid* maken, en de geheiligde* moet heiligen.

*Gr. dikaios=Hebr. TsàDieJQ
*Gr. dikaiosunè=Hebr. TseDáQáH
*Gr. haios=Hebr. QáDóWSh
*Gr. misthos=Hebr. ShéQèR

12. Zie ik kom ijlings en het loon* van mij met mij, om weer te geven aan ieder naar dat zijn werk geschiedt.

13. Ik (ben) de alpha en de omega, de eerdere* en de latere*, het (de) vooraangaande* en de al-afheid*.

*Gr. prootos=Hebr. RieJShAóWN
*Gr. eschatos=Hebr. AæChàR
*Gr. archè
*Gr. telos=Hebr. KáL
*Gr. plunoo=Hebr. KáBàSh
*Gr. stolè=Hebr. BáGàD

14. Gelukgewenst wie bewalken^{310*} van de gewaden*³¹¹ van hun, opdat geschieden zal hun bevoegdheid* voor de houtboom van het leven³¹² en zij aan de poorten zouden binnenkomen in de stad.

*Gr. kuoon=Hebr. KálèBh
*Gr. pharmakos+Hebr. KèShèPh; **Gr. [pornnè-Hebr. ZóWNáH
*Gr. pseudos+Hebr. KázàBh

15. Buiten (zijn) de honden* en de magiërs* en de hoeren** en de moordenaars en de idooldienaren en al wie liefheeft en maakt leugen*.

16. Ik Jezus³¹³ heb gestuurd mijn werkbode om te betuigen aan jullie bij de geroepenschappen*. Ik geschied (als) de wortel* en de geschiedronde* van David, de ster³¹⁴ de toortsachtige van de ochtend*.

*Gr. ecclesia=Hebr. QáHál
*Gr. riza=Hebr. ShoRèSh
*Gr. genos=Hebr. DóWR

17. En de beluchter* en de bruid** zeggen: kom, en wie het hoort, moet zeggen: kom. En wie dorst heeft moet komen, wie wil moet nemen water*

*Gr. prooi=Hebr. BoQèR
*Gr. pneuma=Hebr. RuWàCh; **Gr. numphè=Hebr. KàLLáH
*Gr. hudoor=Hebr. MàJieM

stellen en te beantwoorden! (zie daarover: Ethische oefeningen in het leerhuis van A.F.Keur te verkrijgen via deze website)

³⁰⁹ Het Griekse woord 'adikos' wordt in de LXX voor meerdere Hebr. woorden gebruikt, maar meestal voor NgáWoN = ontwrichting. In het NT kiezen we ervoor de Griekse concordantie te bewaren.

³¹⁰ Een vorm van reinigen kleding door betreden c.q. heen en weer halen in water, maar ook in zand.

³¹¹ Quispel meent dat hier gaat over hen die bloedig omkwamen in de Romeinse arena's; hij noemt dat hun 'bloeddoop' en verwijst naar Openb.7:14.

³¹² Deze woorden komen volgens Quispel overeen met een 'logion' (uitspraak) van Jezus, waarvan hij meent dat in het Thomasevangelie juist is overgeleverd en ook bij Jacobus bekend was zoals blijkt uit Jac.1:12): "Zalig de mens die heeft geleden, hij heeft het leven gevonden". Toch is het de vraag of het lijden hier niet een te absolute waarde wordt toegekend, een tendens, die pas na de NTische periode sterk waarneembaar wordt. Hier in Openb.22 blijft het bij een verwijzing naar Gen.2:9.

³¹³ Miskotte op blz.463: "Waarlijk, wij zullen over de eeuwige heerlijkheid tenslotte niets dan ijdele dingen zeggen, als de stem van de apocalyps ook onder ons niet terugbuigt naar de aardse naam van Jezus en tot de kerk en het sacrament en de zichtbare vergadering der gelovigen en de sobere dag van heden".

³¹⁴ Hier klinkt Num.24:17 door. Quispel maakt er terecht attent op, dat ook de beluchter, omdat het de vertaling is van het Hebreeuwse RuWàCh een vrouwelijke gestalte heeft.

van leven als geschenk.³¹⁵

18.Ik betuig ik aan al wie hoort de inbrengwoorden van de profetie van dit staafboek: Indien iemand bijstelt bij deze (dingen), bijstellen zal God bij hem de slagen* die geschreven zijn in dit staafboek.

*Gr.plègè=Hebr.MàKháH

19.En indien iemand afpakt vandaan van de inbrengwoorden van dit staafboek, afpakken zal God zijn deel vandaan van de houtboom van het leven en uit de geheiligde stad en het geschrevene in dit staafboek.

20.Die getuigt zegt: ja ik kom ijlings, op trouwe*, kom machtiger Jezus.

*Gr.Amèn = Hebr.AæMèN

21.De goede-gunst van de machtiger Jezus met allen.³¹⁶

³¹⁵ Hier wordt Jes.55:1 geparafraseerd weergegeven.

³¹⁶ Quispel besluit zijn uitleg speculatief (blz.118): het zou gaan om “de eigenlijke echtvereniging van de Ram en de Vrouwe... “Onder dit aanstotelijk beeld verbergt zich het grootse visioen van de paring van God en wereld, hemel en aarde, mannelijk en vrouwelijk, bewustzijn en onderbewustzijn, ziel en lichaam, geest en stof, als uiteindelijke hoofdsom der historie(Hier lijkt Quispel tegen Miskotte’s boek “De Hoofdsom der Historie” te opponeren) en voleinding van de evolutie op deze wereld.” Dit soort gedachtengangen passen in de algemene mystieke bewegingen binnen vrijwel alle religies. Ze herinneren aan de paring van de Baäls en de Astartes in het OT. De boodschap van Israëls profeten ontmaskert dit allemaal als menselijke al te menselijke misleidingen, die bovendien de kern van alle humaniteit aantast nl. dat het leven nu een ethische opgave is omdat de messiaanse kairos geldigheid heeft voor alle tijden.

Hoe anders Miskotte op blz. 461: “Men heeft vaak gezegd, dat het in ons geestelijk leven ging om het ‘eeuwige heden’. En men wilde maar niet weten, dat *hèt* daar in de verte was en dat het nog *kömen* moest. Ik geloof dat dit zogenaamde ‘eeuwige heden’ in strijd is met de bouw van de bijbelse gedachten. Neen, nu is het niet, maar het is toekomst, het is alles toekomst. Maar wat men bedoelt schijnt mij dit te zijn, dat die toekomst heden het *appèl* is en de vermaning, de prediking. . . . Al deze beelden spreken het laatste gehalte van het leven uit, van uw leven en van mijn leven., van DIT leven, want er is maar één leven. . . . en één werkelijkheid”.